

Onsdagen den
7 mars 1979

Onsdagen den 7 mars

Kl. 10.00

*Val av ombud och
suppleanter i Euro-
parådets parla-
mentariska (råd-
givande) församling*

§ 1 Val av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Företogs val av sex ombud och sex suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I egenskap av ordförande i valberedningen vill jag göra några kommentarer till årets val till Europarådet. Inför valet har valberedningen fått en promemoria från internationella sekretariatet vari föreslås två förändringar jämfört med tidigare års val. Den första gäller benämningen på vad som hittills kallats Europarådets *rådgivande* församling. I promemorian påpekas att församlingen redan år 1974 beslutat att i sina relationer utåt begagna beteckningen Europarådets *parlamentariska* församling. Detta har så småningom blivit den gängse benämningen trots att Europarådets stadga och andra reglementen inte ändrats. I promemorian föreslås att benämningen på församlingen i fortsättningen skall vara Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling. Valberedningen har ställt sig bakom det förslaget.

I promemorian erinras vidare om att till Europarådet har hittills valts en *personlig* suppleant för varje ledamot. Med hänsyn till den självständiga ställning som suppleanterna intar vore det enligt promemorian mer naturligt att välja suppleanter på samma sätt som till utskotten. Bestämmelserna om suppleantval i Europarådets stadga tyder närmast på att suppleanterna skall vara personliga men kan också tolkas så att de inte reglerar annat än att det skall utses lika många suppleanter som medlemmar. Även på denna punkt tillstyrker valberedningen det i promemorian framlagda förslaget.

Med hänsyn härtill har valberedningen för valet av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling enat sig om gemensamma listor som jag härmed ber att få överlämna till talmannen.

De för ifrågavarande val avlämnade gemensamma listorna upplästes av talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på listorna, valts för tiden från öppnandet av den parlamentariska (rådgivande) församlingens nästa ordinarie möte till öppnandet av församlingens därpå följande ordinarie möte:

ombud

Bengt Sjönell (c)

Carl Lidbom (s)

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

Gösta Bohman (m)
Stig Alemyr (s)
Einar Larsson (c)
Nils Erik Wååg (s)

*Vissa alkoholpoli-
tiska frågor*

suppleanter
Nils Hörberg (fp)
Anita Gradin (s)
Anders Björck (m)
Lennart Pettersson (s)
Anna Eliasson (c)
Kurt Hugosson (s)

§ 2 Justerades protokollet för den 27 februari.

§ 3 Talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för *Ulla Ekelund*, som var sjukskriven ytterligare under tiden den 11 mars—den 7 april.

Erforderlig ledighet beviljades.

Talmannen anmälde att *Kalevi Wernebrink* (c) även under denna tid skulle tjänstgöra som ersättare för *Ulla Ekelund*.

§ 4 Föredrogs och hänvisades
Redogörelser
1978/79:11 och 12 till finansutskottet

§ 5 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställningar 1978/79:157 och 158

§ 6 Föredrogs
Skatteutskottets betänkanden
1978/79:31 med anledning av motion om beskattningen av radhussamfällighet
1978/79:32 med anledning av motion om skattelättnader för biodlare

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Vissa alkoholpolitiska frågor

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1978/79:33 med anledning av motioner om vissa alkoholpolitiska frågor.

I detta betänkande behandlades motionerna
1978/79:219 av Tage Adolfsson (m), vari hemställts att riksdagen beslutade

fastställa den övre alkoholgränsen för öl som försålde i den allmänna handeln till 3,6 viktprocent,

1978/79:304 av Christina Rogestam m. fl. (c),

1978/79:496 av Knut Wachtmeister (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en utvärdering av mellanölsförbudet,

1978/79:562 av Joakim Ollén (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till lag om upphävande av mellanölsförbudet,

1978/79:825 av Thure Jadestig (s) och Evert Svensson (s),

1978/79:826 av Bo Lundgren (m) och Wiggo Komstedt (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av såväl reglerna för beskattningen av vin som metoderna för fastställande av utförsäljningspriset i enlighet med vad som anförts i motionen,

1978/79:830 av Joakim Ollén m. fl. (m) samt

1978/79:1736 av Gunde Raneskog (c) och Sven Johansson (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande mellanölsfrågan att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1978/79:219,

b. motionen 1978/79:496,

c. motionen 1978/79:562,

2. beträffande dryckesbeskattningen att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1978/79:825,

b. motionen 1978/79:826,

c. motionen 1978/79:1736,

3. beträffande övriga frågor att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1978/79:304,

b. motionen 1978/79:830.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande mellanölsfrågan av Kurt Söderström (m) och Bo Lundgren (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1978/79:219 och 562 och med bifall till motionen 1978/79:496 begärde att regeringen skulle låta verkställa en utvärdering av effekterna av mellanölsförbudet,

2. beträffande dryckesbeskattningen av Valter Kristenson (s), Nils Hörberg (fp), Kurt Söderström (m), Bo Lundgren (m) och Wilhelm Gustafsson (fp) som ansett att utskottet under 2 b bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:826 begärde översyn av beskattningsreglerna för vin i enlighet med vad som anförts i motionen.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande mellanölsfrågan och övriga frågor av Kurt Söderström (m) och Bo Lundgren (m).

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Vissa alkoholpoli-
tiska frågor*

Onsdagen den
7 mars 1979

*Vissa alkoholpoli-
tiska frågor*

2. beträffande övriga frågor av Stig Josefson (c), Nils Hörberg (fp), Johan Olsson (c), Margit Odelsparr (c) och Wilhelm Gustafsson (fp).

BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg beröra de två reservationerna till skatteutskottets betänkande nr 33 liksom det särskilda yttrande av Kurt Söderström och mig som fogats vid betänkandet.

I den första reservationen av Kurt Söderström och mig föreslås att riksdagen skall bifalla motionen 496 av Knut Wachtmeister, i vilken begärs en utvärdering av effekterna av mellanölsförbudet. Under tiden efter det att förbudet infördes har nämligen en del undersökningar på underlag av varierande storlek gjorts, och resultatet av dem kan tyda på att förbudet inte fått avsedda effekter. Undersökningsresultaten har emellertid varit osäkra, och jag har ingenting att erinra emot att utskottsmajoriteten också framhåller detta. Utskottet säger nämligen: "Vad angår ungdomens alkoholvanor efter mellanölsförbudet vill utskottet uttala att resultaten av hittills verkställda undersökningar måste betecknas som osäkra."

Jag tänker inte här debattera sakfrågan om förbudets vara eller inte vara, och den frågan har vi inte heller tagit upp i reservationen, men jag tycker det är märkligt att utskottsmajoriteten samtidigt som den säger att resultaten av de undersökningar som vidtagits är osäkra avstyrker bifall till den motion som kräver en förbättrad utvärdering. En sådan förbättrad utvärdering skulle kanske också kunna renodla den debatt som i dag förs och borde därför vara av intresse både för dem som anser att besluten 1976 och 1977 var riktiga och för dem som anser att de var felaktiga.

Jag vill i detta sammanhang också säga att jag anser att utskottsmajoriteten har något märkliga formuleringar på en del punkter i betänkandet. Man säger exempelvis: "Utskottet vill med anledning av det förstnämnda motionsyrkandet konstatera att vissa grupper som motsatt sig förbud mot mellanöl, alkoholreklam och enarmade banditer i huvudsak har företrätt rent kommersiella intressen, som skulle bli lidande av sådana förbud."

Litet längre fram i betänkandet säger utskottet: "Att de kommersiella intressena även stötts av vissa liberaliseringssträvanden ändrar inte huvud bilden." På ytterligare något ställe talas det om de kommersiella intressena.

Jag tycker faktiskt att utskottsmajoriteten borde ha försökt att formulera sig något bättre i det här avseendet, så att man undvikit att ifrågasätta motiven hos dem som i likhet med mig hade en annan uppfattning än majoriteten i frågan om förbud för mellanölet. De skäl som jag och många med mig hade var främst att vi ansåg att de effekter som man skulle kunna uppnå genom ett förbud mot försäljning av mellanöl från alkoholpolitiska synpunkter var mycket osäkra. Jag framförde i den debatten att man möjligen skulle kunna uppnå positiva effekter för vissa kategorier men att detta sannolikt skulle komma att följas av negativa effekter för andra kategorier. Mot bakgrund av det tvivel på vilka effekter man verkligen skulle kunna uppnå genom ett mellanölsförbud ifrågasattes det rimliga i att införa ett

förbud.

Det var alltså mot denna bakgrund som vi gjorde vårt ställningstagande, inte i syfte att stötta kommersiella intressen. Om det reonsemang som utskottsmajoriteten här för skulle vara riktigt, skulle samma resonemang också kunna användas när det gäller de motioner som föreslår avveckling av skatt på läskedrycker och lättöl. Där hänvisas ju direkt till att sysselsättningspolitiska effekter skulle kunna gynna en del mindre bryggerier. Såvitt jag förstår måste detta vara liktydigt med att man skulle gynna kommersiella intressen i lika hög grad som om man ändrade mellanölsförbudet och därigenom kom att förbättra situationen för bryggerierna.

Herr talman! Reservationen 2 av Valter Kristenson m. fl. går ut på att man bör ändra vinbeskattningen i syfte att undvika att denna får en sådan utformning att den medför alltför höga priser på de något bättre vinerna – här avses alltså inte de allra bästa och dyraste. Med utgångspunkt i det alkoholpolitiska målet är motivet även här att man bör sträva efter en övergång från konsumtion av starkare alkoholdrycker till konsumtion av svagare. Det är ju ett mål som är parallellt med det andra målet, nämligen att begränsa den totala alkoholkonsumtionen. Den utformning som vinbeskattningen f. n. har innebär att det, förutom en grundavgift, på det pris som man får betala vid inköp läggs en procentavgift, varefter det tas ut mervärdeskatt. Sedan måste man också räkna med handelsmarginalen på exakt samma vis. Allt detta gör att en höjning av importpriserna leder till rätt kraftiga höjningar på just den här kategorin något bättre viner. Därmed minskas kanske också intresset för att konsumera vin, vilket kan leda till att man lika gärna väljer att dricka starkare alkoholdrycker, exempelvis i middagssammanhang och liknande. Såvitt jag förstår måste detta strida mot de alkoholpolitiska strävandena att fränja en övergång från starkare till svagare alkoholdrycker.

Utskottsmajoriteten har i sin argumentation främst fäst sig vid att finansieringen inte har redovisats i de väckta motionerna. Utskottsmajoriteten anför att man i första hand skall kunna lägga en högre skatt på de allra billigaste vinerna, men det behöver inte alls vara fallet. Man kan lika gärna höja skatten på starksprit för att kompensera det eventuella skattebortfall som kan uppstå. Dessutom kan man ju få en övergång från konsumtion av starksprit till konsumtion av viner, vilket skulle kunna leda till en minskning av skatteintäkterna. Jag hoppas och tror att utskottsmajoriteten inte menar att en förändring av konsumtionsmönstret som skulle kunna ge lägre skatteintäkter är någonting från alkoholpolitisk synpunkt negativt.

Slutligen, herr talman, när det gäller de övriga frågorna som har aktualiserats i de motioner som behandlats i det här betänkandet anser jag att det i vissa fall kan vara motiverat att mot en relativt stark folkopinion införa förbud. Men kravet måste i så fall vara att synnerligen starka sakskaäl talar för förbudet. Man kan ifrågasätta, om det finns tillräckligt starka sakliga skäl när det exempelvis gäller vissa frågor som har diskuterats länge, t. ex. tillståndstvånget för servering av öl i personallokaler, mellanölsförbudet, rätten att servera alkoholfria drycker, förbudet att tillverka det som enligt utskottets

majoritet föregående är och riksdagens majoritet inte existerar, nämligen maskrosvin, och vidare servering av alkoholhaltiga drycker i teaterfoajéer.

Det kan alltså ifrågasättas om förbud i dessa avseenden egentligen har så stark saklig tyngd och om förbuden inte skulle leda till att många människor i det här landet frågar sig om inte politiker, i detta fall riksdagsmännen, har en alltför stark förmyndarmentalitet.

Jag menar alltså att det finns en uppenbar risk att man, om riksdagen fattar sådana beslut som inte har en stark saklig bakgrund, kan få ett motsatsförhållande mellan människornas uppfattning om politiker och det som vi egentligen arbetar med i det här huset, vilket skulle kunna skada såväl politikernas anseende som också det politiska beslutsfattandet.

Kurt Söderström och jag har när det gäller en del av de här frågorna avstått från att ställa några yrkanden i utskottet och detta av den anledningen att regeringen har aviserat en proposition, en s. k. antibyråkratiproposition, i vilken vissa av de här frågorna kommer att tas upp.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid skatteutskottets betänkande 33.

ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! De regler som i dag gäller för alkoholhanteringen är av sent datum. Så sent som 1977 fattade riksdagen beslut om de flesta av dem. De har varit i kraft något år.

Den politik som då bestämdes kom inte till av en slump. Många år av utredningar förelåg innan det hela kom upp i regeringen och till slut resulterade i en proposition. En särskild beredningsgrupp tillsattes av den socialdemokratiska regeringen, och trepartiregeringen fortsatte att ha beredningen kvar. Beredningsarbetet i departementet fortsatte alltså.

Propositionen var således mycket väl förberedd, och de stora motioner som väcktes i samband med propositionen var också väl förberedda. Det är alltså inte något av en slump eller en sinkadus i alkohollagstiftningen som vi har i dag, utan alkohollagstiftningen är mycket väl genomtänkt. Ett stort opinionsbildande arbete förekom även utanför riksdagen. Det blev också mycket stora majoriteter för de förslag som antogs av riksdagen. De frågor där åsikterna gick mest i sår, anslagsfrågorna, behandlas över huvud taget inte i dagens motioner.

Att nu ge sig på att försöka ändra om vitala delar i alkoholpolitiken förefaller mig närmast vara litet klåfingrigt. Ingen torde ännu med någon grad av säkerhet kunna säga hur utfallet blivit eller kommer att bli av förbudet att sälja mellanöl i livsmedelsbutikerna. Det är troligt att ungdomar i de högre åldrarna något tidigare än annars gått över till starkare drycker – normalt har det skett under hela mellanölstiden att man vänjt sig vid mellanöl för att därefter gå över till starkare drycker. Det är möjligt att detta kommit något tidigare sedan mellanölet försvann. Men det är ännu troligare att den tillvänjning som fanns hos barn, barnfylleri och det fylleri i tidiga ungdomsår som fanns och som påbörjades med mellanölet, till mycket stor del har upphört. Det är också troligt att vi inom några år förhoppningsvis kan glädja

oss åt att ha en ungdom som avstår både från mellanöl och de starkare sorterna. Det var ju ändå det som var meningen med att vi avskaffade mellanölet i livsmedelsbutikerna. Ingen drömde om att de som redan skaffat sig alkoholvanor skulle avstå från att använda alkohol. Men det tar tid att rätta till den här bilden.

Man måste dock ha klart för sig att samtidigt har den totala alkoholkonsumtionen gått ned högst avsevärt, och det betyder indirekt att vi så småningom kommer att få mycket färre missbrukare än vi har haft, på kort sikt men framför allt på lång sikt.

Låt oss alltså lugna oss litet grand innan vi bestämt fastställer hur utvecklingen blivit i denna fråga, och låt oss även lugna oss litet innan vi försöker göra en utvärdering av saken, för den går inte att göra. Det är alldeles för tidigt ännu. Låt oss lugna oss ett eller annat år innan vi gör det.

Bo Lundgren nämnde att utskottet skrivit att kommersiella intressen motsatt sig de olika förbuden. Ja, detta har utskottet skrivit, men då menar vi att de kommersiella intressena inte bara vill upphäva mellanölsförbudet. Det var kommersiella intressen som motarbetade även förbudet mot reklam och förbudet mot enarmade banditer. I det sammanhanget fanns också kommersiella intressen som ville ha kvar mellanölet. Det är fullständigt klart att det förelåg ett oerhört starkt bryggeriintresse.

De motionärer som menar att mellanölsstoppet tillhör de förbud som kommit till i onödan har egentligen inte något sinne för vad som höll på att hända i det här landet. Vi hade – och har kanske fortfarande – ett alkoholmönster som innebar att alkoholen var en av våra största folksjukdomar, vårt största sociala problem, och här skulle jag kunna anföra många siffror som bevis men jag skall inte tynga kammaren med dem. Trots att riksdagen insåg att något måste göras skulle man alltså ändå inte av rädsla för att riksdagen skulle komma att kallas förbudsriksdag våga förbjuda mellanölet i livsmedelshandeln för att försöka få en förbättring till stånd i alkoholfrågan. Av rädsla för att tillgripa förbud skulle riksdagen alltså ingenting göra. Jag tror inte heller att de som i dag påstår att förbudet inte hade förankring i folkmeningen säkert kan veta detta. Eftersom det fanns en så pass stark majoritet för förbudet, tycker jag att det var riktigt att genomföra det. En riksdag får inte vara hur flat som helst inför opinionsundersökningar.

I fråga om reservationen om prissättningen på de dyrare vinsorterna vill utskottet knappast gå med på att skapa ett nytt beskattningssystem för att förbilliga de sorter som stigit i pris – oavsett om det skett på grund av alltför stor efterfrågan eller bristande tillgång eller av något annat skäl.

Utskottet menar att det sätt på vilket skatten uttas har fungerat hyggligt. Priset eller skatten är en kombination av en skatt på grundval av alkoholstyrkan och en värdeskatt. Utskottet tycker inte att det skulle vara rättvist eller ens alkoholpolitiskt riktigt att minska skatten på starkvinet för att sedan antingen få finna sig i ett skattebortfall eller att ta igen detta på några andra drycker. Vi har i betänkandet talat om lättvinet i det sammanhanget, men det kunde också gälla någon annan dryckessort. Vi tycker ändå inte att det skulle

*Vissa alkoholpoli-
tiska frågor*

vara rättvisare att göra så än att som i dag tillämpa en rätt hyggligt fungerande kombination av värdeskatt och alkoholskatt, även om vi är medvetna om att det kan bli olika utslag om priset på råvaran stiger. I detta sammanhang är handelsvinsten en mycket marginell del, som vi helt enkelt kan bortse från.

I en del motioner begärs, vilket togs upp av Bo Lundgren, att vissa tillståndstvång för serveringar skall upphöra, med motivering att det är en onödig omgång som bara är att betrakta som ett överflödigt byråkratiskt krångel. Jag är rädd för att varken motionärerna eller ens Bo Lundgren riktigt satt sig in i vad saken gäller.

För att slippa allt det byråkratiska krångel som i stället skulle uppstå, om man skulle försöka sig på att skilja på personalmatsalar och andra matställen, infördes 1977 den ordningen att alla serveringslokaler – alltså även personalmatsalar – skulle ha tillstånd för att servera olika slag av alkoholdrycker. Då slapp man den krångliga proceduren att skaffa särskilda tillstånd för festkvällar i personalmatsalen eller att avvisa sådana som inte tillhör personalen men som skulle vilja äta i personalmatsalen. Det var alltså för att undvika krångel och byråkratiska omgångar som man införde ett generell tillståndstvång. Jag tycker därför att det är fel att säga att det är fråga om en onödig byråkratisk omgång.

Man hade visserligen ett något trögt före i portgången – det fungerade ju inte särskilt bra när dessa tillstånd skulle börja delas ut, eftersom folk var okunniga och inte sökte i tid och kanske också beroende på att myndigheterna inte var på alerten – men efter denna inledande period har praktiskt taget alla seriösa personalmatsalar fått sina tillstånd. Jag vill också understryka att dessa tillstånd gäller t. v. Man behöver alltså inte förnya sin ansökan med vissa mellanrum, utan tillståndet gäller ända fram till dess att man börjar missköta uppgiften. Nu fungerar allt som det skall, och vad är det då för mening med att upphäva tillståndstvånget för att i stället skapa sådana nya gränsdragningsproblem som jag tidigare talat om?

Det kan sägas att myndigheten och riksdagen är övernitiska mot bakgrund av att det behövs tillstånd för att servera alkoholfria drycker. Men också det tillståndstvånget har sin sakliga bakgrund. Det har inte tillkommit av en slump och är inget utslag av överdrivet byråkratiskt nit. I stället är detta det effektivaste sättet att upprätthålla de s. k. förvarings- och förtäringförbuden. Och dessa förbud utgör det effektivaste sättet att bekämpa illegala spelklubbar, som också ägnar sig åt olaga alkoholservering.

Genom serveringstillståndet finns det alltså i sådana fall möjligheter att ingripa mot både dem som medför förtäring och dem som förtär drycker som serveras på platsen. Sådana ingripanden skulle man inte kunna göra på samma sätt, om det inte krävdes tillstånd för allt slags servering. Inte heller detta är särskilt betungande för de lojala näringsidkarna. Alla dessa får sitt tillstånd t. v. men spelklubbarna får det inte, och förfarandet är till god nytta när det gäller att bekämpa brottsligheten. Jag tror alltså att antibyråkraterna kan göra större nytta på annat håll än genom att försöka få en väl genomtänkt alkoholpolitik att framstå bara som en tummelplats för byråkrater.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

BO LUNDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte tala för alla de motionärer vilkas motioner behandlas i det föreliggande betänkandet utan endast för de reservationer och det särskilda yttrande som Kurt Söderström och jag finns med på. När det gäller den biten är det, som Erik Wärnberg säkert inser, så att vi inte ger oss på att nu ändra vitala delar av den gällande alkohollagstiftningen. Vi vill för det första att man genomför en ordentlig utvärdering av effekterna av mellanölsförbudet. För det andra anser vi att man bör ändra den nuvarande vinbeskattningen, inte minst därför att man på det viset kan uppfylla en av de alkoholpolitiska målsättningarna.

För det tredje har Kurt Söderström och jag i ett särskilt yttrande sagt att den debatt som har förts kring riksdagen som en "förbudsriksdag" är skadlig, att det kan finnas starka sakliga skäl för att införa förbud men att man i så fall bör noga pröva dem. Därför finns det kanske anledning att se över en del av de förbud som har införts.

Jag påpekar i detta sammanhang att regeringen ju med utgångspunkt i de byråkratiutredningar som trepartiregeringen tillsatte lägger fram en proposition i detta avseende. Det finns därför nu ingen anledning för mig att ge mig in i en stor debatt om vilket utfallet egentligen blivit av mellanölsförbudet. Kravet gäller enbart en utvärdering. Vi menar att man nu kan göra en utvärdering, att de tendenser som finns har blivit så pass klara, att man bör kunna få fram vad som har hänt – med de osäkerhetsfaktorer som alltid kommer att finnas därför att samhällsutvecklingen i sig påverkar sådana här saker.

Jag noterar med tacksamhet att Erik Wärnberg för sin del är beredd att inom ett eller annat år medverka till en utvärdering. Det skulle leda till att vi, om denna reservation faller i riksdagen i dag, kanske skulle kunna ha större framgång med vårt krav om ett år. Därför får vi väl återkomma, om det skulle gå så att riksdagsmajoriteten går emot reservationen, vilket jag naturligtvis inte hoppas.

Beträffande vinbeskattningen vill jag som exempel nämna att ett vin typ Bourgogne vieux, som har varit ett ganska populärt vin, för 10–12 år sedan betingade ett pris på ungefär 8:75. Sedan dess har priset fyrdubblats, och det har skett dels genom att efterfrågan har varit så hög – eller tillgången för liten, som Erik Wärnberg sade – men också på grund av den vinbeskattning som Sverige har och som gör att höjningar på importpriserna slår igenom så kraftigt.

Vi menar alltså att man för att uppfylla målsättningen att främja en övergång till svagare alkoholdrycker borde kunna tänka sig en ändring i vinbeskattningen. Det kan finansieras, herr talman, genom att man exempelvis lägger en mindre skatthöjning på spritdrycker. Det tycker jag i så fall inte skulle vara orättvist.

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Vissa alkoholpoli-
tiska frågor*

ERIK WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag bestrider inte vinprisernas höjning, men som jag sade förut är hela vårt skattesystem kring alkoholen uppbyggt på en kombination av alkoholskatt och värdeskatt. Är det nu så att man saluför en dyr vinsort – hur det höga priset uppstår, tar jag inte ställning till – kommer också skatten att bli hög. Det systemet har hittills fungerat bra. De här olägenheterna – om jag nu, som herr Lundgren gjorde, skall kalla dem olägenheter – är i verkligheten inte så stora, att det finns anledning att ge sig på att ändra detta system.

Sedan säger Bo Lundgren att det är klart att det då och då finns anledning att införa förbud, men då skall det också noggrant prövas. Jag vågar påstå, Bo Lundgren, att det inte finns någon fråga som har prövats så intensivt under tio år som frågan om förbud mot försäljning av mellanöl i livsmedelsbutikerna. Det förbudet har verkligen inte tillkommit av en slump, utan två riksdagar har fattat beslut om det, innan det så småningom blev ett faktum. Och det förbudet gäller i dag. Vi vet inte ett dugg om vilka resultat det har lett till. Förhoppningsvis har det varit nyttigt. Bo Lundgren tror att det inte har varit nyttigt, eller, rättare sagt, han tror att mellanölet förhoppningsvis skulle vara en alkoholpolitiskt sett positiv sak, vilket vi inte tror.

Det är enligt vår uppfattning alldeles för tidigt att nu kunna säga någonting med bestämdhet. Att då göra en utvärdering, innan man vet någonting alls, tycker vi inte är befogat, och det är därför som vi nu yrkar avslag på alla motioner med krav härpå.

BO LUNDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig ganska kort. Det gäller alltså vinsorter som tidigare har varit en del av det relativt billiga sortimentet och som har varit alternativ till en starkare spritdryck för de människor som till en relativt låg penning har velat få valfrihet i alkoholkonsumtionen. Det är en målsättning för alkoholpolitiken. Där har systemet möjligen fram till de senaste åren fungerat väl, men det gör det inte längre, och det är därför som vi menar att man borde se över bestämmelserna. Detta är alltså motivet till en del.

När det gäller mellanölsförbudet håller jag med om att det har prövats intensivt och varit mycket omdiskuterat, men det behöver ju inte i och för sig konstituera att det är ett korrekt förbud. Men det har självfallet varit en fråga som har prövats noggrant, det kan jag ge Erik Wörnberg fullkomligt rätt i. Det vi kräver här är att man relativt snabbt skulle utvärdera vilka effekter det har gett. Jag kan försäkra, Erik Wörnberg, att skulle den utvärderingen visa att det har haft en mängd positiva effekter, så kommer inte jag att ha någonting att invända emot förbudet – definitivt inte – eftersom det ligger i vår argumentation. Vi tror alltså att det först och främst inte har haft några direkt positiva effekter men att det tyvärr kan ha haft negativa effekter. Det *kan* ha haft sådana, men det vill vi veta, och vi vill ha ett säkert underlag. Det är därför som den här reservationen tillkommit och det är – såvitt jag förstår – därför som Knut Wachtmeister har motionerat i den här frågan till riksdagen.

Jag tog också upp andra förbud, där jag sade att det var mer tvivelaktigt om det varit riktigt att införa dem och att de kanske borde omprövas.

Såvitt jag förstår kommer från regeringen en proposition, där man ifrågasätter en del av de här förbuden, såsom tillståndstvång och annat.

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag kommer, liksom väl andra ledamöter av den moderata riksdagsgruppen, inte att rösta för reservationen 1 av mina partivänner Bo Lundgren och Kurt Söderström, alltså den reservation som föreslår en utvärdering av mellanölsförbudet. Detta kräver kanske en liten förklaring. Jag är nämligen inte helt överens med utskottsmajoriteten heller – i varje fall inte så som den skriver men kanske så som herr Wörnberg framställer det. Det borde ha funnits ett litet ord till i utskottets skrivning om utvärdering, det lilla ordet *nu*. Det är det det gäller.

Självfallet bör både mellanölsförbudet och alla övriga delar av den alkoholpolitiska reformen för ett par år sedan utvärderas. Det är bara det att det inte kan ske *nu* och knappast heller om ett eller annat år. Det lär få gå några år ytterligare innan man kan göra det.

Det finns några metoder med vilka man kan i viss mån mäta effekten av de här besluten och göra det tämligen omgående, men andra metoder vi behöver går bara inte att tillämpa ännu. Det är alltså inte därför att vi lider brist på utvärderingsmetoder som det inte går att få fram säkra resultat, utan det är därför att det helt enkelt är för tidigt – det är huvudskälet. Jag kan dock nämna några exempel på vad som är möjligt att göra.

Det går att ur den rena statistiken avläsa försäljnings- och konsumtionsutvecklingen. Den talar snarast för att reformen varit i huvudsak lyckad. Det är alltså så att den totala alkoholkonsumtionen i landet har gått ner, och gått ner anmärkningsvärt mycket, på de här två åren. Att en mycket stor del av nedgången måste tillskrivas minskad ölkonsumtion är också klart – det går att visa. Men det är kanske inte särskilt intressant; viktigare är hur den nedgången fördelar sig, och det kan man inte ta reda på ännu.

Det finns en, som jag kommer ihåg, relativt säker metod att mäta sådana effekter. Det är den undersökning som varje år görs vid värnpliktsinskrivningarna. Där kan man ställa diagnoser och konstatera att ett växande antal 18-åringar tyvärr visar allt svårare alkoholskador. Det är bara det att de 18-åringar som mönstrar för värnplikten i år och som visar svåra alkoholskador inte har förvärvat de skadorna sedan mellanölet avskaffades, utan grunden till dessa ligger längre tillbaka i tiden. Det gäller konsumtionsvanor för tre, fyra, fem eller sex år sedan. Den åldersgrupp som vi talade så mycket om för två år sedan var 10-14-åringarna. Det är där skadorna har grundlagts. Och det är därför fullständigt följdriktigt att dessa skador – med eller utan mellanölsförbud eller andra två år gamla reformer – sannolikt kommer att fortsätta öka, i varje fall ännu några år. De var ju grundlagda och i många fall fullt utbildade redan innan riksdagen fattade sitt beslut för två år sedan. Det är alltså meningslöst att försöka dra några slutsatser här.

En utvärdering skall göras. Men den kan inte och bör inte göras nu utan

*Vissa alkoholpoli-
tiska frågor*

sedan reformerna fått tillfälle att verka några år. Jag kan föreställa mig att vi behöver i varje fall fem år innan vi kan dra säkra slutsatser. Och det vore olyckligt att ta fram resultat som är och måste vara osäkra och sedan fortsätta att var och en på sitt håll dra olika slutsatser av resultat som inte är entydiga. Därför är det bättre att vänta tills vi kan få rimliga och riktiga upplysningar genom en utvärdering.

Många har krävt – inte bara här i riksdagen utan även utanför detta hus – en tämligen omedelbar omprövning eller utvärdering av de här besluten. Tyvärr kan man i alltför många av de önskemålen utläsa alldeles klara önskemål om att det skall visa sig att reformerna varit ineffektiva. Jag håller inte alls för omöjligt att de kan visa sig vara det, men det är något av en tragedi om det finns människor som skulle betrakta det som en framgång om det visar sig vara på det sättet.

Oavsett vad vi kan ha haft för åsikter och oavsett hur vi kan ha röstat för två år sedan tycker jag man har rätt att ställa kravet – och jag hoppas att man kan ställa det kravet i varje fall här i riksdagen – att även de som av olika skäl varit emot en eller fler av delreformerna ändå innerst inne i själen önskar att de skall lyckas.

Det är alltid mänskligt svårt att övervinna sig själv därhän att man går omkring och önskar att man har fått fel, men den som i denna fråga inte är människa till att hysa en sådan önskan är inte värdig att vara riksdagsman – frågan är för stor för det. Önskar man att försöken skall slå fel bara därför att man trodde att de skulle göra det – då skall man sluta upp med att syssla med sådana här ting.

Det finns ett olyckligt sätt att blanda stort och smått i de här frågorna. Jag hör verkligen till dem som inte har någonting emot att minska krånglet, och jag hälsar med tillfredsställelse att det är utlovat en proposition som skall ta bort en del krångel på det här området. Men det är och förblir ett utslag av total brist på proportioner om man räknar upp frågor som tillverkning av maskrosvin, tillståndstvång för personalmatsalar och jag vet inte allt i samma uppräknings där man tar med öllförbudet. Det är ju helt skilda dimensioner på dessa frågor.

Vi vet att alkoholproblemet är vårt största sociala problem. Ungdomsalcoholismen är vårt i särklass största ungdomsproblem. Vi vet – det är väl ändå nästan ostridigt – att ölet fram till för snart två år sedan utgjorde en mycket betydande del rent kvantitativt av ungdomens och – vilket är ännu värre – barnens alkoholkonsumtion. Detta vet vi.

Det är alltså inte fråga om krångel om bagateller, utan det är en stor fråga som riksdagen måste ta itu med. Om vi hamnat snett med besluten, det kommer framtiden att utvisa. Men jag vill innerligt hoppas att vi allihopa – även de som var emot besluten – önskar att det skall visa sig att vi lyckas. Och jag tycker att vi inte skall försöka jämställa den här frågan med frågor av typen om man skall få-lov eller inte att tillverka maskrosvin, där problemet ju lär vara att det är tekniskt omöjligt att göra vin av maskrosor.

BO LUNDRÉN (m) kort genmäle:

Herr talman! Anledningen till att jag i det särskilda yttrandet gör en uppräknning av olika förbud som har ifrågasatts av många människor är att dessa behandlas i samma betänkande från skatteutskottet. Och det är en sak som jag inte råder speciellt mycket över.

Självfallet önskar jag att de åtgärder som har vidtagits på det alkoholpolitiska området skall leda till de resultat som man har förutsatt från den majoritet som har beslutat om denna lagstiftning. I många av frågorna är vi helt överens, men i en del är vi inte överens. Jag hoppas alltså att försöken skall lyckas, absolut inte att de skall slå fel. Andra får sedan överväga den rätt med vilken jag eller andra sitter i riksdagen. Jag tycker inte att Nils Carlshamre skall föra en sådan debatt.

Alkoholkonsumtionen totalt sett har gått ned. Orsakerna till detta kan diskuteras. Det kan bero på det allmänna ekonomiska läget, på besvärligheter för enskilda människor eller på skatterna på alkohol. Det kan också bero på att vi – vilket jag hoppas inte är fallet – har fått en ökad hemtillverkning, som i sin tur kan vara orsakad av skattetrycket på detta område.

Det intressanta när det gäller alkoholkonsumtionens utveckling är, vilket Nils Carlshamre själv tog upp, att klara ut vilka grupper det är som har minskat sin alkoholkonsumtion och vad som konsumeras i stället för öl, om det är så – vilket vi inte vet – att det hos vissa kategorier har skett en övergång från öl till starkare drycker. Därmed kommer jag in på den kärnfråga som Nils Carlshamre tog upp, nämligen om man nu kan göra en utvärdering. Nils Carlshamre sade att vissa undersökningar kan göras nu, medan vissa måste göras senare. Jag tycker att man *nu* bör göra en utvärdering. Men man skall inte slå sig till ro med det, utan man måste självfallet på ett vettigt sätt kontinuerligt följa dessa frågor. Nils Carlshamre ifrågasatte att vi efter två eller tre år har fått en tillförlitlig tendens. Till detta vill jag säga att ju längre tid som har förflutit efter en viss åtgärd, desto svårare är det att avgöra om den utveckling som har visat sig i tendenser och annat är orsakad av åtgärden eller av andra faktorer som har påverkat samhällsutvecklingen i stort.

En sak som man definitivt borde kunna mäta är just det stora problem som Nils Carlshamre tog upp, nämligen debutåldern. Det kommer ju år efter år nya ålderskategorier, och det är dem som vi förhoppningsvis, enligt Nils Carlshamre och andra, har hindrat från att göra en tidig alkoholdebut. Det bör alltså bland 12–14-åringarna kunna märkas en nedgång i antalet som dricker alkohol, och det borde man kunna titta på redan nu. Jag menar alltså att det finns all anledning att *nu* göra en utvärdering och att i fortsättningen göra kontinuerliga utvärderingar, för att följa dessa mycket viktiga frågor.

ALVAR ANDERSSON (c):

Herr talman! Låt mig börja med att helt instämma i de av Nils Carlshamre och Erik Wärnberg framförda synpunkterna.

Jag skall närmast säga några ord om dryckesbeskattningen. Jag har svårt att förstå att man, som motionärer och reservanter vill, skall ändra beskattningen på grund av att importpriserna väsentligen har förändrats. Vi gör ju inte det på

andra områden – jag skall dock gärna medge att den här slår hårdare än på andra områden på grund av dryckesbeskattningens konstruktion. Vi kan som exempel ta den i praktiken mycket stora höjningen av momsens som togs ut på kaffe på grund av att världsmarknadspriserna steg mycket kraftigt. Då var det ingen som begärde att momsens för den skull skulle sänkas, att vi skulle ändra beskattningen. Vi har en mängd andra områden där det är samma förhållande.

Utskottet citerar vad utskottet uttalade i sitt betänkande våren 1978, som riksdagen godkände. Där sades:

”Utskottet förutsätter att nämnden för alkoholfrågor kommer att uppmärksamt följa frågor om beskattningens betydelse för alkoholkonsumtionens fortsatta utveckling och att nämnden därvid också föreslår de åtgärder som kan betingas av icke önskvärda förskjutningar mellan olika varugrupper inom alkoholbruksområdet.”

Nämnden har inte gjort några sådana framställningar. Utskottet anser därför att det inte har inträffat något som ger anledning att ändra beskattningssystemet eller begära en utredning om detta.

Bo Lundgren talade om att man kan höja skatterna på starksprit. Jag förutsätter att det kan bli aktuellt att föra fram förslag om det inom en relativt snar framtid, bl. a. av finansiella skäl. Skall man sänka de direkta skatterna lär man få höja de indirekta, och då kommer de skatter vi nu talar om in i bilden.

Men det viktigaste skälet är att skatterna på det här området, som Erik Wärnberg pekade på, måste ingå i alkoholpolitiken; de är ett av de mera verkningsfulla instrumenten. Och vi har icke höjt skatterna på det här området på ganska länge nu. Vissa tecken tyder på en uppgång i starkspritskonsumtionen, som naturligtvis är ganska allvarlig. För att uppfylla riksdagens enhälligt uttalade målsättning för alkoholpolitiken – att pressa ned den samlade alkoholkonsumtionen – måste vi utan tvivel även använda skatteinstrumentet. Jag tror alltså inte att man kan höja skatten på ett håll och sänka den på ett annat. Beskattningen är ett av de instrument vi måste använda för att bemästra tendenserna till konsumtionsökning.

Jag är förvånad över att någon i en sådan här debatt tar upp maskrosvinet igen – låt vara att det skedde perifert. Det har aldrig varit förbjudet – och är det inte nu heller – att stoppa maskrosor i drycker av vad slag de än är. Det var dryckens sammansättning i övrigt det gällde. Maskrosorna har inte ett dugg med saken att göra – det förklarade skatteutskottet utförligt i betänkandet för flera år sedan. Jag är förvånad över att en suppleant i skatteutskottet inte har tillägnat sig det.

Herr talman! Med det här ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

BO LUNDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! När jag som ett enda litet exempel i en uppräkningslista av saker som har förvånat många människor här i landet nämnde maskrosvinet, så var inte min avsikt att ta upp en lång debatt om det. Även om jag är suppleant i

utskottet har jag, till skillnad från skatteutskottets majoritet, uppfattningen att man kan tillverka maskrosvin. När det i tidningar som Allt om mat på två sidor kan redovisas utförliga recept – såvitt jag förstår är det olagligt att tillverka efter det receptet – verkar det något förvånande att man hävdar att maskrosvin inte kan tillverkas på detta sätt. Men det väsentliga i dessa frågor – det håller jag fullständigt med Alvar Andersson om – är andra saker.

Jag konstaterar att Alvar Andersson medger att vinbeskattningen slår hårdare än andra beskattningar som är utformade på samma sätt. Förutom att man på vinpriset beräknar moms med 17,5 % på vanligt sätt tar man ut en procentavgift, som utgör ena delen av beskattningen, på ca 30 %.

Alvar Andersson medger alltså att det är en rätt hård beskattning. Jag är också beredd att medge att effekten blir ungefär densamma när det gäller kaffepriset som höjs på grund av minskad import. Mervärdeskatten slår nämligen på samma sätt. Men den, som jag upplever det, stora skillnaden måste ändå vara att riksdagen såvitt jag vet inte har som målsättning att ändra kaffekonsumtionen till förmån för konsumtion av te eller andra drycker. När det däremot gäller alkoholkonsumtionen har man klart uttalat att man vill ha en förändring i riktning mot svagare drycker. Det är det som skiljer de här två argumenten åt. Det är också därför jag konstaterar att Alvar Andersson medger att vinbeskattningen kan slå ganska hårt. Det finns en uppenbar risk att man därigenom motverkar den alkoholpolitiska målsättningen.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Alkoholpolitiken engagerar som bekant riksdagsledamöterna. Jag tycker inte det är något att förundra sig över. Tvärtom rör vi oss här på ett allvarligt område.

Hundratusentals människor lever genom alkoholmissbruk under mycket svåra omständigheter. Men en sak är klar, herr talman, nämligen att den alkoholpolitiska debatten har gått snett. Den huvudsakliga debatten har fixerats till mellanölsförbudet. Politiskt har vi hamnat i den situationen att den som ifrågasätter mellanölsförbudet är en s. k. alkoholliberal politiker. Naturligtvis är det inte så. Så enkelt får vi inte göra det för oss. Vi får inte komma undan ett av samhällets största problem genom att krypa bakom mellanölsförbudet. Jag skulle också kunna göra det enkelt för mig, eftersom jag röstade för mellanölsförbudet. Men jag vill inte vara så flat.

Vid ett par tillfällen under de senaste åren har jag agerat i den här frågan. Det har som bekant offentliggjorts ett par utredningar som utförts i privat regi. Resultatet av dessa utredningar har skakat om människorna i det här landet och även i någon mån oss politiker.

Efter mellanölsförbudet skulle, hävdas det i dessa undersökningar, barn och ungdom i oroväckande hög grad ha gått över till starkare drycker. Jag har därför vid två tillfällen frågat det ansvariga statsrådet om just dessa redovisade undersökningsresultat. Min fråga har båda gångerna varit om man inte på departementsnivå anser det angeläget att närmare kontrollera uppgifterna om barnens och ungdomens alkoholvanor.

Herr Wärnberg sade att ingen i dag med säkerhet kan säga vad mellan-

ölsförbudet har inneburit. Nej, det är riktigt. Men låt oss då göra en utvärdering.

Jag är en av riksdagens nykterister och tillhör den borgerliga grenen bland dem. Det finns som bekant en socialdemokratisk och en borgerlig grupp av nykterister. Det kan vara lätt att raljera om detta, men det rör sig om för allvarliga frågor för att göra det. Med visst vemod och viss irritation noterar jag den slagsida som alkoholdebatten har fått. Man är ingen tillförlitlig nykterist om man begär en utvärdering, tycker många. Det är en otrolig förenkling.

Jag är lika ansvarsmedveten som alla andra i detta hus. Jag tror att många i det långa loppet kommer att hålla med mig. Det är viktigt att göra en utvärdering, som kontrollerar de resultat som har chockat detta land. En sådan utvärdering pläderar reservationen I för, och jag vill med detta såsom nykterist i riksdagen yrka bifall till denna reservation.

NILS CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara tillrättalägga en uppgift av min vän Filip Fridolfsson. Han sade att den alkoholpolitiska debatten har gått snett i den meningen att den helt domineras av mellanölsfrågan. Det är faktiskt inte riktigt. Jag följer den alkoholpolitiska debatten i Sverige ganska grundligt, och utan att ha mätt med måttstock vågar jag försäkra Filip Fridolfsson att frågan om mellanölet inte upptar ens 10 % av den debatten i dag. Det förs en mycket seriös alkoholpolitisk debatt i Sverige. Det är egentligen bara här i riksdagen som vi släpar efter och fortfarande pratar mellanöl.

FILIP FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var bra att min vän Nils Carlshamre i sin replik avslutade med att det bara är här i riksdagen som det råder slagsida. Det är riktigt. I detta hus cirkulerar debatten till 90 % omkring mellanöl och till 10 % omkring alkoholpolitiken i övrigt, men det är här som vi stiftar lagarna.

GUNDE RANESKOG (c):

Herr talman! Eftersom jag står med på en motion som behandlas i detta alkoholpolitiska paket, vill jag göra en liten erinran. Det är klart att man är glad åt att utskottet uttalar sin uppskattning av den målsättning som motionen ger uttryck för. Men som brukligt är slutar det hela med ett avslagsyrkande. Jag skall dock inte nedvärdera de vänliga orden. De får stå för vad de är värda, och de är värda en hel del.

I påståendet att den marginella skattesänkning som motionen berör är så svag att den inte kan påverka konsumtionen ligger naturligtvis mycket. Men när motionen skrevs trodde vi ingalunda att så mycket var att vinna ekonomiskt i detta avseende att motionen skulle segra för den skull. Jag vill påpeka att vi har en djupare och längre trängande avsikt i detta fall. När man skall ändra och skapa en ny situation, måste man bygga upp den med små åtgärder och lägga pusselbit vid pusselbit. Jag kan ta den tidigare mellanölsdebatten såsom exempel. Vad skulle nykterhetsmänniskorna ha kunnat

åstadkomma i riksdagen om det bara hade hängt på dem? Jag är redo att säga ett jättevarmt tack till alla som inte är helnyktra men som har förstått mellanölets fruktansvärda härjningar och stött oss i detta avseende. Ni är värda all aktning och heder. Jag kommer alltid att betyga detta.

Det är genom de små bitarna som man bygger upp förändringar. Jag skulle önska att man i fråga om popularitet kunde komma lika långt med en svensk fruktdryck som med Coca-Cola. Kom vi dithän, skulle vi kunna främja såväl bryggeribranschen som svensk fruktodling. När jag talar om små bitar och att lägga pussel, ser jag detta på lång sikt. Kanske flera kommer till insikt om att man inte gör någon större ekonomisk revolution, men man bygger upp attityder för att skapa en bättre framtid som kan hjälpa människor. Vi är glada över att den totala tillbakaträngningen av alkoholkonsumtionen ändå rör sig om åtskilliga procent – om jag inte minns fel är det 7 % – även om man säger att starkölskonsumtionen har ökat. Men den totala konsumtionen har minskat, vilket ger beröm åt riksdagens åtgärder.

Så har vi också debatten om att vi skall visa omsorg om varandra. Det sägs väldigt ofta att vi har hjärta för de svaga, men här finns personer vilkas inställning till alkoholproblematiken jag inte kan förstå. Jag vet inte vart hjärtat har tagit vägen därvidlag – det finns inte längre någon barmhärtighet med de svaga, utan man talar bara om dem som kan sköta alkoholen. Men bekymren gäller inte dem som kan sköta sig, utan här gäller det de svaga. Vill inte den starke offra något för den svage, då kommer det att gå sakta att förbättra saker och ting i det svenska samhället.

Jag tror att vi får arbeta med ett långt tidsperspektiv, och jag är beredd att göra det vad beträffar kraven i motion nr 1736. Jag vill se motionen som ett bidrag i kampen för att tränga vidare. Som motionär får jag i dag nöja mig med utskottets välvilja, även om jag önskade att utskottet inte sett på våra förslag rent ekonomiskt utan som ett pedagogiskt medel i ansträngningarna att förbättra situationen för dem som har det besvärligt med sina alkoholvanor och blir olyckliga offer i samhällssystemet. Men man kan ju alltid hoppas på en bättre framtid.

Förste vice talmannen TORSTEN BENGTON (c):

Herr talman! Utskottet skriver vad angår ungdomens alkoholvanor efter mellanölsförbudet att "resultaten av hittills verkställda undersökningar måste betecknas som osäkra". Det är säkerligen riktigt. Det krävs mycket omfattande och svåra undersökningar för att verkligen få fram resultaten, men en sak kan vi konstatera redan i dag.

Det är inte två år sedan mellanölet avskaffades – det var den 1 juli 1977. Vi har ett års erfarenheter att döma efter. Tidigare hade vi en alkoholkonsumtion som ökade med 5 à 6 % om året, men under tolv månadersperioden 1 juli 1977 – 30 juni 1978 sjönk den svenska alkoholkonsumtionen, omräknat i 100-procentig alkohol, med nära 11 %. Mellanölets borttagande tillsammans med de andra åtgärderna har alltså givit ett utomordentligt gott resultat, ett resultat som vi inte har haft på mycket lång tid.

Det har sagts att när mellanölet försvann gick folk över till att dricka

starkare saker. Nej, detta är fel. Konsumtionen av spritdrycker – som vissa benämner starksprit, vilket det inte är – föll med 5,3 %. Även den minskade alltså. Man gick inte över till andra saker. Jag vill nämna detta för att få noterat vad som verkligen har hänt.

Filip Fridolfsson har så rätt när han säger att debatten har blivit snedvriden. Men är inte orsaken till detta just vad som fastslås i utskottsbetänkandet, nämligen att kommersiella intressen har drivit en kampanj? Hur många missledande uppgifter har inte förekommit i debatten? För att misstänkliggöra mellanölsförbudet har vissa intressen hävdat att starkölskonsumtionen har ökat oerhört.

Men varför säger man då inte hur stor starkölskonsumtionen var? Det är som vi måste jämföra med – alltså året innan mellanölet avskaffades – var starkölskonsumtionen, omräknat i 100-procentig alkohol, 0,2 liter per invånare över 15 år. Mellanölskonsumtionen var 2,11 liter efter samma beräkningsgrund. I och med att mellanölet avskaffades tog man alltså bort 21 dl, räknat i ren alkohol, och i jämförelse med den siffran betyder det inte så mycket att starkölskonsumtionen ökade med 100 %, eftersom utgångspunkten låg så lågt.

Detta fördöjs nogsamt av bryggeriindustrin. Jag har sagt det vid åtskilliga tillfällen, t. ex. till tidningar, men det har inte alltid kommit in. Man har inte velat vidkännas vad det verkligen gäller. Detta är dock fakta.

Man sade genast när mellanölet togs bort: Ja, nu dricker de något annat – nu är det vinet Kir som man dricker i stället. Den högsta konsumtionen av Kir förekom i augusti samma år som mellanölet avskaffades, men redan i januari året efter hade konsumtionen sjunkit till en tiondel av vad den var i augusti.

Nu är det praktiskt taget ingen som talar om Kir mer. Jag har inte på länge hört att någon nämnt att man dricker Kir.

Hembränningen har ökat, sägs det. Ja, det är tänkbart. Hur bedömer man det? Jo, med utgångspunkt i jästkonsumtionen. Men man förtiger nogsamt att Brödinstitutet framhållit att – och det är allmänt omvittnat – hembakningen ökat i mycket, mycket stor utsträckning. Folk tycker om att baka bröd hemma, och då används det också jäst. Man kan således inte alls med utgångspunkt i jästkonsumtionen hävda att jästen i ökad utsträckning används för hembränning av alkoholdrycker.

Bo Lundgren säger att riksdagens beslut återspeglar egentligen inte alltid folkets mening. Ja, jag skall bara säga om mellanölet att i den största undersökningen som gjordes frågade man 4 068 personer på gatan vad de ansåg, och den undersökningen visade att mer än två tredjedelar av de tillfrågade menade att mellanölet skulle antingen bort eller också skulle det tas in på Systembolaget. Det var 11 %, som sade att mellanölet skulle vara kvar i sin dåvarande form. Detta är den största undersökning som gjorts vid något tillfälle om mellanölet.

Det är detta jag tycker borde framföras i dagens debatt, och jag beklagar att debatten är så snedvriden. Bl. a. en åtgärd bör vidtagas. Det största bryggeriföretaget ägs till övervägande del av staten. Det är Prippsbrygge-

rierna, och de bör ut ur Svenska bryggareföreningen, som driver en sådan vilseledande reklam.

Slutligen ytterligare en sak – och där hoppas jag att regeringen tar initiativet. Prishöjningar är naturligtvis, som Alvar Andersson sade, nödvändiga. Vi måste på detta område åtminstone följa med i prisutvecklingen, och därför hoppas jag att regeringen tar initiativ på den punkten också.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Förste vice talmannen sade att debatten kring alkoholfrågan är snedvriden. Det är möjligt att det är på det viset, men då kan ju all utvärdering av vad som egentligen har hänt vara av godo när det gäller att försöka vrida debatten rätt.

Jag har sagt tidigare att skulle det vid en utvärdering visa sig att mellanölsförbudet givit positiv effekt kommer jag för min del definitivt inte att tycka att det är något negativt med detta förbud. Men det skulle vara intressant att veta vad som egentligen har hänt. Förste vice talmannen började med att konstatera att vad som hänt med ungdomens alkoholvanor är osäkert och sade därefter: Jag kan med säkerhet säga vissa saker om den totala alkoholkonsumtionen och ange vad som har hänt.

Självfallet förnekar jag inte klara fakta, och det är alltså att den totala alkoholkonsumtionen har gått ner i det här landet. Det lär ha stannats upp litet grand när det gäller spritdryckskonsumtionens minskning, men det har blivit en total sänkning av konsumtionen. Jag sade att det är osäkert vad det här egentligen beror på. Det kan bero på en ökad hembränning – förhoppningsvis inte, men det *kan* bero på det. Det kan bero på att skatterna är för höga. Speciellt de människor som inte konsumerar sprit i berusningssyfte utan konsumerar spriten som sällskapsdryck – på gott eller ont – tycker att det är för dyrt. Det kan också vara det ekonomiska läget – en sak som hänger samman med det jag talade om tidigare. Orsakerna är alltså inte fullkomligt säkra och klara.

Vidare måste det – och det är ännu mer väsentligt – tas hänsyn till vilka kategorier som har minskat sin alkoholkonsumtion. Vad jag är rädd för är att de som hade problem eller de som kan tänkas få problem med alkoholkonsumtionen inte har minskat sin konsumtion och att man där möjligen – men det är alltså osäkert – fått en övergång till starkare drycker. Det är för att ta reda på detta, för att få bakomliggande fakta, som vi i reservationen I krävt en utvärdering. Den saken tycker jag att både de som förespråkar mellanölsförbudet och de som tidigare gått emot det skulle kunna vara överens om.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Herr Lundgren sade mycket som jag hade tänkt säga. Får jag bara understryka att de undersökningar som gjorts och som förste vice talmannen nämnde om har gjorts av grupper där de kommersiella intressena dominerar. Förste vice talmannen framhåller att utredningarna ger en felaktig bild av förhållandena, det är vilseledande reklam etc. Flera talare

pläderar också att utredningarna icke är tillförlitliga. Ja, men om man nu är övertygad om att man har rätt – och jag tror ni har rätt – varför skall man inte kunna göra denna utvärdering på ett neutralt plan som begärs här? Det är ju väldigt skönt att få bevisat att man har rätt i sak.

Jag är ingen mellanölsvän, jag är en realpolitiker som tycker att vi skall få papperen på bordet. Jag fattar icke att talare efter talare är uppe och säger att de undersökningar om mellanölsförbudet som har presenterats för allmänheten här i landet är felaktiga, att det inte är sanningsenliga uppgifter som kommer fram, men samtidigt vägrar gå med på en utvärdering där man får detta bevisat och bekräftat? Då blir det tyst i båten och, som Bo Lundgren säger, även mellanölsivrarna kommer att lägga ned sina vapen. Jag fattar inte att riksdagens ledamöter inte kan vara med om en så förnuftig och riktig reservation som här är utskrivnen.

Det var någon som tackade de ledamöter i kammaren som icke var nykterister och som tagit sitt ansvar. Jag hoppas jag får tacka alla nykterister som tar sitt ansvar och ser till att en utvärdering sker.

Förste vice talmannen TORSTEN BENGTSO (c):

Herr talman! Det är något mer än ett och ett halvt år sedan mellanölet avskaffades. För det första året har jag redovisat konsumtionsminskningen på nära 11 % i sin helhet. Jag sade inte att det var enbart mellanöl som orsakade detta, utan jag sade att tillsammans med andra åtgärder hade vi fått ett sådant utomordentligt resultat beträffande konsumtionen. Jag har flera uppgifter. Det gjordes en Sifo-undersökning inte så långt efter att ett år hade passerat som visade att ungdomens totalkonsumtion av alkohol sjönk med 12 %. Men jag vill nu inte återropa detta. Det är för kort tid, och det finns ingen anledning att göra någon undersökning just nu. Men utvecklingen av konsumtionen under det första året är i varje fall mycket gynnsam.

Vad jag vände mig mot var bryggeriindustrins missledande, besynnerliga statistik, där man inte talar om den totala konsumtionen utan bara räknar i procent och från ytterligt låga utgångspunkter. En av våra mycket högt aktade tidningar av högsta kvalitet skrev om en av sina personer, att herr förre förräddaren Peterzohns parti hade nu ökat med 100 %, då han hade lyckats övertala sin hushållerska att också rösta med partiet. Ungefär i den andan har man drivit statistiken när man talar om procent från en ytterligt låg utgångspunkt och därmed får fram förfärande resultat. Det är det jag vänder mig mot. Jag är gärna med och debatterar, men ta då fram de faktiska uppgifter som står till buds och använd dem! Gör inte sådana missledande saker som att skriva i procent från en mycket låg utgångspunkt.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation nr 1 av Kurt Söderström och Bo Lundgren, och förklarades den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bo Lundgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Kurt Söderström och Bo Lundgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter har röstat för ja-propositionen. Då Bo Lundgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	266
Nej	–	40
Avstår	–	5

Mom. 2 a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Valter Kristenson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bo Lundgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 2 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Valter Kristenson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bo Lundgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	203
Nej	–	99
Avstår	–	7

Mom. 2 c och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Vissa alkoholpoli-
tiska frågor*

Onsdagen den
7 mars 1979

Anslag till säkerhetspolisen

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1978/79:20 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. jämte motion.

I propositionen 1978/79:100 bil. 5 hade regeringen (justitiedepartementet) under punkten B 4 (s. 35 och 36) föreslagit riksdagen att till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 90 070 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:852 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen som sin mening till regeringen skulle anföra att säkerhetspolisens verksamhet i fortsättningen enbart borde inriktas på att motverka spionage och förebygga fascistiska ligors verksamhet (yrkandet 1), att riksdagen hos regeringen hemställde att den del av säkerhetspolisens organisation som innebar registrering och rapportering av politisk verksamhet snarast upplöstes (yrkandet 2) samt att förevarande anslag reducerades i enlighet därmed (yrkandet 3).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande inriktningen av säkerhetspolisens verksamhet m. m. skulle avslå motionen 1978/79:852 i denna del (yrkandena 1 och 2).

2. att riksdagen beträffande medelsberäkningen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:852 i denna del (yrkandet 3) till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 90 070 000 kr.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har i motionen 852 yrkat att riksdagen som sin mening anföra att säkerhetspolisens verksamhet i fortsättningen enbart bör inriktas på att motverka spionage och förebygga fascistiska ligors verksamhet, vidare att riksdagen hos regeringen hemställer att den del av säkerhetspolisens verksamhet som innebär registrering och rapportering av politisk verksamhet snarast upplöses. I konsekvens härmed har vi begärt att anslaget till särskild polisverksamhet reduceras.

Likartade yrkanden har vi avstyrkt förr om åren, säger justitieutskottet, och menar att så får det bli också i år. "Enligt utskottets mening har sedan frågan senast prövades inte inträffat någon omständighet som föranleder utskottet att göra annan bedömning av motionsspörsmålen än tidigare", heter det i utskottets betänkande.

Jag vill fråga justitieutskottets företrädare följande:

Har inte utskottet uppmärksammat att en medarbetare i säkerhetspolisen

har lämnat sensationella uppgifter om hur personer registreras på politiska grunder och hur t. o. m. uppgifter utlämnats till arbetsgivare, till allvarlig skada för anställd? Har inte utskottet uppmärksammat att stor oro uppstått i pressen över att säkerhetspolisens avlyssningsmetoder utgör ett hot mot anonymiteten, som tryckfrihetslagstiftningen skall skydda?

Om utskottet inte uppmärksammat dessa frågor är det minst sagt anmärkningsvärt. Om däremot utskottet uppmärksammat dem och ändå inte finner att de bör beaktas, är det ännu mera anmärkningsvärt.

Justitieutskottet åberopar också ett sex år gammalt betänkande i vilket man anser sig ha redovisat uppbyggnaden av den polisiära säkerhetstjänsten. Om detta kan sägas två saker.

1. Redovisningen utvisar inte vad säpo sysslar med utöver de officiellt angivna uppgifterna.

2. Under de sex år som förflutit sedan detta betänkande avlämnades har en rad skandaler blottats rörande säpos verksamhet. Låt mig bara nämna sjukhusaffären i Göteborg och de nu aktuella åsiktsregistreringarna.

Behandlingsordningen är något egendomlig. I ett senare sammanhang avser justitieutskottet att behandla frågor som gäller säpos organisation, verksamhet och den parlamentariska kontrollen. Men man anslår pengar redan nu till en verksamhet, om vars omfattning och inriktning man senare skall besluta. Men tydligen anser utskottet att åsiktsregistrering och rapportering även i fortsättningen skall förekomma.

Den inriktning av säkerhetspolisens verksamhet och krav på att få slut på registrering och rapportering av politisk verksamhet, som vi föreslagit i motionen, är viktiga demokratiska krav. Ett bifall till dessa yrkanden möjliggör också en reduktion av anslaget till säkerhetspolisen. Utan särskild framräkning av beloppet är det i dag inte möjligt att yrka på en sådan reduktion av anslaget. Vi anser det dock vara en logisk följd av ett bifall till motionens två första yrkanden att också anslaget reduceras. Jag yrkar därför bifall till motionen 852, yrkandena 1 och 2.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talmän! Herr Berndtson har redan redovisat utskottets skäl till ett avstyrkande av den motion som han nu har pläderat för, varför jag inte ytterligare skall gå in på den saken. Det rör sig ju här om en gammal följetong från 1971, som riksdagen diskuterat praktiskt taget varje år och där man inte funnit skäl att bifalla motionerna.

Men, herr Berndtson, jag skall inte påstå att allting är så gott som det borde vara. Det sker ju dock en utveckling på detta område, och nu i dagarna – den 26 februari – har rikspolisstyrelsen redovisat ett förslag till översyn av verksamheten och organisationen vid dess säkerhetsavdelning. Det kan i det här sammanhanget vara av ett visst intresse att ta fram vad som sägs från rikspolisstyrelsen på denna punkt. Man säger att möjligheterna att arbeta öppnare utan att effektiviteten blir lidande har övervägts och resulterat i ett konkret program. Bl. a. kan nämnas ökade kontakter med länspolischeferna och polismästarna med information även till ledamöterna i polisstyrelserna.

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till säker-
hetspolisen*

Ett faktamaterial om säkerhetspolisens organisation och verksamhet skall sammanställas och göras offentligen tillgängligt. Särskilda föreskrifter skall utarbetas för att i samverkan med åklagarmyndigheten tillgodose massmedias behov av information i aktuella förundersökningsfall.

Så långt rikspolisstyrelsen. Här har man alltså redovisat en strävan mot större öppenhet i den nödvändiga verksamhet som bedrivs från säkerhetspolisens sida.

Att utskottet tvingats ta upp den nu aktuella motionen från kommunisterna helt separat sammanhänger med att det i denna motion finns ett yrkande som gäller anslag. Om det inte hade varit på det sättet skulle vi ha buntat ihop den med andra motioner som är omnämnda i justitieutskottets betänkande och som kommer att behandlas senare när vi har fått ett förslag i fråga om den parlamentariska insynen, ett förslag som vi väntar skall komma senare under året. Då kommer vi att få tillfälle till en sakdiskussion i denna fråga. Vi kommer att ha ett bättre underlag för en debatt än vi har f. n., och ännu bättre underlag för en sådan här diskussion blir det den gång då vi har spionbrottsutredningens betänkande och de förslag som detta kan föranleda. Det tar ju direkt sikte på den första punkten i motionen. Det finns även en annan utredning som berör detta område.

Herr talman! Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på motionsyrkandet.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Bertil Lidgard betecknar denna fråga som en gammal följetong sedan 1971. Ja, tyvärr är följetongen så gammal, och tyvärr har säpo med sitt eget agerande levererat stoff till avsnitt efter avsnitt i denna följetong. Det enda slut jag kan se på den är att riksdagen definitivt någon gång sätter stopp för den politiska åsiktsregistreringen.

Jag kan inte se någon annan konsekvens av utskottets ställningstagande än att det innebär att säkerhetspolisens verksamhet inte skall inskränkas, på det sätt som vpk föreslår, till att gälla bekämpande enbart av spionage och förebyggande av fascistiska ligors brottsliga verksamhet. Jag kan inte heller finna annat än att utskottets ställningstagande innebär att säpo även framdeles skall kunna bedriva en politisk verksamhet utöver dessa uppgifter, och det tycker jag är beklagligt för rättssäkerheten och demokratin.

Jag har i min hand en ordentlig bunt pressklipp, som berättar om de avslöjanden om säpos åsiktsregistrering som har förekommit och om den oro denna har vållat bl. a. i pressen. Men justitieutskottet låter sig inte oroas av sådant. Där oroas man inte över en polisverksamhet som tar sig sådana uttryck som att resultatet av telefonavlyssning också meddelas arbetsgivare och leder till problem för anställda. Där oroas man inte över att skyddet för personer som lämnar uppgifter till pressen, en viktig beståndsdel i tryckfriheten, hotas genom säpos telefonavlyssning. Ett justitieutskott som tar så lätt på allvarliga problem kan endast skapa oro bland allmänheten.

Vi får säkerligen tillfälle att återkomma till dessa frågor, som Bertil Lidgard säger. Vi får det väl om inte annat så i samband med konstitutionsutskottets

granskningsbetänkande. Vi har anmält som granskningsärende frågan om kontrollen över säpos verksamhet.

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

Överläggningen var härmed slutad.

*Anslag till säker-
hetspolisen*

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 852 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 20 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 852 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 12

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1978/79:21 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt avser anslag till justitiedepartementet m. m.

1978/79:22 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till polishus, m. m. jämte motioner

1978/79:23 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till brottsskadenämnden m. m.

1978/79:24 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till brottsförebyggande rådet jämte motioner

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Onsdagen den
7 mars 1979

*Höjda uttrycknings-
bidrag för värn-
pliktiga*

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1978/79:16 med anledning av förslag i propositionen 1978/79:100 om höjda uttryckningsbidrag för värnpliktiga jämte motioner.

I propositionen 1978/79:100 bil. 7 hade regeringen (försvarsdepartementet) – efter föredragning av försvarsministern Lars De Geer – under Det militära försvaret (s. 79–81) bl. a. föreslagit riksdagen att godkänna vad han hade förordat om förmåner åt värnpliktiga m. fl. Med hänsyn till kostnadsutvecklingen hade försvarsministern bl. a. föreslagit att uttryckningsbidraget för värnpliktig den 1 juli 1979 höjdes från 1 000 kr. till 1 500 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:251 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 1) hemställts att riksdagen beslutade att uttryckningsbidraget skulle höjas till 1 500 kr. med verkan från den 1 januari 1979.

1978/79:593 av Pär Granstedt (c), vari yrkats att riksdagen beslutade att uttryckningsbidraget till värnpliktiga skulle höjas till 1 500 kr. med retroaktiv verkan från den 1 januari 1979,

1978/79:696 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 4) hemställts att riksdagen uttalade sig för att de ekonomiska villkoren för de värnpliktiga förbättrades i enlighet med vad som angetts i motionen. Innebärande såvitt nu var i fråga att uttryckningsbidraget skulle höjas till 1 500 kr. fr. o. m. den 1 januari 1979, samt

1978/79:1784 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) hemställts att uttryckningsbidraget höjdes till 1 500 kr. från den 1 januari 1979.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionerna 1978/79:251, yrkandet 1, 1978/79:593, 1978/79:696, yrkandet 4 i denna del, och 1978/79:1784, yrkandet 2, beslutade att uttryckningsbidraget för värnpliktig fr. o. m. den 1 januari 1979 skulle uppgå till 1 500 kr.

Reservation hade avgivits av Per Petersson (m), Hans Lindblad (fp), Olle Aulin (m) och Arne Remgård (fp) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1978/79:251, yrkandet 1, 1978/79:593, 1978/79:696, yrkandet 4 i denna del, och 1978/79:1784, yrkandet 2, beslutade att uttryckningsbidraget för värnpliktig fr. o. m. den 1 juli 1979 skulle uppgå till 1 500 kr.

Till betänkandet hade fögats ett särskilt yttrande av Bengt Gustavsson, Eric Holmqvist, Gusti Gustavsson, Gudrun Sundström, Roland Brännström och Karl-Erik Svartberg (samtliga s).

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag röjer väl ingen statshemlighet, om jag säger att min uppgift nu kanske inte är den roligaste. Det gäller utryckningsbidraget, som infördes för några år sedan med ungefär följande motivering: När den värnpliktige rycker ut och alltså inte längre har fri kost och fritt logi, blir det en stor ekonomisk påfrestning för honom innan han får sin första avlöning. Utryckningsbidraget skall hjälpa vederbörande från utryckningsdagen tills han får den första lönen efter värnplikten.

Bidraget är i dag 1 000 kr. Folkpartiregeringen föreslår en höjning med 50 %, alltså till 1 500 kr., fr. o. m. den 1 juli, då nästa budgetår börjar.

Här föreligger nu en rad motioner, tillstyrkta av utskottsmajoriteten, som föreslår att höjningen skall ske retroaktivt redan från den 1 januari 1979. Jag tillhör reservanterna, som anser att man skall följa regeringens förslag.

Förslaget att höja retroaktivt är i och för sig ingenting nytt. En utskottsmajoritet fick igenom det förslaget i början av 1970-talet mot den dåvarande regeringen, om jag inte minns galet. Det är klart att det är lätt att argumentera för att en höjning sker tidigt. Men allt som är önskvärt kan inte genomföras – det är inte konstigt att summan av alla goda förslag är långt större än nationalprodukten. Det är alltså inte i och för sig självklart att utryckningsbidrag alltid skall gälla kalenderår, när alla övriga värnpliktsförmåner och statens utgifter i övrigt normalt inriktas på budgetår. Man kan väl säga att vilken tidpunkt man än väljer så missgynnas de som skulle kommit i fråga, om den bestämts till dagen före eller månaden före. I den meningen är varje social reform en orättvisa mot dem som fick ett behov just innan en förmån infördes eller någonting förbättrades. Vi känner ju till de mångåriga diskussionerna om orättvisan mot de kvinnor som blev änkor före ett visst datum i början av 1960-talet eller om att ersättning till brottsoffer inte utgår om brottet ägde rum före ett visst datum.

Det är många som talar om att budgetunderskottet är för stort. Ändå är det här fråga om ett förslag som skulle öka budgetunderskottet under innevarande budgetår, eller också förutsätter man rätt kraftiga omdispositioner inom försvarsanslagen – omdispositioner som kan vara besvärliga att göra sent under ett budgetår, då löner, utbildningsdagarnas antal, materialleveranser och mycket annat redan är fastlåsta. Det är i så fall risk för att pengarna tas från övningsverksamheten, vilket leder till en försämring av utbildningen.

Ett argument i utskottsmajoritetens skrivning är: "Ett tungt vägande skäl är den svåra situationen på arbetsmarknaden som möter många utryckande." Jag anser att man bör vara försiktig med att säga att utryckningsbidraget skall vara ett led i arbetsmarknadspolitiken, eftersom det är till för att leva på tills den första lönen utbetalas. För den som är arbetslös skall den vanliga arbetsmarknadspolitiken med arbetslöshetsersättning och sådant träda in. Utryckningsbidraget är inte dimensionerat efter den arbetslöses förhållanden – då skulle det vara fråga om betydligt större belopp. För dem som inte har något arbete måste de allmänna arbetsmarknadsåtgärderna gälla.

Vill man se utryckningsbidragen som ett led i en stimulanspolitik, kan vi

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Höjda utrycknings-
bidrag för värn-
pliktiga*

*Höjda utrycknings-
bidrag för värn-
pliktiga*

notera att krav på höjda sådana bidrag inte framfördes när olika partier lade fram sina förslag om stimulanspaket i början av innevarande budgetår. Nu, när allt fler i stället talar om att man snarare bör strama åt än stimulera, är det kanske inte stimulanspolitiska motiv som bör anföras för de här utryckningsbidragen.

Men det är klart att det finns starka skäl för att höja utryckningsbidragen – annars hade regeringen inte heller föreslagit en höjning med 50 %. Det finns skäl att allmänt höja värnpliksförmånerna, men både höjningarnas storlek och takten i höjningarna måste vägas mot våra statsfinansiella möjligheter. Det kan sägas att de som nu är mest angelägna om att öka utgifterna också bör vara en aning återhållsamma i sin kritik mot budgetunderskottets storlek.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till föreliggande betänkande.

Det finns som bekant ett antal motioner, bl. a. från vpk, som alla har det gemensamt att höjningen av utryckningsbidraget till 1 500 kr. skall gälla retroaktivt från den 1 januari 1979 och inte, som regeringen föreslår, från den 1 juli 1979.

Jag är överens med utskottsmajoriteten när den bl. a. skriver i betänkandet: "Ett tungt vägande skäl är den svåra situation på arbetsmarknaden som möter många utryckande."

Den motivering som folkpartiet och moderaterna anför mot att höjningen skall gälla från den 1 januari är litet löjväckande. De åberopar det nuvarande besvärliga budgetläget.

Om folkpartister och moderater vill leva upp till att vara sparsamma med statens utgifter borde de som första uppgift begränsa den del av försvarskostnaderna som går åt för att producera militära flygplan och andra dyra krigsmaskiner. Eller varför inte göra allvar av att klämma åt den ekonomiska och organiserade brottsligheten i det här landet? Men så långt sträcker sig naturligtvis inte sparsamhetsivrarnas omsorg om det ansträngda budgetläget. Den begränsar sig till att angripa den grupp som faktiskt behöver varje krona efter fullgjord värnplikt.

Den föreslagna höjningen är ganska blygsam med tanke på den ekonomiska situation som flertalet av de värnpliktiga står inför vid utryckningsdagen. Värnpliktstjänstgöringen innebär ett stort ekonomiskt avbräck. Många ungdomar får skuldsätta sig, vilket leder till problem också efter värnplikten. Familjebildningen sker också tidigare i dagens samhälle än förr.

Vi från vpk anser därför att höjningen av utryckningsbidraget från den 1 januari 1979 till 1 500 kr. måste följas ganska snart av ytterligare höjning.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! I det betänkande som nu behandlas tas frågan upp om tidigareläggning av en höjning av utryckningsbidraget. Vi har från centerns

sida tyckt att det var en viktig rättvisefråga att även de som ryckte ut under den första hälften av året fick del av det höjda bidraget. Det är egentligen litet anmärkningsvärt att regeringen efter försvarsutskottets handläggning av ett tidigare ärende 1975 inte redan från början föreslog att alla under året skulle få det här uttryckningsbidraget.

Det är över 35 000 värnpliktiga som berörs, och beslutet kostar ungefär 17 milj. kr. Den summan skall då ses i sitt rätta sammanhang, dvs. i samband med de ca 14 miljarder som försvaret i övrigt kostar och dessutom i samband med den kärva arbetsmarknad som de värnpliktiga möter nu under våren, där det är viktigt att hjälpa till. Jag tror också att man kan göra besparingar genom att de värnpliktiga annars skulle ha fått klara sin sociala situation på annat sätt, t. ex. genom andra ekonomiska ersättningar, vilket man nu slipper genom att de värnpliktiga får ett ordentligt uttryckningsbidrag. Jag tycker att det som framför allt bör observeras är regeringens ansvar för att se till att de värnpliktiga som nu rycker ut också möter en arbetsmarknad som kan ge dem meningsfulla jobb.

Hans Lindblad tog upp det här kostnadsöverskridandet. Men det skall naturligtvis ses i annat sammanhang, nämligen att regeringen själv går fram med ett budgetunderskott på 45 miljarder. Då förefaller de 17 miljonerna inte vara någon särskilt stor utgift.

Jag tycker att regeringens agerande i den här frågan varit något oklart. Försvarsministern har under hand gjort gällande att han stöder de värnpliktigas krav. Detta har sedan tagits tillbaka några dagar därefter. Man har fått en allmän känsla av att regeringen varit ganska splittrad i den här frågan, och det är beklagligt för de värnpliktiga.

Det är självklart också tråkigt att moderaterna intagit samma negativa hållning till de värnpliktigas berättigade krav som folkpartiregeringen har gjort i den här frågan.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Först ber jag att få hälsa Gunnar Björk välkommen till den socialdemokratiska linjen. I de tidningsuttalanden som tidigare har gjorts från centerns och Gunnar Björks sida har man inte velat svara på frågan hur man skulle ställa sig till detta ärende. Då socialdemokraterna inte har majoritet i riksdagen och av egen kraft inte kan genomföra sina krav, är jag glad över att centern på denna punkt har anslutit sig till vår linje.

Hans Lindblad sade att uppgiften att tala för reservationen inte var rolig för honom. Det är klart att det är mycket som inte är roligt här i livet. Och Hans Lindblad kommer tydligen, av andra tidningsuppgifter att döma, att få uppleva även andra situationer som inte är särskilt roliga, t. ex. när det gäller B3LA-frågan. Nu förstår jag bättre varför Hans Lindblad i tidningar har talat om att han inte vill sitta med i utskottet när det ärendet behandlas. Där handlar det om en penningrullning som redan är uppe i 500 milj. kr. Den är Hans Lindblad beredd att säga ja till. Här handlar det om 17,5 milj. kr. som

*Höjda uttrycknings-
bidrag för värn-
pliktiga*

*Höjda utrycknings-
bidrag för värn-
pliktiga*

han säger nej till.

Hans Lindblad talade om budgetunderskottet, det statsfinansiella läget och att det är många som anser att man nu måste strama åt. Jag vill då instämma med Gunnar Björk. Det är trots allt ganska litet pengar det handlar om, och enligt min uppfattning skall detta inte alls påverka budgetunderskottet. Det besked som man skall ge på denna punkt är: Detta får knektarna betala inom sina ramar. Det är inte heller rimligt – det är en konsekvent socialdemokratisk linje – att åtstramningar, som de har gjort under trepartiregeringens tid och tydligen skall göra under folkpartiregeringens tid, skall drabba de sämst ställda, i detta fall de värnpliktiga.

Det är speciellt bra att vi nu, strax före värnpliktsriksdagen i Örebro, får tillfälle att ta ställning i denna fråga. Värnpliktsriksdagen tar upp flera viktiga frågor: värnpliktsfacklig organisering, 40-timmars arbetsvecka och de ekonomiska förmånerna. Att riksdagsmajoriteten nu uppenbarligen är beredd att omedelbart, med retroaktiv verkan, höja utryckningsbidraget till 1 500 kr. skall ses som en framgång för den värnpliktsfackliga kampen. Detta bör också vara en uppmuntran till en hård fortsatt kamp från de värnpliktigas sida för sina rättigheter. Socialdemokratin har inte svävat på målet i denna fråga. Med stöd av socialdemokratin kan alltså de värnpliktigas krav i detta avseende tillgodoses.

Men det är allvarligt att regeringen vill förvägra 35 000 värnpliktiga ett bättre utryckningsbidrag. Det är uppenbart att det i folkpartiets Sverige är svårt att vara värnpliktig. Jag vill beklaga att försvarsministern inte är här i kammaren när denna fråga i dag avgörs. Han har enligt uppgift nu fått ge sig ut på en ökenvandring, närmare bestämt i Sinai. Jag skulle ha velat fråga honom varför folkpartiregeringens annars så frejdige försvarsminister blivit överkörd av folkpartiets riksdagsgrupp och av regeringen. Jag får nöja mig med att i stället ställa frågan till Hans Lindblad. Varför vill ni förvägra 35 000 värnpliktiga ett hyggligt utryckningsbidrag? Under den socialdemokratiska regeringens tid fick de värnpliktiga utryckningsbidraget direkt, efter initiativ av socialdemokraterna i försvarsutskottet.

Hans Lindblad har svårt att förstå att arbetsmarknadsskäl kan tala för höjningen. Det är lätt för honom att säga, men för den värnpliktige, som riskerar att drabbas av arbetslöshet, är det inte särskilt svårt att förstå att dessa pengar är väsentliga. Jag har däremot svårt att förstå att exempelvis utskottets ordförande Per Petersson, som kommer från Norrbottens län, det län i landet som har drabbats hårdast av sysselsättningsläget, inte vill vara med om att redan nu ge de värnpliktiga denna förbättring. Det kan sägas vara en marginell förbättring, men den kan ändå hjälpa de värnpliktiga under en övergångstid, till dess de kan få det kontanta stödet vid arbetslöshet eller få pengar från A-kassan eller jobb. Såväl folkpartiet och centern som moderaterna har kastat ut nära 500 milj. kr. på ett flygplan som nu spolas. Centern har nu under galgen sagt att man på den här punkten vill stödja socialdemokraterna, och det är bra. Men de övriga anser sig alltså ha råd att slänga bort 500 milj. kr. samtidigt som de sätter sig emot 17 milj. kr. till de värnpliktiga. Är detta verkligen rimligt, Hans Lindblad?

Jag vill till sist citera vad värnpliktiga arbetsgruppen sagt om utryckningsbidraget; det speglar den verklighet som de värnpliktiga lever i:

”För majoriteten av de vpl innebär lumpen att de måste skuldsätta sig för att klara sin plikt. Att sen komma ut och få en peng som 1979 på våren motsvarar 600 kronor 1975, kommer inte att kännas bra.

Den otroligt härliga muckardagen byts snabbt ut mot samhällets hårda verklighet för unga människor.

Nä du, Lasse De Geer, se nu till att grabbarna få 1 500 spänn när de muckar i vår. Det känns inte muntert att veta att de flesta har muckat när ökningen kommer, från första juli.

Kom igen. Visa att du kan lyssna på de värnpliktiga, inte bara på generaler som vill köpa kulor och krut.”

Den uppmaningen kan gälla moderaterna och folkpartiet också.

HANS LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att man allmänt kan säga att budgetunderskottet är för stort, och sedan på punkt efter punkt säga att det inte blir så mycket större av att man ökar på det litet. Men det intressanta är naturligtvis vad summan av alla dessa plus blir. Blir budgetunderskottet då större eller mindre?

Observera att vad vi här diskuterar är budgetunderskottet för innevarande budgetår. Riksdagen har för detta budgetår redan gjort en avvägning mellan de olika huvudtitlarna och uttalat sig om vad som är angelägnast. Får man ytterligare 17,5 milj. kr. detta budgetår är det inte alldeles klart att de pengarna skall hamna inom försvarsbudgeten. Det kan hända att det finns sociala, kulturella och andra behov som i och för sig är lika angelägna. Gränsnyttan för pengarna behöver inte bli störst om man satsar dem på just detta område.

Här säger man att vi klämmer åt de värnpliktiga. Vad det är fråga om är att höja bidraget från den 1 juli – det kan inte vara en försämring för dem som nu ligger inne. Tycker man att de som nu ligger inne skulle ha haft en höjning skulle man naturligtvis ha ställt det kravet tidigare.

Men det är självklart att det vore önskvärt att göra retroaktiva höjningar. Men som jag sade tidigare är summan av alla önskvärda saker större än Sveriges nationalprodukt. Det är inte särskilt populärt att tala för sparsamhet i något läge.

Så till arbetsmarknadsskäl. Jag vidhåller att motiveringen för utryckningsbidragen när de infördes var att de skulle räcka fram till första lönen. Det sades alltså inte att de skulle ses som en insats mot arbetslöshet. Det finns det andra medel för, och i så fall skulle det behövas mycket större belopp. De här människorna skall hjälpas direkt om de är arbetslösa.

Jag skall inte prata mycket om flygmaskinen, men Åke Gustavsson kommer att märka en sak i det sammanhanget. Det har sagts att säger man nej till den så kommer budgetunderskottet att minska. Det noteras att nu blir det nej. Och budgetunderskottet kommer att öka! Försvaret får de pengar som tidigare angivits, men dessutom kommer vi tydligen att få en hel del

*Höjda utrycknings-
bidrag för värn-
pliktiga*

ytterligare utgifter via industridepartementet. Men den debatten får vi föra senare.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) kort genmäle:

Herr talman! Åke Gustavsson säger att centern har ändrat sig under galgen. Det är ett konstigt uttryck. Vi tog ställning i utskottet, där vi biträdde en motion av Pär Granstedt, som överensstämde med socialdemokratiska motioner. När Åke Gustavsson säger sig ha läst tidigare tidningsuttalanden, så vill jag uppmana honom att inte tro på allt som står i tidningarna.

Jag tycker att Åke Gustavsson gör ett fult påhopp på en militär yrkesgrupp när han kallar dem för knektar. Jag vet inte vilken innebörd han lägger i det uttrycket, men man får en känsla av att Åke Gustavsson har undandragit sig all tänkbar möjlighet att påverka försvarspolitiken, trots att han sitter i en rad försvarsutredningar och i försvarsutskottet. När han talar om kulor och krut får man nästan en känsla av att de militära myndigheterna helt bollar med sina miljoner själva. Jag tycker Åke Gustavsson skall påverka försvarspolitiken, när han nu har möjlighet till det, och inte skälla ut en yrkesgrupp som gör så gott den kan efter de riktlinjer som politikerna har gett den. I så fall tycker jag att han skall kritisera politikerna i stället.

Folkpartiets tjänstgöringsproblem blir väl en senare fråga. Men jag håller med Åke Gustavsson om att det i den här frågan tydligen är försvarsministern som inte tjänstgör, i varje fall inte i kammaren när den här frågan avgörs. Det är möjligt att ökenvandringen i Sinai kan vara väl så upplyftande för honom som att svara på hur den här frågan har hanterats i regeringen.

Jag tycker det är värdefullt att socialdemokraterna och centern har fått majoritet för sina ståndpunkter i utskottet, men jag delar inte de värderingar som Åke Gustavsson ger uttryck för när han skäller på en militär yrkesgrupp.

ÅKE GUSTAVSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte skällt på den yrkesgruppen som militärerna utgör. Däremot har jag under den tid som jag har sysslat med försvarspolitiken lärt mig att man oerhört kritiskt skall lyssna också på vad militärerna säger. Turerna kring flygplansaffären har gjort att inte bara jag utan också en hel del andra politiker har dragit slutsatser av FMV:s agerande. Där har vi ett exempel på hur vissa militärer har agerat. Det är t. o. m. föremål för prövning av såväl KU som JK.

Jag tycker inte att ordet knektar är nedlåtande. Om Gunnar Björk anser det, så får det stå för hans räkning.

Man skall inte tro allt som står i tidningarna, säger Gunnar Björk. Nej, det skall gudarna veta att man inte skall göra. Men i det här fallet har jag utgått från vad Värnpliktsnytt har skrivit. Jag tycker att de värnpliktiga journalister som jobbar på Värnpliktsnytt gör ett hederligt och rejält arbete. Jag tror inte de försöker bluffa någon.

Summan av alla plus blir stor i budgetunderskottet, säger Hans Lindblad. Då har han ingenting lärt, han har inte ens läst utskottsbetänkandet.

*Höjda utrycknings-
bidrag för värn-
pliktiga*

Majoriteten i utskottet skriver nämligen beträffande dessa 17,5 milj. kr. som en höjning av utryckningsbidraget medför, att utskottet räknar med att merkostnaden skall bestridas inom den för budgetåret gällande ekonomiska ramen för det militära försvaret. Det blir alltså ingen merkostnad. Men när man vill ta dessa pengar inom den ekonomiska ramen för det militära försvaret, då säger man nej i folkpartiets Sverige. Samtidigt har man varit med om att "smälla i väg" pengar till storföretagen i olika sammanhang men 17,5 milj. kr. till de värnpliktiga nobbar man. Det tycker jag uppriktigt sagt är svagt.

HANS LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har faktiskt läst mer än Åke Gustavsson, för där han slutade att läsa upp ur utskottsbetänkandet står följande: "Beslutet innebar bl. a. att riksdagen bemyndigade regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1978/79 med den del av ökade kostnader för vissa förmåner åt värnpliktiga som överstiger vad priskompensationen enligt nettoprisindex ger." Det är krångligt men det innebär att den ekonomiska ramen skall höjas om det här innebär en utgift över nettoprisindex.

ÅKE GUSTAVSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Enligt min bedömning kommer den ekonomiska ramen inte att behöva vidgas. Men vi skall inte fortsätta den här debatten ytterligare. Vi får se vad som händer när sluträkningen kommer.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! När man hör Åke Gustavssons inlägg i denna debatt, får man en känsla av att det viktiga egentligen inte är utryckningsbidraget till de värnpliktiga utan det socialdemokratiska partiets allmänna förträfflighet. Det är klart att det är valår i år, men jag tror att det ändå finns anledning konstatera att ett engagemang för att skapa goda ekonomiska förhållanden för de värnpliktiga finns också på andra håll än inom det socialdemokratiska partiet. Jag tycker faktiskt att Åke Gustavsson kunde kosta på sig den generositeten att erkänna detta. Det vore ganska klädsamt av Åke Gustavsson och hans partivänner att göra ett sådant erkännande.

Bakgrunden till detta ärende är att utryckningsbidraget inte har höjts sedan 1975 och alltså blivit ganska kraftigt urholkat. Den höjning som nu föreslås till 1 500 kr. är följaktligen mycket väl motiverad. Den innebär i och för sig ingen standardförbättring – vilket hade varit önskvärt – men i alla fall ett återställande något så när av den standard som utryckningsbidraget hade 1975.

Det måste då upplevas såsom djupt orättvist av alla nu tjänstgörande värnpliktiga inom försvaret som råkar ha sin utryckningsdag före den 1 juli att de skulle gå miste om denna höjning, som egentligen är en kompensation för inflationen. Det är bakgrunden till att motioner har väckts i denna fråga. Jag är en av motionärerna. Man skall inte avslöja statshemligheter, sade Hans Lindblad. Jag skall ändå avslöja hemligheten att jag, när jag väckte min

*Höjda utrycknings-
bidrag för värn-
plikliga*

motion, visste att mina partikamrater i utskottet var positiva till det krav som ställdes i motionen. Det kan vara en nyttig kunskap för Åke Gustavsson, som talar om medgivanden under galgen och sådana saker.

Jag tycker alltså att det är ett rättvisekrav att den reform som genomförs i dag skall beröra alla som f. n. tjänstgör såsom värnpliktiga inom försvaret. Det är positivt att också utskottets majoritet har den inställningen. Jag vill uttrycka min glädje över den positiva behandling som min och andra motioner i detta ärende har fått och yrkar bifall till utskottets hemställan.

ÅKE GUSTAVSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag erkänner gärna att det finns positiva viljor både hos Pär Granstedt och hos Gunnar Björk i Gävle. Jag beklagar bara att Pär Granstedt och Gunnar Björk förra året, när riksdagen hade att behandla precis samma krav från socialdemokratiskt håll, inte var beredda att acceptera en höjning av utryckningsbidraget. Då röstade den samlade borgerligheten i Sveriges riksdag ned vårt krav. Hade Pär Granstedt vid den tidpunkten stött oss, hade jag kunnat ge det erkännandet att den positiva viljan var väldigt stor. Uppriktigt sagt tror jag att det är andra saker som har gjort att centern nu under galgen har intagit denna ståndpunkt. Därför vill jag citera vad min partikamrat Bengt Gustavsson sade om utryckningsbidraget under den allmänpolitiska debatten, när man inte visste hur det skulle gå. Han anförde då:

”Med det arrangemanget har de ansvariga statsråden inte bara lagt upp stjärten, utan de har också knäppt ner byxorna. Det skall bli intressant att se om moderater och centerpartister vill lägga fingrarna emellan när vi och de värnpliktiga låter rottingen vina.”

Centern var klok nog att dra undan fingrarna, dock inte moderaterna.

PÄR GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Man får nästan ett intryck av att vårt ställningstagande har skett i något slags rädsla för den förödande kritik som vi annars skulle ha mött från Åke Gustavsson. Det är klart att självförtroende är en positiv egenskap – och den skall Åke Gustavsson vara glad över att ha – men detta självförtroende kan någon gång bubbla över, vilket kanske är fallet just nu i denna debatt.

Anledningen till att vi har föreslagit att det höjda utryckningsbidraget skall utgå retroaktivt från den 1 januari är att vi tycker att det är riktigt. Vi tycker att det inte är skäligt att riksdagen nu fattar beslut om ett höjt utryckningsbidrag och sedan utestänger kanske huvuddelen av alla dem som nu tjänstgör ute på förbanden. Så enkelt är det.

Det är alltså inte den stora skräcken för vad Åke Gustavsson annars skulle säga till oss utan en rimlig rättvisebedömning som ligger bakom vårt ställningstagande.

ÅKE GUSTAVSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är rörande att höra Pär Granstedt säga att det är ett rättvisekrav. Det är ett rättvisekrav 1979, men 1978 struntade man blankt i vad värnpliktsopinionen tyckte på den här punkten. Pär Granstedt var 1978 med om att avslå samma krav.

Rädsla för socialdemokraterna finns det kanske anledning att känna i och för sig med tanke på den sakliga tyngd som våra argument har, men det viktiga i sammanhanget tycker jag är att lyssna på den värnpliktsfackliga opinionen. Det gjorde socialdemokraterna 1978, och det gör vi 1979. Ni är välkomna i gänget, Pär Granstedt!

PÄR GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske bör påminna Åke Gustavsson om att ärendet som vi behandlar i dag gäller tidigareläggning av en höjning av utryckningsbidraget. Rättvisekravet som vi har ställt är att den höjning som riksdagen nu beslutar om skall gälla alla som f. n. tjänstgör.

Det är alltså läget i dag. Någon parallell med den debatt som fördes för ett år sedan finns det ingen anledning att dra. Den gången vidtogs det andra förbättringar på det värnpliktsociala området, och det gäller alltså att se frågorna i ett helhetsperspektiv. I dag är det utryckningsbidraget som det handlar om, och rättvisekravet är att förbättringen skall gälla alla.

Tal mannen anmälde att Åke Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag kan fatta mig tämligen kort i den här debatten, eftersom utskottets majoritet har uttalat sig för bifall till vår och andras motioner som kräver att höjningen av utryckningsbidraget skall ske retroaktivt från den 1 januari. Den folkpartistiske försvarsministern lär enligt vad som har uppgivits i massmedia ha ställt sig positiv till en början till en sådan åtgärd, men det har i vart fall inte påverkat de folkpartistiska utskottsledamöterna, som i det här fallet går i allians med moderaterna för att förhindra att de värnpliktiga som rycker ut under våren får del av penningtillskottet.

De moderat-folkpartistiska reservanterna hänvisar till nuvarande besvärliga budgetläge och önskvärdheten av en stark återhållsamhet med statens medel. Hans Lindblad säger här i debatten att man naturligtvis måste avväga och prioritera utifrån helhetsbehoven. De 17 miljonerna skulle kanske kunna användas till kulturella eller sociala ändamål, säger herr Lindblad. Jag vill då understryka att här gäller det sannerligen en social åtgärd av hög prioritet.

Det är nödvändigt med stark återhållsamhet med statens medel, det säger man från regeringshåll i alla andra sammanhang, men det gällde inte när man fastställde militärbudgeten. Då lät man både miljoner och miljarder rulla ganska friskt, men när det gäller att se till att de ungdomar som rycker ut från militärtjänsten får en slant på fickan, då blir det tvärstopp från det hållet.

Ett annat skäl som reservanterna åberopar är att en höjning nu inte skulle

*Höjda uttrycknings-
bidrag för värn-
pliktiga*

vara anpassad till gällande regler och rutiner för budgetering och medelsanvisning. Ja, det är klart att är man motståndare till en åtgärd så kan man alltid finna motargument, men det här tycker jag är sällsynt ihålligt.

Jag noterar också att Åke Gustavsson känner en viss förvåning över Per Peterssons agerande. Jag måste säga att jag är inte ett dugg förvånad, även om han kommer från det mest arbetslöshetsdrabbade länet i det här landet. Det rimmar mycket väl med hans agerande i övrigt.

Visst kan den byråkratiska apparaten, om det skulle hänga på detta, finna den form som behövs för att klara de problem som kan uppstå. Jag tycker precis som socialdemokraterna i det särskilda yttrandet, att det inom militärbudgeten måste finnas utrymme för åtgärden i fråga, och jag ser det närmast som oanständigt när man från moderaternas och folkpartisternas sida säger nej i klart medvetande om att det här är en kull ungdomar som går ut i en civil tillvaro präglad av den ekonomiska krisen, bristen på arbetstillfällena och höjda kostnader för allt vad dessa ungdomar kan behöva för att komma i gång igen.

Man får väl ändå i rättvisans namn säga att de 1 500 kr. som det här gäller är ett tämligen magert avgångsvederlag. För många räcker det ju inte ens till att betala de skulder som man drar på sig under "lumpartiden". Så måste det bli när en biobiljett kostar en och en halv dagslön, inträdet på ett diskotek tar tre dagslöner och en kvarting renat – något som det ju trots vad som sagts under en av de tidigare debatterna är fullt legitimt att förtära – kostar drygt två dagslöner. För att nu inte tala om de kostnader som uppstår för dem som har egen lägenhet och för dem som är tvungna att behålla sin bil under värnplikstiden för att komma dit de skall. Då är ju värnplikstiden ofta en ekonomisk katastrof. Många har under denna tid varit tvungna att låna pengar, och jag vågar hävda att för en stor del av de värnpliktiga räcker de 1 500 kronorna inte till för att betala tillbaka det man lånat av föräldrar, släktingar och vänner.

Vad det nu handlar om i reda pengar ur statens kassa är ungefär 17 miljoner – detta alltså ur en militärbudget som omfattar 15 miljarder. Att anslå de pengarna till en retroaktiv höjning från den 1 januari betraktar jag som väl använda pengar. Och det är ju mer än man kan säga om åtskilligt annat i den framlagda militärbudgeten.

För ovanlighetens skull, herr talman, har jag bara att yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Per Petersson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Lindblad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Per Petersson m. fl.

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Återinförande av
det fria området
i högskolan*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Lindblad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 229
Nej - 74
Avstår - 1

§ 11 Återinförande av det fria området i högskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1978/79:19 med anledning av motioner om återinförande av det fria området i högskolan.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:740 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt gällde yrkandet att riksdagen uttalade sig mot en totalspärrad högskola (yrkandet 5),

1978/79:1336 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari bl. a. yrkats att riksdagen skulle

1. besluta att den s. k. fria sektorn återinfördes inom högskolan (yrkandet 4),
2. hos regeringen begära utredning om formerna för anslagstilldelning för denna sektor (yrkandet 5),

1978/79:1634 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari bl. a. yrkats att riksdagen hos regeringen begärde att att totalspärrningen i dess nuvarande form avskaffades och att fortsatta studiemöjligheter garanterades dem som f. n. studerade eller studerat enstaka ämnen, men tänkte återuppta sina studier senare (yrkandet 1), samt

1978/79:1914 av Ove Nordstrandh m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen skulle

1. besluta återinföra den s. k. fria sektorn inom högskolan,
2. hos regeringen anhålla att ett nytt anslagssystem för den fria sektorn utarbetades.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:740 yrkandet 5, 1978/79:1336 yrkandena 4 och 5, 1978/79:1634 yrkandet 1 samt 1978/79:1914.

*Återinförande av
det fria området
i högskolan*

Reservation hade avgivits av Linnea Hörlén (fp), Hans Nyhage (m), Jörgen Ullenhag (fp) och Gunnar Biörck i Värmdö (m) som ansett att utskottet bort hemställa

1. att riksdagen beträffande bibehållande av det fria området med bifall till motionerna 1978/79:1336 yrkandet 4 och 1978/79:1914 yrkandet 1 samt med anledning av motionerna 1978/79:740 yrkandet 5 och 1978/79:1634 yrkandet 1 i denna del med ändring av sitt beslut den 20 december 1978 beslutade att tillträdet till vissa utbildningar i högskolan skulle vara fritt även efter juni månads utgång 1979,

2. att riksdagen beträffande system för planering och resurstilldelning med anledning av motionerna 1978/79:1336 yrkandet 5, 1978/79:1634 yrkandet 1 i denna del och 1978/79:1914 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om en översyn.

OVE NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Det fria området inom högskolan avskaffas den 1 juli i år. Beslutet den 20 december 1978 innebär att många tusen studerande inte får tillgång till högre utbildning. Den fria sektorn i den nya högskolan hade när beslutet om dess avskaffande fattades existerat i ett och ett halvt år. Socialdemokraterna och centern ansåg denna korta tid räcka för att ändra på bestämmelserna. Icke ens ett nytt anslagssystem, som skulle kunna fungera bättre än det som nu gäller, förmådde beveckla de båda partierna att vänta med sitt ställningstagande.

Beslutet var enligt moderata samlingspartiet förhastat. De väckta motionerna som vi nu behandlar, i reservation uppföljda också av folkpartiet, ville ge de båda partier som alltför snabbt grep till skarprättaryxan en möjlighet att ompröva.

Som synes har man förhärdat sig, även om företrädare för centern och socialdemokraterna nu inför proposition 93 om genomförande av totaldimensionerad högskola, deras eget beställningsarbete, av tidningsuttalanden att döma fått en aning kalla fötter. Man skulle kanske t. o. m. kunna fråga: Vill ni eller vill ni inte ha total spärr? Sanningens minut är inne.

Den fria sektorn har en viktig funktion att fylla, och antalet individer som studerar och vill studera inom en sådan sektor är avsevärt. Argumenteringen mot en fri sektor präglas av dels misstro mot individens förmåga att själv välja utbildningsväg, dels övertro på samhällets och utbildningsmyndigheternas förmåga att göra riktiga prognoser över arbetsmarknadens behov och högskolans dimensionering. De flesta tidigare prognoser har, som vi alla vet, inte slagit särskilt väl ut.

Uppenbart är emellertid att anslagssystemet icke fungerat helt tillfredsställande, och det beror väl huvudsakligen på att det konstruerades för en totaldimensionerad högskola och inom ramen för den.

Den fria sektorn blev, har det sagts, och jag är benägen att hålla med om detta, ett främmande inslag i spärrorganisationen.

Nu begär vi moderater liksom folkpartiet ett nytt anslagssystem som förutsättning för återinförandet av den fria sektorn. Därmed återstår inga

alltför tunga skäl mot en sådan sektor. Kostnadsdiskussioner – ja, dem undgår vi inte vare sig vi har totalspärre eller spärre och fri sektor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utbildningsutskottets betänkande nr 19.

LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Det är inte första gången som frågan om det fria området i högskolan är öppet till debatt i kammaren. I höstas togs senast ett beslut i frågan. Utskottsmajoriteten och även riksdagen gick då emot propositionens förslag om fritt tillträde till vissa utbildningar i högskolan. Folkpartiet följde samma linje som vid tidigare tillfällen då frågan behandlats och reserverade sig för behållandet av en fri sektor. Debatten var då så fyllig och mångsidig, att jag inte tror att det är meningsfullt att upprepa den i dag. Samma argument som Jörgen Ullenhag då framförde gäller för mitt partis inställning också nu, och jag nöjer mig därför med att hänvisa till den och ber, herr talman, att härmed få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utbildningsutskottets betänkande 1978/79:19.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall i likhet med den föregående talaren fatta mig kort. Vi diskuterade ju denna fråga så sent som den 20 december förra året, och det var då i sin tur endast en fortsättning på en diskussion som förts under flera år och där övriga partier vinglat från den ena sidan till den andra i sitt kompromissande. Detta gäller framför allt centerpartiet. Vänsterpartiet kommunisterna är det enda parti som fört en konsekvent linje vad gäller synen på högskolan och det fria tillträdet. Vi är också det enda parti som krävt medel att fylla upp det fria tillträdet för att inte utbildningens kvalitet skall försämrats.

Vår ståndpunkt ligger alltså fast. Strypningen av tillträdet kommer i första hand att drabba de grupper man sagt sig vilja nå med högskolereformen. Samtidigt som vi säger detta är vi självfallet medvetna om att ett bibehållande av det fria tillträdet inte på något avgörande sätt skulle innebära att snedrekryteringen till högskolorna bryts. För detta krävs andra, mer genomgripande reformer, varvid en förbättring av det studiesociala stödet är en viktig punkt. Andra åtgärder är en förändring av utbildningens innehåll och en demokratisering av högskolans organisation, där de studerande får mer inflytande.

Vi får anledning att återkomma till dessa frågor i samband med bl. a. vår högskolemotion till årets riksdag. Vi lär dessutom få anledning att ta upp dem i samband med den proposition som regeringen nyss lagt med anledning av decemberbeslutet om en totalspärre. Om riksdagen vidhåller sitt beslut, vill jag emellertid redan nu deklarerat att vänsterpartiet kommunisterna inte kan acceptera den lösning av frågan som den folkpartistiska regeringen föreslår och som innebär en mycket kraftig nedskärning av antalet platser på ekonomlinjen och de enstaka kurserna och en omdisponering av medlen till regionstyrelserna. Detta skulle bara ytterligare försämra situationen för de i dag missgynnade grupperna i samhället. Dessutom är det ett hot mot tanken

Onsdagen den
7 mars 1979

*Återinförande av
det fria området
i högskolan*

om en varvad utbildning.

Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till yrkandet nr 5 i motionen 740 och till det i kammaren utdelade yrkandet – att riksdagen med anledning av yrkandet 5 i motionen 1978/79:740 samt motionerna 1978/79:1336, 1978/79:1634 och 1978/79:1914 beslutar göra följande uttalande.

Ett tungt vägande skäl vid införandet av högskolereformen var att bryta den sociala snedrekryteringen och även ge arbetare och lägre tjänstemän möjlighet att delta i kurser på det s. k. fria området. Det är väsentligt att dessa grupper både får möjlighet att delta i och får inflytande över utformning och innehåll i högskoleundervisningen. Därför delar inte riksdagen utskottets mening att det fria tillträdet till vissa utbildningar i högskolan skall avskaffas. I stället bör det fria området utvidgas och följas upp av reformer av bl. a. det studiesociala stödet för att vidga arbetares och lägre tjänstemäns möjligheter att delta i högskoleundervisningen.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag ber att få börja med att göra en liten rättelse i utskottsbetänkandet. På närvarolistan är tre moderater upptagna. Ove Nordstrandh var inte närvarande vid ärendets slutbehandling, och jag har anledning att till kammarens protokoll få notera detta.

Det här ärendet behandlades av riksdagen den 20 december. Sedan den tidpunkten har inget nytt inträffat som ger riksdagen anledning att ändra sitt då fattade beslut. Jag skulle vilja hänvisa till den debatt som fördes vid det tillfället och ber, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av Linnea Hörlén m. fl. samt 3:o) det av Eva Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Ove Nordstrandh begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Eva Hjelmström begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 antar reservationen av Linnea Hörlén m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av Eva Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 99
Nej – 14
Avstår – 189

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Linnea Hörlén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter har röstat för ja-propositionen. Då Linnea Hörlén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 207
Nej – 95
Avstår – 1

§ 12 Anslag till vuxenutbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1978/79:20 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till vuxenutbildning jämte motioner.

TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställs särskilda yrkanden.

Punkten 2 (Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.)

Regeringen hade i propositionen 1978/79:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) – efter föredragning av utbildningsministern Jan-Erik Wikström – under punkten E 5 (s. 609–621) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen anförts om fortsatt dispens för Stockholms kommun från regeln om särskilda skolenheter för vuxenutbildning,

2. godkänna de riktlinjer som i propositionen förordats i fråga om dels lärartjänster i yrkesinriktade ämnen vid skolväsendet i kommun, dels förordnanden av timplärare,

3. godkänna att ett poängsystem infördes för beräkning av skolledarresurser för grundutbildningen för vuxna,

4. till Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m. för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 400 928 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:631 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen skulle

1. uttala sig för en inriktning av den kommunala vuxenutbildningen som innebar

a) att elevernas rätt till en bra ekonomi garanterades och studielön infördes från 16 år,

b) att nya demokratiska mål för undervisningen formulerades, varvid man utgick från de vuxenstuderandes behov,

c) att den uppsökande verksamheten i samarbete med de fackliga organisationerna intensifierades,

d) att studiesociala åtgärder i form av fria läromedel och fri kost infördes och hälso- och sjukvård för de vuxenstuderande förbättrades,

e) att rätten till en bra barnstugeplats för alla barn garanterades,

f) att betygen avskaffades,

g) att studierådgivningen förbättrades,

2. besluta att antalet undervisningskurser på gymnasienivå fick öka med 10 procent jämfört med föregående år, och

1978/79:737 av Ingrid Sundberg m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen godkände vad som i propositionen 1978/79:100 anförts om fortsatt dispens för Stockholms kommun från regeln om särskilda skolenheter för vuxenutbildning,

2. att riksdagen godkände i propositionen 1978/79:100 förordade riktlinjer i fråga om dels lärartjänster i yrkesinriktade ämnen vid skolväsendet i kommun, dels förordnanden av timplärare,

3. att riksdagen godkände att i propositionen 1978/79:100 förordat poängsystem infördes för beräkning av skolledarresurser för grundutbildningen för vuxna,

4. att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:100 och med avslag på motionen 1978/79:631 yrkandet 2 till Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 400 928 000 kr.,

5. att riksdagen beträffande tilläggsdirektiv till kommittén om kommunal vuxenutbildning skulle avslå motionen 1978/79:737 yrkandet 1,

6. att riksdagen beträffande kostnader för viss korrespondensundervisning skulle avslå motionen 1978/79:737 yrkandet 2,

7. att riksdagen beträffande inriktning av den kommunala vuxenutbildningen m. m. skulle avslå motionen 1978/79:631 yrkandet 1.

Punkten 3 (Bidrag till studiecirkelverksamhet)

Regeringen hade under punkten E 6 (s. 621–625) föreslagit riksdagen att

1. godkänna att 58 250 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1979/80 tillfördes anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet,

2. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 713 319 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1978/79:441 av Gunnar Björk i Gävle m. fl. (c),

1978/79:621 av Stig Alemyr m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle

1. besluta att statsbidraget för allmänna studiecirkelverksamhet skulle höjas från 47 kr. till 51 kr. per studietimme fr. o. m. budgetåret 1979/80,
2. besluta att till Bidrag till studiecirkelverksamhet anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 22 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 735 319 000 kr.,

1978/79:1348 av Kerstin Göthberg (c) och Kerstin Andersson i Hjärtum (c),

1978/79:1382 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen beslutade att till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1979/80 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 71 453 000 kr. minskat förslagsanslag,

1978/79:1892 av Claes Elmstedt m. fl. (c), såvitt gällde yrkandena att riksdagen skulle besluta

1. höja det särskilda bidraget till organisationskostnader för studiecirkelverksamhet i glesbygd med 1 kr. per studietimme (yrkandet 1),
2. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 714 319 000 kr. (yrkandet 3), samt

1978/79:1907 av Gösta Karlsson (c) och Christina Rogestam (c), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. höja statsbidraget till studiecirkelverksamhet med 3 kr. till sammanlagt 50 kr. per studietimme,
2. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1979/80 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 12 milj. kr. förhöjt anslag av 752 319 000 kr.

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande nedre åldersgränsen i studiecirkel skulle avslå motionen 1978/79:441,

2. att riksdagen beträffande särregel om åldersgräns för vissa cirkel skulle avslå motionen 1978/79:1348,

3. att riksdagen beträffande höjning av bidraget till kostnaderna för ledare m. m. med anledning av propositionen 1978/79:100 och motionerna 1978/79:621 yrkandet 1 och 1978/79:1907 yrkandet 1 samt med avslag på motionen 1978/79:1382 i denna del godkände vad utskottet förordat,

4. att riksdagen beträffande höjning av glesbygdsbidraget med bifall till motionen 1978/79:1892 yrkandet 1 godkände vad utskottet förordat,

5. att riksdagen godkände att 58 250 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1979/80 tillfördes anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet,

6. att riksdagen beträffande medelsanvisningen med anledning av propositionen 1978/79:100 och motionerna 1978/79:621 yrkandet 2, 1978/79:1892 yrkandet 3 och 1978/79:1907 yrkandet 2 samt med avslag på motionen 1978/79:1382 i denna del till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 732 319 000 kr.

Reservationer hade avgivits

beträffande höjning av bidraget till kostnaderna för ledare m. m.

1. av Linnea Hörlén (fp) och Jörgen Ullenhag (fp) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle bifalla propositionen 1978/79:100 samt avslå motionerna 1978/79:621 yrkandet 1, 1978/79:1382 i denna del och 1978/79:1907 yrkandet 1,

2. av Hans Nyhage (m) och Gunnar Biörck i Värmdö (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle bifalla propositionen 1978/79:100 och avslå motionerna 1978/79:621 yrkandet 1 och 1978/79:1907 yrkandet 1 samt med anledning av motionen 1978/79:1382 i denna del besluta att bidrag skulle få utgå i enlighet med vad reservanterna förordat,

3. beträffande höjning av glesbygdsbidraget av Linnea Hörlén (fp), Hans Nyhage (m), Jörgen Ullenhag (fp) och Gunnar Biörck i Värmdö (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1892 yrkandet 1.

beträffande medelsanvisningen

4. av Linnea Hörlén (fp) och Jörgen Ullenhag (fp) som – vid bifall till reservationerna nr 1 och 3 – ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:100 och med avslag på motionerna 1978/79:621 yrkandet 2, 1978/79:1892 yrkandet 3 samt 1978/

79:1907 yrkandet 2 och 1978/79:1382 i denna del till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 713 319 000 kr.

5. av Hans Nyhage (m) och Gunnar Biörck i Värmdö (m) som – vid bifall till reservationerna nr 2 och 3 – ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:100 och motionen 1978/79:1382 i denna del samt med avslag på motionerna 1978/79:621 yrkandet 2, 1978/79:1892 yrkandet 3 och 1978/79:1907 yrkandet 2 till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 678 319 000 kr.

Punkten 4 (Bidrag till studieförbund)

Regeringen hade under punkten E 7 (s. 625–628) föreslagit riksdagen att

1. godkänna att 6 700 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1979/80 tillfördes anslaget Bidrag till studieförbund,

2. till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1979/80 anvisa ett anslag av 26 880 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:1322 av Stig Alemyr m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att till Bidrag till studieförbund anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. förhöjt anslag av 28 880 000 kr., varvid nuvarande anslagspost 6 skulle uppgå till 2 000 000 kr.,

1978/79:1326 av Karin Andersson m. fl. (c, s, vpk),

1978/79:1882 av Karin Andersson (c) och Maj Pehrsson (c) samt

1978/79:1892 av Claes Elmstedt m. fl. (c) såvitt gällde yrkandena att riksdagen beslutade att

1. bidraget till försöksverksamhet med uppsökande verksamhet i bostadsområden skulle utgå med 2 milj. kr. (yrkandet 2),

2. till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1979/80 anvisa ett anslag av 28 880 000 kr. (yrkandet 4).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande fortsatta försök med uppsökande verksamhet i bostadsområden skulle bifalla motionen 1978/79:1322 i denna del och motionen 1978/79:1892 yrkandet 2.

2. att riksdagen beträffande bidrag till produktion av studiemateriel m. m. skulle avslå motionen 1978/79:1882 i denna del,

3. att riksdagen beträffande ökad utbildning av tolkar skulle avslå motionen 1978/79:1326 i denna del,

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

4. att riksdagen godkände att 6 700 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1979/80 tillfördes anslaget Bidrag till studieförbund,

5. att riksdagen beträffande medelsanvisningen med anledning av propositionen 1978/79:100 och med bifall till motionen 1978/79:1322 i denna del och motionen 1978/79:1892 yrkandet 4 samt med avslag på motionerna 1978/79:1326 och 1978/79:1882 i denna del till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1979/80 anvisade ett anslag av 28 880 000 kr.

Reservation hade avgivits

6. av Linnea Hörlén (fp), Hans Nyhage (m), Jörgen Ullenhag (fp) och Gunnar Biörck i Värmdö (m) som ansett att utskottet under 1 och 5 bort hemställa

1. att riksdagen beträffande fortsatta försök med uppsökande verksamhet i bostadsområden skulle avslå motionen 1978/79:1322 i denna del och motionen 1978/79:1892 yrkandet 2,

5. att riksdagen beträffande medelsanvisningen med bifall till propositionen 1978/79:100 samt med avslag på motionen 1978/79:1892 yrkandet 4 samt motionerna 1978/79:1322, 1978/79:1326 och 1978/79:1882 i denna del till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1979/80 anvisade ett anslag av 26 880 000 kr.

Punkten 5 (Undervisning för invandrare i svenska språket m. m.)

Regeringen hade under punkten E 10 (s. 653–658) föreslagit riksdagen att till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 90 057 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:451 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. anvisade för budgetåret 1979/80 ett med 29 943 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 120 000 000 kr.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:100 och med avslag på motionen 1978/79:451 till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 90 057 000 kr.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Vi är alla väl medvetna om vilken utomordentligt stor roll det fria och frivilliga bildningsarbetet har spelat och alltfört spelar i vårt samhälle. Miljontals människor har under årens lopp, genom att engagera sig i studiecirkelarbetet, skaffat sig breda och fördjupade kunskaper på en lång rad skilda områden, vilket självfallet varit och är av största värde såväl för den enskilde individen själv som för hela vårt samhälle. Särskilt angelägen har naturligtvis denna verksamhet alltid varit för och bland de människor som av

skilda skäl endast till en liten eller begränsad del kunnat omfattas av den av samhället organiserade och bedrivna utbildningsverksamheten.

I takt med att kravet på ett studiecirkelarbete av den här karaktären vuxit allt starkare och kommit att omfatta allt fler människor har det blivit naturligt att en fastare organisation tillskapats genom vilken arbetet kunnat organiseras och bedrivs. Så byggdes studieförbunden upp som självständiga organisationer med direkt anknytning till skilda folkrörelser och är i dag, enligt min uppfattning, själva folkrörelser. Deras verksamhet har under hand vidgats, och genom studieförbunden bedrivs i dag ett mycket omfattande studiecirkelarbete, såväl inom deras medlemsorganisationer som utåtriktat bland allmänheten.

För samhället har det varit naturligt att ekonomiskt stödja studieförbunden i deras viktiga och betydelsefulla arbete och i deras strävan att nå ut till allt fler människor. Sedan länge utgår sålunda stöd från såväl staten som landstingen och kommunerna. Några delade meningar om det berättigade i detta råder inte, även om det tyvärr finns exempel på att man i några kommuner bedriver en snedvriden och oacceptabel politik när det gäller fördelningen av bidragen. Dessa exempel utgör dock dess bättre undantag från regeln.

Det ärende som vi nu behandlar gäller sålunda inte vare sig studieförbunden som sådana eller frågan om de skall ha bidrag eller inte. Det gäller uteslutande omfattningen av det statliga bidraget, och där går våra meningar isär. Vi bedömer möjligheterna olika mot bakgrund av det statsfinansiella läget när det gäller att kunna öka anslaget till studieförbunden. För socialdemokraterna och centerpartiet råder det uppenbarligen inga betänkligheter att plussa på statsutgifterna med de mer än 50 milj. kr. som skiljer mellan utskottets majoritetsförslag och de moderata reservationerna.

Låt mig i detta sammanhang erinra om finansutskottets uttalande i samband med behandlingen av finansplanen, vilket riksdagen anslutit sig till, där det bl. a. heter: "Även finansutskottet vill starkt understryka vikten av att samtliga utskott vid sin beredning av budgetens olika delar intar en mycket restriktiv hållning. I de fall utskotten finner att större utgifter än regeringen föreslagit i något fall är angelägna bör förslag om utgiftsökningar så långt möjligt åtföljas av förslag till besparingar på andra punkter."

Socialdemokraternas och centerpartisternas ställningstagande innebär gentemot budgeten en ökning med 19 milj. kr.

Det är ofrånkomligt att även studieförbunden har drabbats av kostnadsökningar i sin verksamhet. Att den tunga posten i sammanhanget är lönekostnader är lika ofrånkomligt. Det är därför nödvändigt att studieförbunden erhåller en förstärkning av studiecirkelbidragen. Jag har därför biträtt propositionens förslag om en höjning med 2 kr. per studietimme. I sammanhanget vill jag erinra om den konstruktion till bidragets utformning som trepartiregeringen föreslog föregående år, då föredragande statsrådet anförde följande:

"För egen del finner jag det med hänsyn till det rådande ekonomiska läget nödvändigt att en temporär begränsning av ökningen av den statsbidragsberättigade studiecirkelverksamhetens omfattning kommer till stånd. Jag

föreslår därför att det totala antalet studietimmar under budgetåret 1978/79 får öka med högst 2 %, jämfört med det faktiska antalet redovisade studietimmar under budgetåret 1977/78. Detta är det utrymme för studie-cirkelverksamhet som staten ikläder sig kostnadsansvaret för budgetåret 1978/79. Om studieförbunden anordnar verksamhet härutöver får denna finansieras på annat sätt."

Den anslagshöjning som då var aktuell gällde 4 kr. per studietimme. Som vi alla vet ändrades detta förslag. Ett enhälligt utskott föreslog att man skulle ta bort det s. k. taket och att anslaget skulle öka med 1 kr. i stället för med 4. I dag tror jag att det finns många som beklagar att beslutet föregående år blev som det blev. Jag vet att man i varje fall från skilda studieförbunds sida har ansett att det hade varit ett klokt beslut om man föregående år gått på propositionens förslag.

Jag har tagit fasta på de synpunkter som kommit fram, och vi reserverar oss till föregående års konstruktion och föreslagit ett tak på just 2 %, av verksamhetens utveckling gentemot utfallet 1977/78. Vi menar att vi därmed inte har undandragit en nödvändig förstärkning om 2 kr. per studietimme när det gäller cirkelanslaget, men vi har anvisat en väg för studieförbunden själva att söka begränsa omfattningen av verksamheten och lägga in verksamheten på de områden man finner mest angelägna. Den konstruktionen ingår självfallet som ett led i arbetet att försöka begränsa utgiftsexpansionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av Gunnar Biörck i Värmdö och mig anförda reservationen på det här området och självfallet också till den följdre reservation som föreligger med anledning av anslagsframställningen.

I utskottsbetänkandet finns också en folkparti- och moderatreservation beträffande den uppsökande verksamheten i bostadsområden, där vi yrkar avslag på utskottsmajoritetens förslag om en höjning av anslaget med 2 milj. kr. Jag vill helt kort endast yrka bifall till den reservationen.

Med det anförda, herr talman, vill jag alltså yrka bifall till de reservationer som bär Gunnar Biörcks i Värmdö och mitt eget namn.

LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Alltsedan regeringen lade fram sin budgetproposition för 1979/80 har det från olika håll inom oppositionen hörts klagomål över det stora budgetöverskott som den inrymmer. Och jag kan förstå att man känner oro över den situation vi befinner oss i då det gäller vår ekonomi. Det är ett bekymmersamt läge. Utan att vi för den skull behöver inveckla oss i en ekonomisk debatt kan vi ju konstatera att vi måste vara oerhört restriktiva i fråga om att öka på våra statsutgifter, om vi över huvud taget skall klara av situationen. Detta gäller partier i såväl regerings- som oppositionsställning. Är man kritisk mot budgetunderskottet i statsverkspropositionen måste man i konsekvensens namn också hålla igen på utgifterna.

Det känns svårt att spara när det gäller områden som ligger oss varmt om hjärtat. Och så är ju fallet för oss alla i fråga om studieförbunden. Det råder inga delade meningar om värdet av deras insatser. Deras arbete i glesbygder

*Anslag till vuxen-
utbildning*

och tätorter för att möta studiebehovet hos både dem som har lätt och dem som har svårt att hitta till studiecirkelarna är utomordentligt värdefullt. Regeringen har därför, som Hans Nyhage redan påpekat, föreslagit en höjning av anslaget till studieförbunden med ca 25 milj. kr. jämfört med skolöverstyrelsens förslag. Nu har emellertid utskottsmajoriteten föreslagit en ytterligare höjning med tillsammans 21 milj. kr.

I ett statsfinansiellt läge där alla förvaltningar i princip fått vidkännas nedskärningar i sina äskanden kan vi från folkpartiets sida inte sträcka oss längre än regeringen redan gjort. Mot utbildningsutskottets majoritetsförslag har vi därför reserverat oss på några punkter, och jag ber härmed att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 4 och 6 i betänkandet nr 20.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Trots de satsningar som gjorts och görs minskar inte utbildningsklyftorna i vårt samhälle. Nya utredningar bekräftar att den kommunala vuxenutbildningen inte når de kortutbildade. Fortfarande saknar ungefär hälften av den yrkesaktiva befolkningen grundskolekompetens.

Bara 13 % av den vuxna befolkningen har eftergymnasial utbildning, och bara 6 % av dessa har en eftergymnasial utbildning som är längre än två år. Dessutom har gruppen analfabeter ökat. Det är klart att många invandrare med låg skolunderbyggnad ingår i denna grupp, men även antalet infödda analfabeter ökar.

Skolöverstyrelsen räknar med att efterfrågan på grundutbildning för vuxna kommer att öka även i fortsättningen. Satsningen på grundutbildning för vuxna har varit alldeles för låg. Man har gjort kampanjer bl. a. i TV för att nå dessa analfabeter, och ett visst resultat har uppnåtts, men f. n. står nästan hundra personer bara i Stockholm i kö till alfabetiseringsundervisning. De kan inte beredas plats i utbildningen på grund av att resurser saknas.

Vi menar från vpk:s sida att det är oacceptabelt att människor som inte kan läsa och skriva skall nekas denna självklara rättighet. Dessa människor uteslängs självfallet också från det kulturella, sociala och politiska livet på grund av samhällets snålhet när det gäller resurstilldelning.

Herr talman! Det finns ett klart samband mellan social bakgrund och val av utbildning och också utbildningens längd. Det är inte de lågutbildade som söker t. ex. vidareutbildning, utan det är de redan högutbildade. Det avslöjas i statistiska centralbyråns rapport nr 14, som heter Levnadsförhållanden.

Utbildningsjämligheten finns kvar trots alla skolreformer. Ungdomar med högutbildade föräldrar studerar längre och mer än barn med kortutbildade föräldrar. Inom vuxenutbildningen finner man de människor som redan har utbildning, alltså inte de lågutbildade som bäst behöver denna utbildning, vad nu detta kan bero på. Jag konstaterar att utskottet i alla fall saknar fantasi nog för att svara på den frågan, trots att den är så uppenbar och så viktig. Det är de redan studiemotiverade som söker sig till olika slag av utbildning. Utbildningsreformerna utnyttjas av de redan välutbildade, och detta mönster går tyvärr igen överallt inom vårt utbildningsväsende. 25:5- och 25:4-

*Anslag till vuxen-
utbildning*

reformen vittnar också om detta. Vuxenutbildningsreformerna från 1960- och 1970-talen har alltså inte haft den effekt man avsåg när man beslutade om dem.

Varje år från 1971 – om jag inte minns fel – har riksdagen beslutat att antalet undervisningstimmar i kurser på gymnasienivå får öka med högst 10 %, jämfört med föregående år. För budgetåret 1978/79 gjordes en tillfällig begränsning i ökningen av gymnasieskolekurser. Regeringen sade att denna begränsning skulle vara av tillfällig natur. I årets budgetproposition har detta löfte svikits. Därför föreslår vpk att antalet undervisningstimmar för gymnasieskolekurser och särskilt yrkesinriktade kurser skall få öka under kommande budgetår med 10 %, i förhållande till den faktiska nivån från föregående år och att man ställer resurser till förfogande för detta.

För de vuxenstudierande som studerar på hel- eller deltid måste den ekonomiska och studiesociala situationen förbättras avsevärt. Vpk menar att det särskilda vuxenstudiestödet bör räknas per dag, att stödet också bör utgå till de studerande som får inkomstbortfall under julferier och att stödet dessutom skall kunna utgå vid tillfällig vård av sjukt barn. Det rimliga på sikt är självfallet att införa studielön, så att de kortutbildade ser att samhället verkligen vill satsa på dem och ge dem reell möjlighet till utbildning.

Vi menar också att betygen måste bort, eftersom betyg motverkar samarbete och solidaritet i utbildningen.

Jag skall försöka att kort besvara frågan varför vuxenutbildningen inte når de människor som skulle behöva nås, eftersom den diskussionen helt uteblir i utskottets betänkande när det gäller den kommunala vuxenutbildningen.

För det första så spelar de socioekonomiska faktorerna in. Det är alldeles nödvändigt att garantera ekonomiska rättigheter för de studerande, och så är det inte i dag. De vuxenutbildningsbidrag som ges är för låga och för få när det gäller både tim- och dagstudiestöd och det särskilda vuxenutbildningsbidraget.

För det andra spelar utbildningsnivån och familjeförhållandena stor roll. I levnadsnivåundersökningen – statistiska centralbyråns rapport nr 14 – ställdes en fråga där svaret blev att man inte ansåg sig ha tid att studera, man hade helt enkelt för mycket att göra. Inte mindre än 37 % hade så mycket att göra att tiden inte räckte till för att efterfråga utbildning. 22 % av kvinnorna sade att de inte kunde efterfråga utbildning därför att de inte hade någon barnpassning.

Krav som vänsterpartiet kommunisterna ställer i andra politiska sammanhang är lika relevanta att ställa när man diskuterar utbildning, och de är kanske speciellt viktiga när man diskuterar vuxenutbildning. Det gäller t. ex. kravet på sex timmars arbetsdag, kravet på bättre kollektiva kommunikationer, så att det blir praktiskt möjligt att läsa och ta sig till skolan, kravet på daghemsplatser till alla barn. Det finns konkreta åtgärder som man måste vidta för att nå de korttidsutbildade med låg studiemotivation, t. ex. en kraftigt utbyggd uppsökande verksamhet och genom att, som jag sade tidigare, ge studielön från 16 år som skulle garantera den ekonomiska situationen. Vidare behövs det mer information som stimulerar till utbild-

ning.

Inte något av dessa som jag tycker ganska allmängiltiga krav har utskottet fantasi nog att föreslå eller ens diskutera. Man nöjer sig i stort sett med att acceptera den sociala snedrekrytering som finns inom denna del av utbildningsområdet precis som inom andra delar av vårt utbildningsväsende – men den kommunala vuxenutbildningen riktades ju just till de korttidsutbildade, och då måste man naturligtvis diskutera vad det är som gör att man inte når dem. På annat sätt kan man inte tolka den nära nog totala tystnad som utskottet intar när det gäller att besvara den vpk-motion som ställer dessa allmängiltiga krav. Jag tycker att utskottet är mycket nonchalant mot de vuxenstudierande, när man inte ens kostar på sig en riktig avslagsmotivering i fråga om vpk-motionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 631.

Jag vill sedan gå över till att tala något om svenskundervisningen för invandrarna.

Svenskundervisningen för invandrare är av mycket låg kvalitet, och den når inte heller ut till alla invandrare. Det är mycket allvarligt. Invandrarna utgör en tiondel av den svenska befolkningen. Deras möjligheter att fungera i vårt samhälle blir naturligtvis minimala, om de har bristande språkkunskaper.

Det är alltså mycket viktigt att samhället tar sitt ansvar här. Av utskottsbetänkandet framgår emellertid att utskottet instämmer med vad som sägs i regeringsförslaget om ett oförändrat timantal för denna svenskundervisning. Det ställningstagandet får man enligt min mening tolka så att utskottet inte vill medverka till en förbättring av invandrarnas situation när det gäller den mycket grundläggande faktor som svenskundervisningen utgör.

Som vi skriver i vår motion 451 finns det en rad olika skäl som talar för att svenskundervisningen för invandrarna måste förstärkas. Det saknas t. ex. grundutbildning för lärare i att lära ut svenska som främmande språk, vilket de ju måste kunna när de undervisar invandrare. Den uppsökande verksamheten, speciellt bland de hemarbetande, är vidare genant dålig. Inte heller i det här sammanhanget är barnpassningsproblemen i samband med undervisningen lösta.

Allt detta och andra skäl talar för att man inte kan bibehålla det otillräckliga timantalet med hänvisning till resonemanget att invandringen under kommande budgetår kanske kommer att minska. SÖ har också beräknat behovet till 1 miljon timmar. Timantalet kan inte, som man gör i regeringens proposition, relateras till invandringens storlek under kommande år, eftersom undervisningen redan nu är alltför otillräcklig och undermålig för att kunna svara mot de verkliga behov som finns hos de invandrare som vi har i dag.

Utskottet hänvisar också till det statsfinansiella läget, men det tycker jag är att använda en skenfras, eftersom regeringen samtidigt medverkar till sådana saker som borttagande av arbetsgivaravgifter, sänkning av marginalskatter för höginkomsttagare osv. Vad det handlar om här liksom i många andra

sammanhang är snålhet. Nu drabbar alltså snålheten invandrarna, vilket också får ses som ett uttryck för brist på förståelse för deras problem.

Det är nödvändigt att svenskundervisningen för invandrare ökar, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till motionen 451.

BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Socialdemokratin har som medlem i ABF, landets största studieförbund, alltid ägnat aktivt intresse åt att verka för att de breda grupperna av löntagare och kortutbildade skall få de bästa förutsättningar för att i studiecirkel och på annat sätt öka sitt vetande om vårt samhälle och att komplettera sina kunskaper i ett samhälle och ett arbetsliv som ständigt är under utveckling. Vi är därför i dag tillfredsställda över att centerpartisterna har samma känsla som socialdemokraterna och därför också medverkat till att anslaget till studiecirkelarna kan höjas litet grand utöver vad folkpartiregeringen har föreslagit. Detta är nödvändigt, och härtill återkommer jag litet senare. Dessutom är centern och socialdemokraterna eniga om att försöken med uppsökande verksamhet i bostadsområden bör fortsätta i samma omfattning som tidigare år – folkpartiregeringen har ju föreslagit att man inte skall fortsätta med den verksamheten. Socialdemokraterna har också ställt upp bakom den höjning av glesbygdsbidraget som centerpartiet föreslagit i sin motion.

Även om man härmed lagt grunden till en stor majoritet för en förbättring av stödet till studieförbunden, behövs det självfallet ytterligare resurstillskott. Utskottsmajoritetens nuvarande förslag är emellertid, som jag tidigare framhållit, tillfredsställande mot bakgrund av den ekonomiska situation som vi just nu befinner oss i och som starkt begränsar våra möjligheter att bygga på med förbättringar som kostar mycket pengar. Därför är det kanske inte förvånande att Inga Lantz kan stå här och säga att utskottet inte har någon fantasi på det här området. Håller man på tillräckligt länge med fantasier, hamnar man så småningom i det läge då man måste träffa ekonomiska avgöranden. Och då säger Inga Lantz och de andra kommunisterna att det här är enbart snålhet. Det finns inga trånga ekonomiska ramar, utan det rör sig bara om snålhet, menar kommunisterna. Jag tycker att Inga Lantz inlägg inte gav prov på fantasi, utan det var bara det vanliga gnölet om att de kortutbildade inte kommer in i KOMVUX-verksamheten. Men då utskottsmajoriteten nu satsar 2 milj. kr. på fortsatt uppsökande verksamhet i bostadsområdena, vänder man sig med den till invandrargrupperna i bostadsområdena, de handikappade och de hemarbetande. All erfarenhet talar för att om man bedriver uppsökande verksamhet och får de här människorna med i studiecirkelverksamhet, kommer en stor grupp av dem att fortsätta med vidareutbildning inom KOMVUX, som är behörighetsgivande.

När man nu inom det borgerliga blocket – moderaterna, centern och folkpartiet – efter regeringssönderfallet går var och en sin egen väg inför höstens valrörelse, kan man skönja vissa intressanta drag som jag något skall beröra.

Hans Nyhage tog upp frågan om taket och tyckte att det var ett klokt förslag. För min del tycker jag att det i allra högsta grad är ett oklokt förslag. Folkpartiregeringen har tydligen också insett detta, ty när folkpartiet var med i trepartiregeringen gick det med på förslaget, men nu är inte förslaget med i propositionen. Jag tror att vi här får söka andra vägar för att klara de ekonomiska ramar som kan bli nödvändiga att pröva i framtiden. Efter Hans Nyhages inlägg och den moderata reservationen kan man konstatera att moderaterna inte känner på samma sätt som socialdemokraterna och centern när det gäller frivilligheten i studiecirkelverksamheten. Man återkommer med motionen och man reserverar sig för ett tak för bidrag till studiecirkelarna. Visserligen stod en folkpartistisk utbildningsminister som undertecknare av regeringens förslag om tak, men eftersom den folkpartistiska regeringen inte återkom med förslaget i år, kan man ganska säkert dra den slutsatsen att det var moderaterna som var motorn och pådrivarna i trepartiregeringen för detta, jag vill understryka det än en gång, mycket okloka förslag. Självfallet skall vi ha en fortlöpande prövning av formerna för anslagen till studiecirkelverksamheten, det bestrider vi inte. Man kanske t. o. m. i en framtid kan pröva former för kostnads kontroll som man nu för fram från moderaterna. Men den prövningen måste då ske vid den tidpunkten då det fria och frivilliga bildningsarbetet har nått upp till den nivå när det gäller bidrag som exempelvis den kommunala vuxenutbildningen och andra utbildningsverksamheter har i dag. Vi är långt ifrån det förhållandet nu. Det motsatta förhållandet är i realiteten dagens verklighet för dem som arbetar inom studieförbunden. Man tvingas ta ut ökade deltagaravgifter av de kortutbildade grupperna – de här grupperna som är svåra att nå, svåra att få i gång för att fortbilda och vidareutbilda sig i ett samhälle som ständigt utvecklas. Man tvingas att ta de avgifterna för att täcka kostnaderna på detta sätt, eftersom man inte kan få bidrag på annat sätt till utbildningsverksamheten.

De anslag till studiecirkelverksamheten som socialdemokraterna och centerpartiet nu föreslår är knappa. Kostnadsutvecklingen gör att jag befarar att när vi kommer in på hösten andra halvåret 1979 så har kostnaderna fortsatt att öka så att risker föreligger för att studieförbunden än en gång tvingas ta ut ytterligare höjda avgifter. Vi hade föreslagit en fördubbling av anslaget gentemot regeringens proposition, från 2 till 4 kr. per timme. Vi fick inte majoritet för det. Men vi ansåg att vi då kunde närma oss centerpartiet och enas om 3:50. Det är en stor majoritet för det förslaget i dag, vilket jag anser vara tillfredsställande. Därför yrkar jag bifall till förslaget och bifall också till ökningen av anslaget med 2 milj. kr. till fortsatt uppsökande verksamhet i bostadsområdena. Jag yrkar också bifall till centerpartiets motion om höjning av bidraget till verksamhet i glesbygd med 1 kr. per studietimme.

Herr talman, jag yrkar alltså bifall till alla punkterna i utskottsbetänkandet nr 20 och avslag på reservationen.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

INGA LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja replikera Bengt Wiklund litet grand.

När man diskuterar frågan om den kommunala vuxenutbildningen är det viktigt att komma ihåg hur situationen ser ut när det gäller utbildningsstandarden i Sverige i dag. Då tycker jag det är viktigt att ha i minnet de siffror som jag nämnde i mitt första inlägg. Hälften av de yrkesaktiva människorna i Sverige saknar alltså grundskolekompetens. Bara 13 % av den vuxna befolkningen har eftergymnasial utbildning och bara 6 % har en sådan utbildning som är längre än två år. Det visar att behovet av att satsa på bl. a. den kommunala vuxenutbildningen är oerhört stort.

Då måste man också fråga sig varför det ser ut som det gör, med tanke på att man når fel människor till den kommunala vuxenutbildningen. Jag har sett en uppgift på en skrämmande låg siffra, som jag dock inte är helt säker på om den är riktig eftersom den är så låg. Enligt den är det bara 2 % av dem som finns i den kommunala vuxenutbildningen som kommer från arbetarklassen. Även om den siffran är för låg och om man höjer den några procent, så är den ändå alldeles för låg, eftersom man just har försökt nå de människor som har kortidsutbildning med den kommunala vuxenutbildningen.

Visst är det bra, som Bengt Wiklund säger, att ha en uppsökande verksamhet. Visst når man de kategorier som man behöver med denna uppsökande verksamhet, men det behövs ju också andra konkreta åtgärder runt ikring för att nå fram till de här människorna. Det är åtgärder, på exempelvis det ekonomiska området. Många vågar sig inte ut för att studera, eftersom de ekonomiska garantierna är så låga, för att inte säga obefintliga; osäkerheten är så stor. Det behövs en barnomsorg som gör att framför allt kvinnor vågar efterfråga utbildning. De stoppas ofta, därför att det fattas daghemsplatser. Detta kan man understundom läsa om i kvällstidningarna också.

Vidare behöver sex timmars arbetsdag införas för att människor skall stimuleras till kvällsstudier. Sådana konkreta åtgärder tror jag är helt nödvändiga att genomföra, om man skall nå dem som man säger sig vilja nå. Dessutom skall man naturligtvis ställa speciella krav på den interna utformningen av den kommunala vuxenutbildningen, och det har också betydelse för rekryteringen.

HANS NYHAGE (m) kort genmäle:

Herr talman! Bengt Wiklund anser att förslaget om ett tak vid 2 % är, som han sade, i högsta grad oklokt. Den uppfattningen delas nu inte av många av dem som företräder de enskilda studieförbunden. De menar att det, mot bakgrund av vad man nu vet, hade varit bättre att anta förra årets förslag, innebärande ett påslag om 4 kr. och ett tak vid 2 %. Det är alltså inte bara jag själv som framför denna uppfattning.

Bengt Wiklund måste också rimligen själv vara medveten om att de som arbetar inom studieförbunden och den fria bildningsverksamheten måste finna sig i begränsningar i utgiftsexpansionen. Då gäller det att hitta den för dem lättast framkomliga vägen för detta, och jag menar att det är att låta dem

själva arbeta inom den fastställda ramen, med en tvåprocentig höjning. Vi kan rimligen inte undanta just studiecirkelverksamheten från det allmänna krav på en begränsning av statsutgifterna som råder i dag.

Vidare tog Bengt Wiklund också upp frågor som f. n. handläggs i folkbildningsutredningen. Vi får säkerligen en debatt om dessa frågor när propositionen med anledning av denna utrednings betänkande framläggs.

Bengt Wiklund talade om frihet och frivillighet och menade att jag inte skulle ha samma känsla för frihet och frivillighet som han har. Låt mig bara ställa en enda fråga till Bengt Wiklund: Hur är det egentligen med friheten för de enskilda studieförbunden att agera på arbetsplatserna och med frivilligheten för de anställda där att välja just det studieförbund som de önskar välja? Friheten och frivilligheten existerar dess värre inte i det sammanhanget, Bengt Wiklund. Jag hoppas att vi kan vara överens om att arbeta för att reell frihet och frivillighet skall förekomma i det sammanhanget.

BENGT WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Några korta kommentarer. Till Inga Lantz vill jag säga, att jag tycker att Inga Lantz skall vara mycket försiktig med statistiken. Den uppgift hon angav – även om hon inte själv trodde på den – var att 2 % av arbetarklassen utnyttjar KOMVUX. Jag menar att man först skall definiera vad arbetarklass är. Jag vill inte på något sätt bekräfta riktigheten av den nämnda siffran.

Att de kortutbildades behov av att komma med i KOMVUX-verksamhet är stort är vi emellertid överens om. Jag pekade på en av vägarna till att tillgodose detta behov. Inga Lantz sade att utskottet inte har utvecklat någon fantasi på detta område. Jag nämnde alltså den uppsökande verksamheten, och jag skall bara peka på ytterligare en punkt.

Det har nu visat sig att uppemot 40 % eller kanske ännu något fler av de arbetslösa ungdomar vilka deltagit i gymnasieskolans kortkurser kommit tillbaka i utbildningsverksamheten och fortsätter studierna på gymnasieskolan.

Vidare har vi fått uppleva denna ständiga utläggning om barnomsorg, sex timmars arbetsdag osv. Jag skall med tanke på de överenskommelser vi har träffat om att inte prata alltför länge inte gå in på detta i dag.

Några ord till Hans Nyhage till det han säger om studieförbund som har annan uppfattning. Ja, det är möjligt att Hans Nyhage har upplevt att några studieförbund har annan uppfattning. Men det som vi tycker och som jag tror att vi är överens om är, att den dag studieförbunden är jämställda när det gäller ersättningar och bidrag med KOMVUX och andra utbildningsverksamheter, kan vi börja diskutera. Det är möjligt att man hamnar vid något tak eller någon liknande lösning – dock inte den takmodell som ni anger i motionen och som fanns i förslaget i fjol. Jag menar emellertid att vi kan diskutera detta i framtiden under angivna förutsättningar. Ett tak skapar en byråkrati ända ut i de yttersta förgreningarna av det frivilliga studiearbetet. Frihet och frivillighet ligger inte i om Hans Nyhage och hans studieförbund eller något annat studieförbund kan få ett samarbete med löntagargorganisa-

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

tionerna på arbetsplatserna, utan det ligger i någonting helt annat. För det är löntagarorganisationerna på arbetsplatserna som bestämmer vilken verksamhet de skall ha.

Skulle vi begränsa den möjligheten för dem, vore det en inskränkning och en begränsning av friheten.

Avslutningsvis vill jag säga att ett tak av den modell som presenterades i trepartiregeringens förslag i fjol och den modell som man har presenterat i moderatmotionerna och i reservationen i år skapar en byråkrati som vi icke eftersträvar inom den verksamhet som vi bedriver inom ABF och arbetarrörelsen.

INGA LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker egentligen att man går ifrån det utbildningspolitiska beslut som riksdagen fattade om reformen av den kommunala vuxenutbildningen, när man inte beviljar de resurser som krävs för att utbildningen i fråga skall kunna tillhandahållas.

Jag tycker att utskottets skrivning vid behandlingen av vår motion är mycket fantasilös. Utskottet konstaterar att vi i vår motion i år för fram samma yrkande som i fjol – ja, självfallet, eftersom det är samma problem – och med hänvisning härtill avstyrker utskottet motionen.

När det gäller antalet undervisningstimmar hänvisar utskottet bara till det statsfinansiella läget.

Men skall man nå något utbildningspolitiskt mål när det gäller den kommunala vuxenutbildningen, måste man ju förändra den här situationen. Alla de utredningar som duggar över oss titt och tätt visar snedrekryteringen, och de visar att den snedrekryteringen också finns inom den kommunala vuxenutbildningen. Det tycker jag är oerhört allvarligt, för när riksdagen fattade beslutet om KOMVUX var det för att nå de korttidsutbildade. Därför tycker jag att det som kommer fram i utredningar av olika slag om varför folk inte studerar, är att man uppfattar sin ekonomiska situation som så pressande att man inte har råd; barnpassningen är ett problem, att få tiden att räcka till är ett annat problem. Därför måste man ta tag i de här frågorna och lösa dem för människor, om man vill hålla fast vid de utbildningspolitiska målen.

Jag tycker inte att Bengt Wiklund skall vara stött i kanten bara för att jag säger att utskottet saknar fantasi när det gäller att föreslå sådana åtgärder som behövs för att klara den kommunala vuxenutbildningens problem beträffande den sociala snedrekryteringen.

HANS NYHAGE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam mot Bengt Wiklund för att han bekräftar vad jag anförde om det resonemang som förs ute bland studieförbunden om det kloka i att ha följt fjolårets förslag om de fyra kronorna och de två procenten.

Jag har inga svårigheter att dela Bengt Wiklunds förhoppning om att vi båda skall få arbeta för att åstadkomma så likvärdiga villkor som möjligt för det frivilliga utbildningsarbete som bedrivs genom studieförbunden och det

arbete som bedrivs inom KOMVUX.

När Bengt Wiklund sedan kommer in på frivilligheten och friheten, vill jag påpeka att det enda som vi begär är att studieförbunden på lika villkor skall få lov att presentera sitt studieutbud och att det skall råda full frihet för de anställda på arbetsplatserna att välja i detta utbud. Det är det som vi menar med frihet och frivillighet på lika villkor.

Bengt Wiklunds uttalande om byråkrati vill jag inte gärna kommentera. Jag tror dock att man utan alltför stora bekymmer ute bland studieförbunden skulle kunna klara av den bit som gäller taket.

BENGT WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Två korta saker.

Till Hans Nyhage vill jag säga att jag aldrig har bekräftat hans uppgift om studieförbunden. Jag sade att det är möjligt att Hans Nyhage har hört det ute i något studieförbund, men jag har aldrig hört den här uppgiften från studieförbunden.

Beträffande verksamheten på arbetsplatserna finns den möjligheten. Det som Hans Nyhage vill komma åt är att han med sitt studieförbund – om det nu är det som frågan gäller – inte kan komma in och samarbeta med löntagarorganisationerna därför att löntagarorganisationerna säger ifrån.

Till Inga Lantz om fantasilösheten: Om Inga Lantz verkligen har litet fantasi, förstår Inga Lantz att utbildningsutskottet knappast kan ta upp sextimmarsarbetsdagen och barnomsorgen i det här betänkandet.

Tredje vice talmannen anmälde att Hans Nyhage anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

GÖSTA KARLSSON (c):

Herr talman! Efter överenskommelsen mellan utbildningsutskottets ledamöter om att bidra till en begränsning av debattomfånget hade jag tänkt inskränka mig till två ting i betänkandet. De gäller tilläggsbidraget till glesbyggsarbete och försöksverksamheten med uppsökande verksamhet i bostadsområden.

Men först bara konstaterandet att fjolårets höjning av bidraget till studiecirklar inskränkte sig till 1 kr. per studietimme. Den höjningen står inte alls i proportion till kostnadsutvecklingen. Det betyder att den nödvändiga nedskärningen, som också det här området måste foga sig i, kom redan i fjol. Den kom också i år. Ser man på kostnadsutvecklingen och utvecklingen av bidraget för de båda åren tillsammans, finner man att området i fråga redan har fått vidkännas den nedskärning som kan begäras. Det är därför angeläget att beslutet i år inte kommer att leda till en negativ utveckling när det gäller att delta i studiearbetet. Det är såvitt jag förstår särskilt viktigt med kunskaper i besvärliga tider, och deltagarkostnaderna betyder då en del – onekligen gör de det för människor med låg studiemotivation.

Att vi har olika prioriteringar mellan partierna när det gäller angelägenhet är ingen nyhet. Låt mig för centerns del säga att vi tycker det är viktigt att

bidra till en utjämning i fråga om inflytande och att öka medvetenheten bland människorna. Vi hade hoppats att inte bara socialdemokraterna utan också de övriga partierna i utskottet hade kunnat ansluta sig till den synen på nödvändigheten av det här bidragets höjning.

Men därför är det också viktigt med en höjning av tilläggsbidraget till glesbygdscirklar. Svårigheterna har ökat i glesbygden och därmed kostnaderna. Det gäller organisationskostnader och det gäller – inte minst – kostnader för resor. Jag vill erinra om att utglesningen på många håll har accentuerats genom den ekonomiska krisen och genom strukturkriserna. Det har drabbat kommunernas möjlighet att medverka till en kostnadstäckning.

Departementschefen har avvisat förslaget om en höjning av glesbygdstillägget genom att hänvisa till att folkbildningsutredningen har i uppdrag att se över frågan om glesbygdssöd. Det uppdraget har utredningen. Men utredningen har i uppdrag att se över *hela* bidragssystemet – också i andra avsnitt. Det är för mig omöjligt att tro att utredningen skulle kunna komma till ett annat resultat än att de särskilda kostnaderna för att ge också människor i glesbygden möjlighet till studier måste kompenseras – om man nu menar allvar med att man vill utjämna möjligheterna att delta i studiearbetet. I varje fall har man inte än hittat skäl som talar mot detta; så mycket vågar jag avslöja från folkbildningsutredningens arbete. En annan sak är att den nuvarande avgränsningen av glesbygdsgreppet måste ses över.

I skolöverstyrelsens rapport från augusti 1978 angående försöksverksamheten med uppsökande verksamhet i bostadsområden, där också vissa projekt med verksamhet i glesbygd ingått, trycks det starkt på att studiedeltagandet ökat i glesbygden när man kunnat erbjuda sådant som kompenserat de särskilda svårigheterna. Det är därför utskottets majoritet har ansett det nödvändigt att i någon mån ge kompensation nu, då kostnaderna ökat.

Men det är inte bara i glesbygd som det finns behov av särskilda åtgärder. Och det är inte bara där som det är nödvändigt att initiera till deltagande i studier. Detta gäller inte bara från enskild synpunkt utan minst lika mycket från samhällets synpunkt. Det är därför jag har så svårt att förstå att regeringen föreslår att den inledda försöksverksamheten i bostadsområden skall avbrytas i avvaktan på – som man säger – en utvärdering av verksamheten på arbetsplatserna.

I fjol sade statsrådet Wikström: "För att dessa angelägna aktiviteter inte skall behöva avbrytas i och med att SÖ avslutar sitt uppdrag" – dvs. försöksverksamheten – "under 1978 har jag också för budgetåret 1978/79 beräknat 2 milj. kr."

Men i år menar han att innan man fortsätter skall en gemensam utvärdering ske med verksamheten på arbetsplatserna. Nu skall den inledda verksamheten, även om den är av relativt ringa omfattning, avbrytas för att sedan – får man hoppas – återupptas. Det är inte så konstigt att det hos en och annan väcker misstanken om att återupptagandet redan avvisats.

SÖ vitsordar i sin utvärderingsrapport angelägenheten. SÖ säger att verksamheten på sikt bör få ekonomiska resurser som motsvarar vad som

gäller för verksamheten på arbetsplatserna. Jag kan för min del instämma i det.

I bostadsområdena behövs denna verksamhet. Det är där människorna finns som behöver den stimulans som studier ger och stimulans till att bedriva studier. Jag behöver inte erinra om att där finns isolerade människor och grupper, en isolering som kan kännas lika hård som isoleringen i glesbygd. Den isoleringen förstärks, inte bara hos invandrargrupperna utan även för andra, genom utvecklingen och förhållandena på arbetsmarknaden.

Det är människor med kort utbildning och låg studiemotivation – märk att det ena inte alltid hänger ihop med det andra men ofta gör det – som får allt svårare att få jobb. De måste stanna hemma. Man möter dem i bostadsområdena, vare sig dessa finns i glesbygd eller tätorter.

Det är en angelägen uppgift – enligt vår uppfattning en av de viktigaste i dagens samhälle, inte minst mot bakgrund av förhållandena på arbetsmarknaden – att få med dem i studiearbete och i samhället. Det tycker också utbildningsutskottets majoritet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till betänkandets hemställan på alla punkter.

LINNEA HÖRLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan i mitt förra inlägg sagt att det arbete som studieförbunden bedriver för att söka upp dem som har svårt att hitta till studiecirklarna är utomordentligt värdefullt. Det var också av den anledningen som folkpartiet under den s. k. lottningsriksdagen var med om att driva fram försöksverksamheten med uppsökande verksamhet i bostadsområden. Detta förhållande är ett tecken på den principiella hållning som vi har i den här frågan, att denna verksamhet är angelägen. Därför bör det också stå klart för Gösta Karlsson att det verkliga skälet till att vi nu gått med på att avvakta utvärderingen av den hittillsvarande försöksverksamheten innan den permanentas är just hänsynen till det ekonomiska läget.

GÖSTA KARLSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med mycket stor tillfredsställelse Linnea Hörléns inlägg. Det bådar gott och visar att man har tillräcklig uppmärksamhet riktad på denna verksamhet.

Men jag kan inte, i betraktande av beloppets storlek och det intresse som man säger sig ha, undgå att fortfarande notera att folkpartiet, i ett läge där ett avbrytande av försöksverksamheten måste inge betänkligheter, inte har kunnat finna utrymme när det gäller att prioritera olika verksamheter.

LINNEA HÖRLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alltid svårt att dra gränser när det gäller anslagsbeviljanden, men någonstans måste gränsen gå.

GÖSTA KARLSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar då att Linnea Hörlén har dragit gränsen just där hon dragit den.

OVE NORDSTRANDII (m):

Herr talman! Under knapphetens kalla stjärna lever folkbildningen nu mer än kanske någonsin tidigare – jag tycker att det skall sägas. Den gör det alltmedan verksamheten expanderar för att kunna tillfredsställa alla bildningsbehov som växer fram. Studiecirkelns främjare och vänner utgör en folkrörelse starkare än många andra aktiviteter, de politiska partierna icke helt undantagna. Samtidigt är folkbildningen en opinionsbärare som man gör klokt i att inte negligera eller ringakta.

Jag vågar påstå detta efter mer än 25 års verksamhet inom ett av studieförbunden, numera ett av de största, och efter nästan lika många års enträgna försök att hos dem inom och utom riksdagen som icke fattat eller velat fatta folkbildningsrörelsens utomordentliga betydelse i samhällslivet bibringa någon förståelse för rörelsens strävanden. Att framgångarna härutinnan icke varit tillfredsställande, måste jag konstatera när jag i dag här i kammaren, med största sannolikhet för sista gången, tagit till orda i en folkbildningsfråga.

Tyvär var jag förhindrad att delta i utbildningsutskottets behandling av bidraget till studiecirkelverksamheten och har alltså icke tidigare haft tillfälle deklarera min syn på frågan om timbidragets storlek och framkomsten av det förslag som utbildningsutskottets majoritet nu står för. Timbidraget är den centrala ekonomiska faktorn i verksamheten inom alla studieförbund. Därför håller jag mig till det.

Det var utomordentligt märkligt att skolöverstyrelsen för budgetåret 1979/80 icke föreslog någon ökning av statsbidraget till studiecirkelarna. Och jag vågar säga att det får anses uteslutet att skolöverstyrelsen har framlagt sitt negativa förslag av eget inneboende oförstånd, då skolöverstyrelsen knappast kan ha varit okunnig om studieförbundens allvarliga ekonomiska svårigheter.

Det var befriande att utbildningsministern – vilket han skall ha en eloge för – i årets budgetproposition körde över skolöverstyrelsen. Därmed bröts dess försök till isläggning över frågan. Utbildningsministern konstaterade kallt, utan krusidullande, att det var nödvändigt med en ökning av statsbidraget till studiecirkelarna och förordade att den del av bidraget som utgår till kostnader för cirkelledare höjs med 2 kr. per studietimme. Cirkelledarnas organisationer är, det bör klart utsägas, mycket svåra att påverka med kostnadsbegränsande argument, då de väl vet att studiecirkelverksamheten icke kan vara utan kvalificerade cirkelledare och att studieförbunden är mycket sårbara i händelse av konflikt. Man skulle önska att lärarorganisationerna visade ett större mått av kompromissvilja, inseende att de faktiskt till slut kan säga av den gren de sitter på. F.n. är förhandlingarna som bekant hänskjutna till en förlikningskommission.

Ännu mer befriande skulle utbildningsministerns insats ha varit om han

dragit eller snarare fått dra de fulla konsekvenserna av kostnadsökningarna. Jag skall inte hymla med siffrorna – det skulle innebära en uppräknig med 5 kr. per studietimme, kompenserande också för förlusterna innevarande budgetår med dess minimala ökning med 1 kr. per studietimme. Men det var kanske omöjligt.

Mot den i budgetpropositionen föreslagna ökningen på 2 kr. per studietimme trodde jag länge att inga invändningar skulle resas. Men jag bedrog mig något. Å andra sidan fanns det – och det hade jag faktiskt väntat – politiker som ville inse studieförbundens prekära läge. De kunde tänka sig att höja studiecirkelbidraget utöver vad regeringen funnit sig kunna göra. Jag kan för min del inte finna annat än att de tänkte rätt. De tänkte dock inte ända fram, ty det hade inneburit en ökning med minst 5 kr. per studietimme. Vi kommer alltså med största sannolikhet – jag vill understryka det kraftigare än vad Bengt Wiklund gjorde – att ha behov av ännu mera. Men 3:50 är också ett gott handtag, om bara lärarorganisationerna ville ålägga sig en nödvändig moderation; då skulle det kunna gå.

Givetvis har jag full förståelse för alla strävanden – i vilket parti de än gör sig gällande – att i det besvärliga statsfinansiella läge som nu råder finna vägar att begränsa statens och för den delen också kommunernas utgifter. Den del av studie- och kulturutbudet som studiecirkeln står för tål emellertid inga ytterligare besparingar, om verksamhetens omfattning skall kunna bevaras och utvecklas. Cirkeldeltagarnas vilja och även förmåga att betala högre och högre kursavgifter har en gräns. Den som arbetar på fältet kan klart se och känna det.

Som avslutning på vad jag har sagt i dag – jag hoppas att jag inte behöver ta till orda mer – skulle jag vilja läsa upp några rader ur en skrivelse från lokala samrådet mellan studieförbunden i Göteborg till Göteborgs kommuns riksdagsledamöter. Så här skriver man:

”I ett läge då de ekonomiska konjunkturerna kärvar och arbetslivet präglas av osäkerhet har folkbildningen mer än någonsin tidigare blivit en tillflykt. I studieförbundens många skiftande aktiviteter finner människorna meningsfulla sysslor och sociala kontakter. Det talas mycket om livskvalitet – ett ord som man hollar med i den politiska debatten – och det är uppenbart att allt fler människor just hos studieförbunden finner viktiga ingredienser av vad detta ord inbegriper.

Mot den bakgrunden nås studieförbunden ständigt av uppgifter om hur regering och kommuner var för sig diskuterar och prövar att strypa studieförbundens tillväxt. En fråga anmälde sig direkt: Skall folkbildningen nedrustas och folkrörelsernas roll nedtonas i dagens och framtidens Sverige?”

För min del är svaret kort och gott: Nej! Följaktligen kommer jag – jag kan ingenting annat – att rösta för utskottets förslag när det gäller höjningen av bidraget till kostnaderna för ledare m. m.

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

KARIN ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag är medveten om att ett valår inte är det bästa året för att åstadkomma förbättringar för sådana grupper i samhället som har svårt att göra sin stämma hörd. I och för sig befarade jag alltså att det skulle bli svårt att få gehör för de krav som ställs i de båda motioner som jag tillsammans med riksdagskolleger från olika partier har väckt, nämligen motion 1882 om utökad stöd till handikapporganisationernas studieverksamhet och motion 1326 om utbildning av tolkar för döva, dövblinda etc. Jag kan bara beklaga att mina farhågor har besannats. Båda motionerna har avstyrkts av ett enigt utskott.

När det gäller utskottets motivering för att avstyrka motionen 1326 kan jag dock inte låta bli att tala om vad saken gäller, eftersom det inte framgår av utskottets betänkande. Man skriver att regeringens förslag innebär en inte obetydlig ökad resurs. Det är riktigt om man bara ser det som en årlig mer eller mindre automatisk anslagsökning. Men den fråga som tas upp i motionen och som motiverat vårt anslagsyrkande är en helt ny plan för utbildning av tolkar för döva, dövblinda, taltolkar och tolkutbildare. Vi vill att riksdagen redan i år skall få ta ställning till den planen så att den kan sättas i verket.

Det ligger så till att regeringen har uppdragit åt SÖ att utarbeta ett förslag till denna plan. Det har också gjorts i nära samarbete med de berörda handikapporganisationerna. Dessa hade alltså goda skäl att tro att det var regeringens avsikt att ställa medel till förfogande för ett genomförande. Liksom i så många andra fall i år räckte pengarna inte till i slutomgången, och det blev inget förslag till riksdagen. Regeringen försökte då rädda ansiktet genom att skicka ut förslaget på remiss till de organisationer som hade varit med om att utarbeta det. I motionen har vi krävt att utbildningen skall påbörjas redan i år och att riksdagen skall ställa medel till förfogande för den.

Herr talman! Jag har inget yrkande mot ett enigt utskott, men jag har med dessa ord velat tala om vad själva sakfrågan gäller, eftersom det inte är berört i utskottets betänkande.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Bara ett par kommentarer innan debatten är över.

Det råder nog enighet om att det statliga bidraget till studiecirkelarna knappast kan öka okontrollerat i det nu rådande statsfinansiella läget.

Frågan har närmast gällt hur den nödvändiga återhållsamheten med statens medel skall komma till uttryck. Riksdagen har genom beslut i fjol avvisat den väg som regeringen då föreslog: att genom införande av ett tillfälligt tak skapa möjligheter att ge ett större bidrag till den cirkelverksamhet som faktiskt kommer till stånd.

I det läget har regeringen i år föreslagit en begränsad höjning av bidraget till ledararvode och studiematerial. Jämför man den föreslagna ökningen med de uppräknings som skett under de senaste åren och ser man den i relation till kravet på återhållsamhet, ter den sig ganska rimlig.

Det kan vara värt att fästa uppmärksamheten på att de erfarenheter som

studieförbunden hittills har av årets cirkelverksamhet i flera fall ger vid handen att en konstruktion innebärande ett tak på ökningen av antalet studietimmar skulle ha gett ett gynnsammare utfall för studieförbunden och gjort det möjligt för dem att inom den faktiska verksamheten bättre bemästra de ekonomiska problemen.

Jag vill också understryka att det är en exceptionell omständighet att tillsynsmyndigheten, SÖ, i sina petita föreslagit ett oförändrat timbidrag till cirkelverksamheten. Det hör naturligtvis också till ovanligheterna att regeringen i ett sådant läge föreslår mer än vad det ansvariga ämbetsverket gör.

Till sist, herr talman! Det är varje år ett lika stort bekymmer att det substantiella värdet av de uppräknings som sker genom riksdagens beslut är beroende av löneförhandlingarna med lärarorganisationerna, som organiserar cirkelledare, samtidigt som dessa förhandlingar inte slutförs förrän långt efter det att riksdagen har fattat sitt beslut. Det vore önskvärt med en samordning mellan de tidsperioder som riksdagsbesluten avser och de perioder som reglerar dessa förhållanden. Annars kommer det alltid att kvarstå en obalans för studieförbunden som inte kan vara särskilt gynnsam.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

M o m. 1 – 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 631 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 2 mom. 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 631 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 14
Avstår - 3

M o m. 5 o c h 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 631 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 2 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 631 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 16

Punkten 3

M o m. 1 o c h 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av Hans Nyhage och Gunnar Biörck i Värmdö samt 3:o) reservationen nr 1 av Linnea Hörlén och Jörgen Ullenhag, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Hans Nyhage begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 3 mom. 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Hans Nyhage och Gunnar Biörck i Värmdö.

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Nyhage begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 214
Nej - 44
Avstår - 43

M o m. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Linnea Hörlén m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Nyhage begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 3 mom. 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Linnea Hörlén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Nyhage begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 225
Nej - 78

M o m. 5 o c h 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen nr 6 av Linnea Hörlén m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Nyhage begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till reservationen nr 6 av Linnea Hörlén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Nyhage begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 225

Nej - 78

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 451 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 451 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 287

Nej - 13

Avstår - 2

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79:21 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller fritidsledarutbildningen m. m. samt bidrag till driften av folkhögskolor m. m. jämte motioner

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Medel för utbildning av ledamöter i linjenämnder m. fl. organ

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1978/79:22 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till centrala och regionala myndigheter för högskolan m. m. jämte motioner.

Medel för utbildning av ledamöter i linjenämnder m. fl. organ

TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast den punkt, vid vilken under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Universitets- och högskoleämbetet: Förvaltningskostnader)

Regeringen hade i propositionen 1978/79:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under punkten D 1 (s. 441–443) föreslagit riksdagen att till Universitets- och högskoleämbetet: Förvaltningskostnader för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 40 668 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:1323 av Stig Alemyr m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att under anslaget Universitets- och högskoleämbetet: Förvaltningskostnader beräkna 500 000 kr. för utbildning av ledamöter i linjenämnd m. fl. organ samt stöd till fackliga organisationers samarbete med universitet och högskolor utöver vad som utgick under innevarande budgetår.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:100 och med avslag på motionen 1978/79:1323 till Universitets- och högskoleämbetet: Förvaltningskostnader för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 40 668 000 kr.

Reservation hade avgivits av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Roland Sundgren, Helge Hagberg, Lennart Bladh och Lena Hjelm-Wallén (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:100 och med bifall till motionen 1978/79:1323 till Universitets- och högskoleämbetet: Förvaltningskostnader för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 41 168 000 kr.

HELGE HAGBERG (s):

Herr talmän! Under den här punkten i budgetpropositionen har UHÄ framställt önskemål om ytterligare medel. Det gäller för utbildning av ledamöter i linjenämnder m. fl. organ samt stöd till fackliga organisationers samarbete med universitet och högskolor. Anslagssumman uppgår till

Onsdagen den
7 mars 1979

Medel för utbildning av ledamöter i linjenämnder m. fl. organ

500 000 kr. utöver de 350 000 som är anvisade f. n. Föredragande statsrådet Jan-Erik Wikström har dock utan kommentarer strukit beloppet.

Den socialdemokratiska gruppen i utbildningsutskottet har motionsledes föreslagit att UHÄ skall få dessa medel. I motionen 1323 pekas på det närmande av högskola och arbetsliv till varandra som är så angelägen. Det är viktigt att de fackliga organisationerna får reella möjligheter att aktivt medverka i utvecklingen av den högre utbildningen. Vidare poängteras de redan försöksvis initierade högskolekurser som ordnas för de fackligt förtroendevalda. Dessa kurser tar upp främst arbetsmiljö, arbetsrätt, företagsekonomi osv.

Utskottet har behandlat såväl budgetförslag som motion och har även understrukit angelägenheten av den här verksamheten. Dock har utskottsmajoriteten inte ansett sig kunna tillstyrka ytterligare medel för att utveckla den här betydelsefulla uppgiften.

Reservationsvis har således den socialdemokratiska utskottsgruppen framfört detta förslag till kammarens prövning. Här framhåller vi att svårigheterna för den nya organisationen att fungera är uppenbara – detta beroende på de otillräckliga informations- och utbildningsinsatserna till de grupper det här gäller. Vi yrkar således att 500 000 kr. skall ställas till UHÄ:s förfogande. Jag hoppas att kammaren skall biträda den reservation som fogats till utskottets betänkande nr 22.

LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Som Helge Hagberg redan påpekat anser utskottet att utbildningen av ledamöter i linjenämnder o. d. är en angelägen uppgift. Men i detta ärende, liksom i flera övriga som vi tidigare har behandlat här i kammaren i dag, är det nödvändigt att ta hänsyn till det statsfinansiella läget. Utskottsmajoriteten har därför inte sett det möjligt att biträda förslaget om ökat anslag till den aktuella utbildningen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 22.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Stig Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Stig Alemyr begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 22 punkten 1 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Stig Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Stig Alemyr begärde rösträkning

verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 153
Nej – 136
Avstår – 1

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Den regionala
konsumentpolitiska
verksamheten*

§ 15 Den regionala konsumentpolitiska verksamheten

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:22 med anledning av propositionen 1978/79:57 om inriktning av den regionala konsumentpolitiska verksamheten jämte motioner.

I propositionen 1978/79:57 (handelsdepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för den regionala konsumentpolitiska verksamheten som chefen för handelsdepartementet hade förordat.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås en ändrad inriktning av den statliga regionala konsumentpolitiska verksamheten.

Riksdagen beslutade år 1975 att kommunernas medverkan i konsumentpolitiken skulle byggas ut. Kommunerna skulle bl. a. svara för vägledning till enskilda konsumenter och för allmän information. Förslaget om ändrad inriktning av den regionala konsumentpolitiska verksamheten skall ses mot denna bakgrund.

Förslaget innebär att tyngdpunkten i det regionala konsumentpolitiska arbetet skall ligga inom områdena utredning, bevakning och kunskapsförmedling. Även vissa informationsuppgifter som samordning av allmän information i länet och anpassning av information till förhållanden inom länet skall utföras regionalt. Den regionala personalen skall vidare ge stöd till den kommunala konsumentpolitiska verksamheten och i ökad utsträckning delta i arbetet inom länsstyrelsen med frågor som har konsumentpolitisk anknytning. Fram till dess kommunerna byggt ut den konsumentpolitiska verksamheten skall den regionala personalen även ge vägledning och information till konsumenter som bor i kommuner som ännu inte har inrättat sådan verksamhet.

Den personal som arbetar regionalt med konsumentfrågor skall enligt förslaget även i fortsättningen vara inordnad i länsstyrelsens planeringsavdelningar. Anvisningar för verksamheten skall utfärdas av konsumentverket.”

Onsdagen den
7 mars 1979

*Den regionala
konsumentpolitiska
verksamheten*

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1978/79:2155 av Ingegärd Oskarsson m. fl. (c), 1978/79:2156 av Hans Pettersson i Helsingborg (s) och 1978/79:2157 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att erforderliga åtgärder vidtogs så att kommunernas utbyggnad av den egna konsumentverksamheten vid årsskiftet 1980-1981 fyllde vissa minimikrav i enlighet med riksdagens beslut med anledning av propositionen 1975:40,

dels den under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionen 1978/79:2027 av Sven-Olov Träff (m) och Ingrid Sundberg (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande förstärkning av den regionala konsumentpolitiska verksamhetens resurser, m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2155.
2. beträffande riktlinjer för den regionala konsumentpolitiska verksamheten att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:57 godkände där angivna riktlinjer.
3. beträffande utredning om utbyggnad av den lokala konsumentverksamheten att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2156.
4. beträffande åtgärder för att stödja utbyggnaden av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2157.
5. beträffande sammansättningen av konsumentnämndernas referensgrupper att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2027.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! I regeringens proposition 1978/79:57 fastläggs inriktningen av den regionala konsumentverksamheten. Förslaget innebär att tyngdpunkten i det regionala konsumentpolitiska arbetet skall ligga inom områdena utredning, bevakning och kunskapsförmedling, men man skall också svara för samordning av allmän information i länet och anpassningen av informationsmaterialet till förhållandena inom länet. Den regionalt placerade personalen skall också stödja den kommunala konsumentpolitiska verksamheten. Den skall alltså vara den förmedlande länken mellan konsumenten genom kontakter med de lokala konsumentorganen och den centrala del som konsumentverket utgör.

Så långt är vi överens om den regionala konsumentverksamhetens inriktning. När det sedan gäller att den också skall svara för den lokala konsumentverksamheten i de kommuner som hittills inte byggt ut sin verksamhet är vi inte överens längre. Vi menar att det nu är dags att kommunerna tar på allvar det beslut som riksdagen fattade 1975. Riksdagens generositet i fråga om frivillighet kan, enligt vår mening, inte utsträckas hur långt som helst utan att åtgärder vidtas, en mening som delas av majoriteten i RKV-utredningen.

*Den regionala
konsumentpolitiska
verksamheten*

Förutsättningen för att den regionala konsumentverksamheten skall kunna fungera tillfredsställande enligt den inriktning som riksdagen i dag kommer att fatta beslut om är ju att också den lokala verksamheten fungerar. Det måste uppfattas som en bakvänd ordning att man bygger ut en topporganisation innan verksamheten på det lokala planet är löst. Det är den lokala förankringen, de direkta kontakterna med konsumenterna som måste vara grunden för samhällets konsumentpolitik.

Av den redovisning som finns i utskottets betänkande framgår att det i ca 100 kommuner fortfarande saknas någon form av lokal konsumentverksamhet. I ytterligare drygt 100 kommuner är konsumentvägledarens tjänstgöring mindre än en halvtidstjänst eller 20 timmar per vecka, vilket betyder att den som är ansvarig för konsumentrådgivningen ofta också har andra arbetsuppgifter i kommunen. Konsumentverksamheten sköts så att säga med vänster hand, och det är ingen tillfredsställande lösning.

Detta visar att det finns stora variationer även i kommuner som har beslutat om konsumentverksamhet. Det är få kommuner som ens fyller minimikravet, det gäller såväl personellt som organisatoriskt, för en fungerande konsumentverksamhet. Kravet är en heltidstjänst per kommun med 20 000–30 000 invånare.

Varför är det då så viktigt med den lokala konsumentverksamheten? Det är viktigt av flera skäl. De borgerliga regeringarnas svångremspolitik med en sänkning av reallönerna för flertalet av landets löntagare minskar ju också dessas köpkraft. Svårast drabbas de som har begränsade ekonomiska resurser, låginkomsttagare, barnfamiljer och pensionärer, som tvingas använda en större andel av sin inkomst för livsnödvändiga varor.

Att de nu tvingats minska inköpen också på dagligvarusidan visar detaljhandelns redovisade försäljningsresultat. Lägre försäljningssiffror för handeln leder till en ökad konkurrens om konsumenter, och det sker genom en allt osundare reklam och marknadsföring, som är de medel som handeln har till förfogande i ett samhälle, där hela produktionen är uppbyggd på vinst och profit och inte på människors behov. Produktutveckling och reklam blir i allt större utsträckning säljhjälp, som söker nya svagheter hos oss konsumenter att inrikta sin marknadsföring på.

Jag har läst många referat från Handels Dag i olika tidningar och tidskrifter. Referaten är entydiga när det gäller kommersiell konkurrens. Man talar bl. a. om den "gyllene pensionärsmarknaden". I tidningen Köpmannen sägs att om handeln inte anpassar sig till pensionärerna kan man glömma "den gyllene pensionärsmarknaden". Pensionärerna kommer att ha 45 miljarder kronor i plånboken på 1980-talet, men sedan konstaterar man samtidigt som ett problem att större delen av pengarna kommer de att sätta in på banken. En mindre del kommer de att resa för. De kommer inte att konsumera, köpa pryglar.

Man riktigt känner hur köpmännen gnuggar geniknölarna för att få denna målgrupp att öppna plånboken för inköp av mer eller mindre användbara pryglar. En annan målgrupp som man gärna vänder sig till är ungdomen som ofta är lätt att påverka; de vill inte skilja sig från mängden. Och vem vill inte

vara vacker? Det är ett argument som används i reklam och annonser som vänder sig till flickor. Eller vem vill inte vara tuff, som killar måste vara? Man använder gärna kändisar som förebilder i olika slag av reklam, och för tillräckligt med pengar kan man tydligen köpa det mesta.

Det är därför allvarligt när vår handelsminister som är ansvarig för dessa frågor försöker övertyga oss om att det är konsumenten som bestämmer utbudet av varor, eller som han uttryckte sig i sitt tal på Handels Dag: Konsumentens önskemål måste styra produktionen och distributionen av varor och tjänster, vilket naturligtvis applåderas av köpmännen. Hans uppfattning är att konsumentpolitiken måste utgå från den dagliga direktkontakten med butikens folk – inte från byråkratiska förordningar.

Samtidigt kan man läsa i tidningen Råd och Rön, som ges ut av Konsumentverket, ett referat om säljknep. I självbetjäningbutikerna görs de flesta impulsköpen. Undersökningar visar att ju längre kunderna stannar i affären desto mer handlar de. De varor vi dagligen behöver är spridda över hela butiken, så att vi tvingas passera andra varor vi mindre behöver men stoppar ner i korgen av bara farten. Underlaget för Råd och Röns artiklar är en undersökning som gjorts av en nationalekonom vid Stockholms universitet, på uppdrag av konsumentverket. Undersökningen finns i bokform och heter "Konsten att förföra konsumenter" av Ernst Jonsson.

Jag rekommenderar handelsministern att läsa den. Där finns många exempel på hur marknadsförare får lära sig metoder som försvårar välgrundade och förnuftiga köp och att det är frågan om en dold påverkan på konsumenten. De får bl. a. lära sig hur man framkallar och förstärker statusstänkandet, hur man väcker nya köpbehov och hur man får kunder att handla impulsivt och oöverlagt.

Om handelsministern hade rätt i sitt påstående att det är konsumenten som betämmer utbudet av varor, då måste det ju betyda att de inte påverkas av företagets reklam och marknadsföring. Och då måste ju frågan bli varför man satsar så stora summor på reklam och marknadsföring. På exempelvis vissa kemisk-tekniska artiklar ligger reklamkostnaden på upp till 40 % av utförsäljningspriset. Är det verkligen handelsministerns uppfattning att reklamkostnaderna enbart är till för konsumenternas bästa och för att underlätta den s. k. valfriheten? Det finns delade meningar om detta.

Det är sannerligen inte lätt att vara konsument i dagens samhälle, och frågan är om vi inte allvarligt borde börja ifrågasätta det rimliga och samhällsekonomiskt försvarliga i att miljarder satsas på säljfrämjande åtgärder, ofta mycket dyrbara och därtill inte sällan i avsikt att prångla ut helt onödiga eller rent av mer eller mindre skadliga produkter, samtidigt som vi är obenäpna att satsa på konsumentinformation. I ett samhälle där allt fler blir medvetna om den relativa knappheten på resurser, borde proportionerna vara de motsatta. Med information menar jag då en information som styrs av mottagarens kunskapsbehov och inte till ett visst konsumentbeteende.

Det finns, herr talman, inga delade meningar om behovet av en väl utbyggd lokal konsumentverksamhet. I betänkandet understryker utskottet att det är angeläget att kommunerna bygger ut sin konsumentpolitiska verksamhet

och säger vidare att konsumentpolitiken, om den skall fungera enligt statsmakternas intentioner, måste ha en lokal förankring.

Men när det sedan gäller att konkret ta ställning vill utskottet inte vara med längre. Utskottet nöjer sig med att utgå ifrån att regeringen kommer att följa utvecklingen och ta de initiativ som kan befinnas nödvändiga, och därmed avstyrker utskottet vpk-motionen.

Jag vill till utskottets företrädare ställa följande frågor: Vad kan tänkas vara nödvändiga initiativ, när skall de tas och hur kommer de att se ut?

Med hänvisning till vad jag anfört yrkar jag bifall till vpk-motionen 2157.

INGEGÄRD OSKARSSON (c):

Herr talman! Låt mig först uttrycka min glädje över att det beslut som vi strax skall fatta betyder att organisationen för den regionala konsumentverksamheten äntligen blir fastlagd. Näringsutskottet står enigt bakom betänkandet nr 22, där inriktningen av den statliga regionala konsumentverksamheten behandlas.

Herr talman! Jag kommer inte att i detalj kommentera den regionala verksamhetens inriktning, arbetsuppgifter och organisation. Utskottet ansluter sig till de riktlinjer för den regionala verksamheten som föreslås i propositionen och betonar också betydelsen av denna verksamhet. Karin Nordlander har i sitt anförande gått in på en del av hemkonsulenternas uppgifter i framtiden. Det finns därför inte anledning för mig att ta kammarens tid i anspråk för detta. Jag kommer att begränsa mig till att kommentera utskottets ställningstagande med anledning av motionerna 2156 och 2157, som väckts i anslutning till propositionen.

Både i propositionen och i betänkandet betonas att den regionala instansens arbetsuppgifter bör anpassas till en utbyggd lokal konsumentpolitisk verksamhet. Det betyder att hemkonsulenterna även i fortsättningen under en övergångstid skall svara för direktrådgivning till konsumenterna i de kommuner som ännu inte har någon egen konsumentpolitisk verksamhet. Utskottet betonar vikten av att kommunerna tar sitt ansvar och bygger ut den kommunala verksamheten. Det är viktigt att alla kommuner i framtiden kommer att ha en konsumentpolitisk verksamhet. Genom en sådan når man ut till största möjliga antal grupper i samhället, kan bedriva en uppsökande verksamhet och kan hjälpa dem som bäst behöver rådgivning.

Utskottet är däremot inte berett att föreslå en lagstiftning som tvingar kommunerna, utan anser att verksamheten även i fortsättningen skall vara ett frivilligt åtagande.

I de två nämnda motionerna, 2156 av Hans Pettersson i Helsingborg och 2157 av Lars Werner m. fl., kritiserar takten i utbyggnaden av den kommunala verksamheten. Hans Pettersson föreslår i sin motion att riksdagen hos regeringen skall begära en utredning av den lokala konsumentverksamhetens utbyggnadstakt samt av hur de olika modellerna av den lokala konsumenthjälpn fungerar.

Konsumentverket och även Svenska kommunförbundet följer noga

*Den regionala
konsumentpolitiska
verksamheten*

utbyggnaden av kommunernas konsumentpolitiska verksamhet. Man har följaktligen redan i dag en bra överblick över denna, något som också kan utläsas av det betänkande som kammaren just nu behandlar. Utskottet anser därför inte att en särskild utredning bör tillsättas på detta område.

I motionen 2157 hemställs att regeringen skall vidta erforderliga åtgärder för att kommunernas utbyggnad av den egna konsumentverksamheten vid årsskiftet 1980-1981 skall fylla vissa minimikrav i enlighet med riksdagens beslut 1975 om kommunernas medverkan i konsumentpolitiken. Motionärerna anser också att kommunerna borde åläggas att bedriva konsumentpolitisk verksamhet. Som jag redan tidigare sagt är alla överens om att den kommunala verksamheten är betydelsefull och att det är nödvändigt att alla kommuner startar konsumentrådgivning. Men genom att riksdagen inte är beredd att tillskjuta medel till den kommunala verksamheten och vi alla är medvetna om den mycket besvärliga ekonomiska situation som de flesta kommuner lever i, vill utskottet inte föreslå någon lagstiftning som tvingar kommunerna. Det förslaget finns inte heller i propositionen. Alla är överens om vikten av en utbyggnad, men det är i lagstiftningsfrågan vi skiljer oss åt.

Utskottet utgår ifrån att regeringen noga följer utvecklingen och tar de initiativ som befins nödvändiga. Regeringen kan också ha överläggningar med Kommunförbundet, om den anser att utbyggnaden inte sker i den takt som är önskvärd.

Herr talman! Jag är övertygad om att den regionala konsumentverksamheten kommer att utgöra en betydelsefull länk i det konsumentpolitiska arbetet. Hemkonsulenterna kan genom att ute i länen arbeta med alla de uppgifter som skall ingå i deras verksamhet vara både ett regionalt organ för konsumentverket och ett stöd för den kommunala verksamheten. På så sätt når vi målet om en väl utbyggd konsumentrådgivning till gagn för oss alla som är konsument.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vad näringsutskottet hemställer i sitt betänkande 1978/79:22.

KARIN NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill också understryka att hemkonsulenterna, som av riksdagen placerades på länsnivå, med sina stora kunskaper på detta område är viktiga förmedlare av direkt information. Men de kan omöjligen svara för den del som gäller uppsamlade av problemen och informationen. Det vore f. ö. en missushållning med den kapacitet som vi har så litet av på detta område. Däremot måste naturligtvis hemkonsulenternas kunskaper användas för utbildning av dem som skall verka ute på fältet eller svara för den direkta kontakten med konsumenterna, där den uppsökande verksamheten måste bli en stor del. För vi skall inte tro att det inte behövs utbildning av dem som skall ansvara för den lokala konsumentpolitiska verksamheten, att detta är något som man kan sköta med vänster hand. Här finns det stora brister.

Den lokala konsumentpolitiska verksamheten får inte begränsas till att

vara enbart en reklamationsinstans.

Vi köper mat för ca 50 miljarder kronor per år, och det är många som vill vara med och dela på de pengarna. Självklart är handeln inställd på att sälja de varor som ger den största vinsten. Därför styrs deras intressen av reklam och marknadsföring. Å andra sidan försöker exempelvis socialstyrelsen styra våra inköp. Olika starka intressen drar åt olika håll, och i mitten sitter vi som försöker välja, och det är sannerligen inte lätt. Klart är att det är reklamkarna och inte socialstyrelsen som har de största ekonomiska resurserna till förfogande för konsumentpåverkan.

Staten subventionerar en del av våra livsmedel, och det ger konsumenterna en viss trygghet. Men nu vill regeringen också släppa vissa av de varorna, och detta kommer att göra det ännu besvärligare.

Socialstyrelsen genomförde för någon tid sedan en brödkampanj, och det gjorde sig många lustiga över. Men den kampanjen kostade mer än vad socialstyrelsen har till sitt förfogande under ett helt år för att möta företagets reklam, och det måste ju leda till att det blir en konkurrens på mycket orättvisa villkor.

Vi använder 15 miljarder kronor – alltså en tredjedel av den summa pengar som vi köper mat för – till att köpa snask, kaffebröd, läsk och öl för. Detta gör vi ju inte därför att vi styr konsumtionen, utan vi gör det ofta på grund av den reklam- och marknadsföringspåverkan som vi utsätts för.

Till slut vill jag säga att det har skett en stagnation i utbyggnaden av kommunernas lokala verksamhet och att det blir dyrt för både samhället och konsumenterna om inte den kommunala verksamheten fungerar. Jag vill fortfarande till Ingegärd Oskarsson ställa de frågor som jag ställde redan i början men inte fick svar på.

INGEGÄRD OSKARSSON (c) kort genmäle:

Herr talmän! Jag vill instämna med Karin Nordlander i hennes syn på värdet av den konsumentpolitiska verksamheten och värdet av den regionala verksamheten. Jag vill också instämna i att målsättningen är att hemkonsulenterna på sikt skall kunna ägna sig helt åt sina nya uppgifter. Men så länge man inte har byggt ut den kommunala verksamheten är det väldigt viktigt att de kan arbeta med direktrådgivning till de konsumenter som annars skulle ställas utanför den rådgivningen.

Kontakter bör kunna tas mellan regeringen och Kommunförbundet när det gäller att driva på för att få utbyggnadstakten i kommunernas konsumentrådgivning att öka. Jag håller med om att det är värdefullt att den utbyggnaden kan gå snabbare och att vi på olika sätt kan hjälpa till att öka intresset ute hos kommunerna för den verksamheten samt att man i överläggningarna mellan regeringen och Kommunförbundet kanske kan åstadkomma en stimulans till kommunerna som gör att den kommunala konsumentverksamheten kan förbättras.

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Den regionala
konsumentpolitiska
verksamheten*

Onsdagen den
7 mars 1979

*Den regionala
konsumentpolitiska
verksamheten*

KARIN NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att regeringen inte är beredd att ta något konkret initiativ för att få till stånd den kommunala konsumentverksamheten. Ingegärd Oskarsson säger bara att det bör vara möjligt att ta kontakt med Kommunförbundet, men det räcker inte särskilt långt.

INGEGÄRD OSKARSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Från riksdagens sida är vi inte beredda att gå in med medel till kommunerna för den kommunala konsumentpolitiska verksamheten, och därför kan vi, som vi ser det i utskottet, inte genom en lag ålägga kommunerna att starta kommunal konsumentpolitisk verksamhet. Det betyder inte att vi inte förstår värdet av utbyggnaden eller att vi inte vill trycka på kommunerna i frågan.

HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till Karin Nordlander kan jag kanske begränsa mitt inlägg här. Jag instämmer i det allra mesta av vad hon har sagt. Hon har tagit upp en hel rad problem som sammanhänger med den lokala konsumentpolitiska verksamheten. Jag ämnar också ge mitt stöd åt motionen 2157 vid voteringen.

Det som ligger till grund för näringsutskottets betänkande nr 22 är ju propositionen nr 57. Den har behandlat RKV-utredningens förslag (SOU 1978:16).

Utredningens förslag om vilka arbetsuppgifter som skall åvila de regionala handläggarna i framtiden har välvilligt accepterats av alla berörda instanser. Alla remissorgan, regeringen i propositionen och näringsutskottet har ställt sig bakom utredningsförslaget. De arbetsuppgifterna har tidigare tagits upp här, varför jag inte skall nämna dem igen, men jag vill peka på att det är mycket viktigt för konsumentpolitikens utformning framöver att man kan koncentrera arbetsuppgifterna för de regionala handläggarna till just de frågor som man i RKV-utredningen är överens om.

Utredningen byggde sin uppfattning om den framtida regionala verksamheten på att den lokala delen byggdes ut för att avlasta de regionala handläggarna de arbetsuppgifter som nu åvilar dessa, och då främst i de områden där man inte har någon lokal verksamhet eller där man pliktskyldigast löst problemet genom att anslå ett par timmar i veckan till en tjänsteman. Därför skrev utredningen:

”Utredningen anser det angeläget att den kommunala konsumentverksamheten inom en femårsperiod är så utbyggd att vägledningen till enskilda konsumenter samt allmänna informationsinsatser i huvudsak då har kunnat föras över från regional till lokal nivå. Skulle emellertid i början av 1980-talet detta inte visa sig vara fallet bör enligt en majoritet av utredningen frågan om en obligatorisk kommunal konsumentverksamhet bli föremål för statsmakternas prövning.”

Vi beslutade i riksdagen år 1975 att rekommendera kommunerna att inrätta kommunal konsumentverksamhet. I beslutet ingick ett uttalande att rege-

ringen fortlöpande skulle följa utvecklingen på det lokala planet och vidta erforderliga åtgärder om utbyggnadstakten ansågs oacceptabel.

Nu, fyra år därefter, kan vi blicka tillbaka på vad som har hänt. Det finns i näringsutskottets betänkande en statistik från konsumentverket. Den visar att det år 1979 fanns 66 kommuner med konsumentnämnd och 109 kommuner där kommunstyrelsen eller annan nämnd eller tjänsteman var handläggare. Då kan man fråga sig: Vad ligger bakom dessa siffror? Vad är det för verksamhet som bedrivs? Man kan också konstatera att över 100 kommuner fortfarande inte har någon utbyggd verksamhet.

I utskottets betänkande har man också tagit med konsumentverkets redogörelse över hur många timmar som anslagits till konsumentpolitisk verksamhet, och de siffrorna varierar ganska märkbart. 71 kommuner har under 10 timmar i konsumentpolitisk verksamhet. De som jobbat med sådan verksamhet behöver inte tveka om att det är alldeles för litet. Och man behöver inte vara så insatt i konsumentverksamhet för att begripa att en tjänsteman som har så litet antal timmar till sitt förfogande inte på något sätt kan uppfylla de krav som kan ställas på en sådan tjänst.

I näringsutskottets yttrande sägs att 17 kommuner startat verksamhet under det senaste året. Det stämmer om man räknar från den 1 juli till den 30 juni. Och det ser kanske inte så illavarslande ut. Men enligt riksdagens upplysningstjänst har man år 1978 bildat ny verksamhet i endast sju kommuner. Och i dessa kommuner har man anslagit mindre tid än man gjort under de föregående åren. Det skulle tyda på en stagnation i viljan att starta kommunal konsumentpolitisk verksamhet.

Det finns en grupp människor som verkligen är insatta i de här förhållandena. Det är Konsumentvägledarnas förening. Föreningen har i en skrivelse till konsumentverket hemställt om att verket skulle göra en översyn över den lokala verksamheten i fråga om utbyggnadstakt men också hur den fungerar i de olika kommunerna. Verket har vid sin behandling av skrivelsen den 19 december 1978 sagt att det inte skall vidtas några åtgärder nu. Skrivelsen från Konsumentvägledarnas förening pekar på vilka olägenheter, problem och brister det finns med den nuvarande verksamheten.

I min motion 2156 hemställde jag om att riksdagen hos regeringen skulle begära en utredning av den lokala konsumentverksamhetens utbyggnadstakt samt av hur den lokala verksamheten fungerar. Men utskottet har med bara ett par ord avfärdat motionen. Syftet med denna motion var att få en klar bild över vad som i verkligheten sker ute i kommunerna. Nu säger man gång efter gång – Ingegärd Oskarsson sade det också i sitt inlägg – att regeringen skall ha detta under observans, att den noga skall bevaka och följa frågans utveckling. Jag tycker att det hade varit på sin plats med en verklig utvärdering av hur det fungerar ute i kommunerna. En sådan skulle kunna göras utan några särskilda kostnader. Jag anser därför att utskottet har behandlat denna motion litet nonchalant.

Ingegärd Oskarsson sade i sitt inlägg att det äntligen har fastlagts vad de regionala konsumenthandläggarna skall göra. Ingegärd Oskarsson och jag satt tillsammans i RKV-utredningen och var rörande överens om vilka

uppgifter de skulle ha. Vi hade precis samma uppfattning om vikten av den regionala verksamheten. Men nu sägs att de regionala handläggarna under en övergångstid också skall serva lokala delar som inte har någon verksamhet utbyggd. Jag frågar mig då: Hur lång blir denna övergångstid? Regering och myndigheter kan hålla på att noga följa denna utveckling, men jag anser att det är på tiden att vi verkligen menar vad vi säger. Att vi vill inrätta lokal konsumentpolitisk verksamhet skall inte bara vara en läpparnas bekännelse. Vi måste också sätta litet kraft bakom våra ord.

Jag har som sagt inget yrkande beträffande näringsutskottets betänkande, men jag hemställer om att alla de partier som har avlämnat motioner och som vill verka pådrivande i de konsumentpolitiska frågorna gör någonting utöver att bara prata.

INGEGÄRD OSKARSSON (c):

Herr talman! Hans Pettersson frågade mig hur lång tid det skulle ta innan hemkonsulenterna i den regionala verksamheten kunde släppa direktrådgivningen, dvs. hur lång tid det skulle ta innan kommunerna har byggt ut sin verksamhet. Det går inte att svara entydigt på den frågan, men i RKV-utredningen, där vi båda satt, var vi överens om att man inom en femårsperiod borde kunna bygga ut en kommunal verksamhet i alla kommuner.

Vi kan vara överens om att den kommunalpolitiska verksamheten då bör vara utbyggd även i de 100 kommuner som ännu inte har inrättat en sådan. Det är också viktigt att verksamheten i de kommuner där man redan har startat en sådan fungerar på ett bra sätt, så att den kan tillfredsställa konsumenternas behov. Jag är medveten om att det i många kommuner där man har startat kommunal konsumentrådgivning finns ett behov av en förbättring och förstärkning av verksamheten, så att den på ett bättre sätt än vad den gör i dag kan tillgodose konsumenternas berättigade krav. Jag är övertygad om att vi gemensamt ute i kommunerna skall arbeta för att få till stånd en förbättring och en förstärkning.

HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Jag vet inte hur det är med minnet hos Ingegärd Oskarsson, för vi var inte eniga i utredningen om kravet på en ny översyn om fem år. Det var tre reservanter i utredningen, och om jag inte minns fel var Ingegärd Oskarsson en av dem. Vi andra var emellertid redan då på det klara med att möjligheterna för den regionala delen skulle beskäras, om inte den lokala delen byggdes ut. Det är alltså här vi har problemet. Vi kan hålla på att bolla med ord, men vi måste också, om vi verkligen vill, kunna sätta kraft bakom dem.

INGEGÄRD OSKARSSON (c):

Herr talman! I den reservation som Birgitta Rydle och jag fogade till RKV-utredningen var vi införstådda med att man inom en femårsperiod skulle ha byggt ut den kommunala konsumentrådgivningen. Jag citerar ur reservatio-

nen:

”Skulle det efter en 5-årsperiod trots allt visa sig att verksamheten inte är tillräckligt utbyggd eller fungerar tillfredsställande bör statsmakterna i samråd med kommunförbundet se över frågan.”

Det är när det gäller obligatoriet som vi skiljer oss åt. I övrigt är vi helt överens.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2157 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 22 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2157 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 14

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1978/79:23 med anledning av motion om upphävande av regionala prisskillnader på oljeprodukter

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Byggnadsmaterialindustrin

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:24 med anledning av motioner om byggnadsmaterialindustrin. .

*Byggnadsmaterial-
industrin*

I detta betänkande behandlades motionerna 1978/79:390 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att byggnadsmaterialindustrin borde förstatligas.

1978/79:765 av Eric Marcusson m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en utredning om tegelindustrins framtida utveckling.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:390 om förstatligande av byggnadsmaterialindustrin,
2. att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:765 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om utredningsarbete rörande tegelindustrin.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Som konstaterats i utskottsbetänkandet har riksdagen nästan varje år under 1970-talet behandlat frågan om förstatligande av byggnadsmaterialindustrin eller delar därav. Motiven för avslag på motionerna har skiftat något men i huvudsak byggt på hänvisningar till pågående utredningar och förväntade regeringsförslag.

Under de senaste årens borgerliga regeringar har det hänvisats till byggbranschrådets verksamhet och det näringspolitiska program för byggnadssektorn som regeringen skulle komma med under 1978. I förevarande utskottsbetänkande redovisas detta på följande sätt:

”Några uttalanden om näringspolitiska insatser inom byggsektorn har inte gjorts av den nuvarande regeringen.” Vidare: ”Arbete pågår emellertid inom industridepartementet och byggbranschrådet i syfte att undersöka vilka åtgärder som kan vara erforderliga.”

Jag vill till detta påstå att det finns tillräckligt utrett och påvisat att de negativa konsekvenserna av de nuvarande förhållandena är sådana att det finns anledning att bifalla vpk-motionen om att ge regeringen till känna att byggnadsmaterialindustrin bör förstatligas. Helt klart är enligt min mening att de negativa konsekvenserna av monopol- och ägarförhållandena inom denna sektor är sådana att det inneburit och kommer att innebära högre boendekostnader för bostadskonsumenter/hyresgästerna.

Det har skett en våldsam ökning av byggpriserna under de senaste åren. Ökningen är större än någonsin under efterkrigstiden med undantag av Koreakrisen. En stor del av orsakerna till detta ligger i motsvarande kraftiga ökning av byggmaterialpriserna.

Monopolen och ägandeförhållanden inom materialproduktionen har belysts, bl. a. av byggkoncentrationsutredningen, som kom med sitt betän-

kande för närmare två år sedan.

Några konkreta förslag för att öka konkurrensen eller ingripa mot monopolen kom inte utredningen med. Integrationen mellan byggmaterialproducenter och byggföretag förutsätter liksom de manipulationsmöjligheter i prissättningen på byggmaterial som det innebär.

Monopolen och ägandeförhållandena inom materialproduktionen och möjligheterna till konkurrensbegränsande överenskommelser mellan byggföretag har inneburit att även anbudskonkurrens i bygglaget kommit att gynna stora företag med anknytning till byggmaterialproduktionen.

Jag har pekat på hur priserna på byggmaterial direkt inverkar på hyrorna för hyresgästerna: med höjda priser följer höjda hyror. Men även på andra områden får det negativa konsekvenser. När byggmaterialkostnaderna stiger höjs också kostnaderna för byggande av skolor, sjukhus, barnstugor, gator, vägar och andra nyttigheter, vilket slår igenom på våra skattsedlar.

Den väldiga kapitalkoncentration som kännetecknar hela byggämnesindustrin, där – för att använda byggkoncentrationsutredningens ord – enföretags- och fåtalsdominansen är så klar, är av ondo för alla som inte har ekonomiska intressen inom denna sektor. Ett statligt övertagande av byggmaterialproduktionen vore en åtgärd i folkets intresse och skulle bidra till lägre hyror och mindre profiter för dem som spekulerar i och gör stora vinster på bostads- och samhällsbyggande.

Näringsutskottet säger att det inte framkommit några skäl som bör föranleda ändring av den inställning som utskottet har uttryckt vid tidigare tillfällen. Utskottet gör detta uttalande trots att det mycket omtalade näringspolitiska program för byggnadssektorn som regeringen skulle presentera under fjolåret inte har kommit och trots att andra förslag fortfarande inte framförts, som skulle lösa de av olika utredningar och av vänsterpartiet kommunisterna många gånger påtalade problemen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 390.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! I en motion, som ledamoten Tore Claeson nu har talat för, har Lars Werner m. fl. yrkat på förstatligande av byggnadsmaterialindustrin. Dessutom behandlas i näringsutskottets betänkande nr 24 en motion av Eric Marcusson m. fl., vari begärs en utredning om tegelindustrins framtida utveckling.

Både i den kommunistiska motionen och i Tore Claesons anförande har det framhållits att byggandet är dyrbart och att hyrorna därmed blir oskäligt höga. Men det är mer än byggnadsmaterialpriserna som har bidragit till att kostnaderna för byggverksamheten har gått i höjden. Det känner vi till. Byggnadsmaterialpriserna följer oundgängligen med den allmänna prisutvecklingen. Sedan får man ha vilken uppfattning man vill om denna prisutveckling. Jag tycker själv att inflationen är tråkig. Men byggnadsmaterialen har väl råkat ut för samma kostnadsökningar som andra varor.

Påståendet i motionen och av Tore Claeson att ett statligt socialistiskt byggande skulle ge vinster åt de boende har jag svårt att tro på. Samhället

Onsdagen den
7 mars 1979

*Byggnadsmaterial-
industrin*

skulle knappast kunna ordna ett byggande och en materialproduktion som blev billigare än den som vi f. n. har. I synnerhet under senare år har vi lärt oss att även statliga företag måste få betalt för sina varor och måste kunna redovisa vinst i boksluten, om de skall kunna fortsätta sin verksamhet. Det finns färskare exempel på företag i statlig ägo som inte är lönsamma. Men vi vet att det då uppstår stora svårigheter och att företagen kommer till regering och riksdag och begär tillskott.

De stora profiler inom byggnadsindustrin som motionärerna talar om är nog långt ifrån generella. Många sågverk och andra tillverkare av byggnadsmaterial har gått omkull på grund av att det stannat för litet vinst i företagen. Cementfabriker har lagts ner, fabriker för tillverkning av blå ytong har lagts ner, tegelbruk har lagts ner och statens produktion av isoleringsmaterial har gått med förlust i många fall. Jag vill också nämna att statliga Uddcomb i Karlskrona, ett företag som inte tillhör byggbranschen direkt men som tillverkar industrimaskiner och sådant, har kört med stora förluster under alla år sedan starten.

När det talas om monopol kanske jag skulle flika in en parentes. Vi har ett cementmonopol här i landet, men hur har detta kommit till? Jo, det kom till genom en uppgörelse mellan den socialdemokratiska regeringen och cementindustrin, och den uppgörelsen har fastställts av riksdagen. Det kan ju hända att herr Claesons parti inte var med om detta, men så har det i alla fall gått till.

Det kanske skall understrykas här att de svenska firmor som har byggt i kommunistländerna har fått mycket goda vitsord för den produktion som de har utfört där. Och den produktionen har de i allmänhet utfört på samma villkor som de arbetar under i Sverige. Man får väl räkna med att förhållandena har varit olika, men själva produktionsapparaten och produktionskostnaden måste ju de här firmorna få ersättning för, oavsett om de bygger i Sverige eller i ett kommunistland.

Den utredning som Eric Marcusson yrkar på för tegelindustrin har då och då aktualiserats tidigare, men tanken har inte vunnit anslutning i riksdagen. En branschutredning om tegelindustrin, som senast reviderades 1978, ämnar statens industriverk följa upp för att se vad som eventuellt kan behöva göras i fortsättningen. Vi vet att tegelindustrin också har varit på retur och att ett stort antal tegelbruk har lagts ner.

Herr talman! Jag finner ingen anledning att ändra något i näringsutskottets förslag utan ber att få yrka bifall till detta.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Utskottets talesman sade att det är flera faktorer än byggnadsmaterialet som har bidragit till ökningen av byggnadskostnaderna och därmed också boendekostnaderna. Ja, det är riktigt, och jag har heller inte sagt något annat. Jag påtalade just detta att byggmaterialet utgjorde en del av förklaringen till den mycket stora ökningen av byggnadskostnaderna.

Sedan kan man ju roa sig med att ta del av vilka vinstresultat som i vart fall vissa av de stora monopolföretagen har gjort under de senare åren. Det visar

sig att många företag har gjort mycket stora vinster. Detta har varit betecknande framför allt för de delar av byggnadsmaterialindustrin där ett eller ett fåtal företag dominerar branschen.

Jag har inte talat om ett statligt socialistiskt ägande av byggmaterialproduktionen, Fritz Börjesson. Jag är medveten om att steget är väldigt långt innan vi kommer därhän att vi får ett socialistiskt samhällssystem här – även om jag är övertygad om att det kommer. Men vad vi under nuvarande förhållanden kan göra är att överföra den tunga delen av byggmaterialproduktionen i statens ägo, och det skulle enligt min och enligt vpk:s uppfattning medföra påtagliga fördelar för de flesta människorna i det här landet.

Jag skall inte, herr talman, ta upp så mycket tid med att gå in på andra punkter i Fritz Börjessons anförande – punkter som jag tycker i och för sig var litet underliga och motstridiga. Låt mig bara säga några ord med anledning av att Fritz Börjesson påpekade att den byggnadsverksamhet som pågår genom svenska företag utomlands har fått ett gott betyg. Det är jag medveten om. Sverige har en mycket skicklig byggarbetarkår. Vi har en mycket skicklig arbetarkår över huvud taget som är verksam inom byggmaterialindustrin och de delar som vi här nu har anledning att diskutera. Det är alltså ingen nyhet, men det är heller inget argument för att man skall avstå från att vidta sådana åtgärder som vi föreslår i vår motion, för som bekant gör också de företag som är verksamma utomlands väldigt stora vinster på denna sin byggnadsverksamhet. Det finns ingenting som säger att sådan byggnadsverksamhet inte skulle kunna bedrivas av skickliga yrkesmän också utomlands även om den tunga delen av byggmaterialproduktionen låg i statens händer.

Till sist! Fritz Börjessons förmodan att vi inte var med om skapandet av cementmonopolet är riktig. Vi var mycket energiska motståndare mot att det kom till, och vi pekade just på faran för minskad konkurrens och ökade priser.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 390 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkan-
det nr 24 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 390 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträk-

Onsdagen den
7 mars 1979

Överförande av
Wallenberggruppen
i samhällelig ägo

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 13
Avstår - 1

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölles.

§ 18 Överförande av Wallenberggruppen i samhällelig ägo

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:25 med anledning av motion om överförande av Wallenberggruppen i samhällelig ägo.

I detta betänkande behandlades motionen 1978/79:210 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde skyndsamt förslag om överförande i samhällelig ägo av Wallenbergimperiet enligt de principer som utvecklats i motionen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:210.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I Sverige finns en liten grupp med en unik makt över samhällელი förhållanden och människors liv. Den maktgruppen kontrollerar 43 % av värdet av alla landets börsnoterade företag.

Den makten bestämmer över hur många arbetare som skall slås ut och över hur många ungdomar som kommer att sakna arbete. Den bestämmer vilka stålverk som skall läggas ned och vilka bilindustrier som skall få expandera. Den bestämmer vilka skogar som skall kalhuggas och vilka sjöar som skall förgiftas. Den bestämmer över hur mycket kapital som skall föras ut ur landet och vilka bygder som måste avfolkas. Den bestämmer vilken teknik som skall utvecklas och vilken forskning vetenskapsmännen skall syssla med.

All den makt som denna lilla grupp har i sina händer är makt som fräntas det arbetande folket. Där Wallenbergimperiet avskedar, där tas makt från de arbetande. Där Wallenbergimperiet vill kalhugga, där har människorna ingen del i utformningen av sin miljö. Där Wallenbergimperiet bestämmer forskningsresurserna kan aldrig råda någon den kritiska forskningens frihet.

Demokrati betyder folkvälde. Demokrati, dvs. folkvälde, är inte praktiskt tänkbar, om det finns någon grupp som har enormt mycket makt och ett folkflertal som har ringa makt. Den makt och de rättigheter Wallenbergimperiet tillskansat sig är därför ett hot mot demokratin. Den representerar i alla sina aspekter en inskränkning av folkflertalets demokratiska fri- och rättigheter, en inskränkning av deras medborgerliga frihet, av deras rätt att styra sig själva.

Ute i den svenska arbetarrörelsen, ute bland alla dem som drabbas av denna maktgrupps yttringar reser man nu frågorna: Hur skall vi kunna bekämpa kris och arbetslöshet, hur skall vi kunna lösa nationens stora framtidsfrågor om en liten klick maktmänniskor skall förfoga över merparten av de resurser som krävs för de stora frågornas lösning? Var finns rätten till arbete, var finns rätten till en god miljö, var finns möjligheten till en utveckling i folkflertalets intresse så länge Wallenbergimperiet äger mark och skogar, industrier och forskningslaboratorier?

Sanningen är att ingen samhällelig politik kan föras om samhällets viktigaste resurser är i några få privata händer. Samhälleliga lösningar kan aldrig grundas på stor privat makt. Själva folkets valda ombud står maktlösa inför de beslut som ett sådant imperiums företrädare fattar. Själva grundlagens fri- och rättigheter går upp i rök, så snart man kommer innanför de portar som markerar det privata imperiets heliga egendom.

Det är mot denna bakgrund, i detta krisens och utslagningens Sverige, som vänsterpartiet kommunisterna ställer kravet på att Wallenbergimperiet skall överföras i samhällelig ägo – under de arbetande människornas kontroll.

När så detta krav behandlas i näringsutskottet – då får vi se ett egendomligt skådespel. Man skulle ha väntat att de borgerliga och socialdemokratiska ledamöterna hade tagit upp ett resonemang i sak om vad denna makt betyder för landets produktion och utveckling, för krisen och arbetslösheten, för jobben på LM Ericsson, Kopparfors eller Volvo. Utskottet vet ju mycket väl vad Wallenbergs makt betyder. Utskottet har troligen inte så kort minne att man glömt spelet i Volvoaffären. Och ändå är det plötsligt så tyst om allt detta.

Vad är det då som i stället är föremål för utskottets stora bekymmer? Jo, det är grundlagen. När man hör detta blir man först glad, upprymd och entusiastisk. Man tänker: Vårt lands grundlag skall ju skydda de medborgerliga fri- och rättigheterna. Kanske har riksdagens näringsutskott upptäckt att hundratusentals människors fri- och rättigheter faktiskt inskränks genom att en finansgrupp utövar en sådan oproportionerlig makt. Men, nej då! Det är inte alls det det handlar om. Det är inte vanliga människors fri- och rättigheter som bekymrar utskottet. Det är Wallenbergs frihet man tänker på. Det är hans finansgrupps rätt som utskottet ser som sin plikt att slå vakt om.

Herr talman! Detta tillfälle i kammaren är unikt. Det är nämligen första gången som Sveriges nya grundlag åberopas som hinder för att ställa ett yrkande i kammaren. Och för vem åberopas grundlagen? Inte till medborgarnas skydd, utan till skydd för Wallenberg. Inte till skydd för vanliga medborgares rätt till egendom, till hus och hem, till de materiella ting vi alla behöver för att fungera i vårt dagliga arbete och få ett utbyte av vår fritid. Det är inte den rätten som skall skyddas, utan det är rätten att tillskansas sig andras arbete. Grundlagen tas fram, inte för att skydda mot expropriering utan för att skydda dem som exproprierar frukterna av de hundratusentals människornas arbete.

Jag vill ställa frågan till näringsutskottets talesman här i dag. Den svenska grundlagens första avsnitt inleds med orden: "All makt utgår från folket."

*Överförande av
Wallenberggruppen
i samhällelig ägo*

Men vad ni i dag gör för att hindra kommunisternas förslag grundar ni inte på den paragrafen utan på en helt annan paragraf – den som inte tillåter expropriation av privata rikedomar i samhällets intresse. Var står herr Börjesson egentligen mellan de två hötapparna? Är han för folket, eller är han för Wallenberg? Han måste ju välja. Det är förvisso en obekväm och obehaglig situation för en centerpartist, men han kommer inte ifrån den. Om han skyddar Wallenbergs makt kan han inte samtidigt gärna skriva under på att all makt skall utgå från folket. De som har godkänt den gällande grundlagen har hamnat i en total motsägelse. Folkets makt och Wallenbergs makt ryms inte under samma tak. Folkets makt förutsätter att Wallenbergs makt avskaffas.

Inte heller kommer utskottet på tanken att man kanske borde ändra grundlagen, ändra den så att det blev allvar med paragrafen om att all makt skall utgå från folket. Utskottet håller sig till det gamla och beprövade – att slå vakt om Wallenbergs makt.

Nu är väl ingen förvånad över detta vad gäller utskottstalesmannen, herr Börjesson, eller hans borgerliga bröder i utskottet. Ingen är väl förvånad över att centern ute bland folket talar emot maktkoncentrationen och här i kammaren samtidigt vill skydda Wallenbergs makt, den största maktkoncentrationen någonsin i Sveriges historia. Det är bara gammal vanlig centerpolitik. Ingen statsrådspost är så dyrbar, att inte centerns ledande män kan ställa sig på maktens sida för att kapa åt sig den. De orter som Wallenberg drabbar med sina nedläggningar, de småbönder han exproprierar i skogsbygderna väger alla lätt mot herr Börjessons och centerns omsorg om Wallenbergs heliga, grundlagsenliga äganderätt. Det förvånar som sagt ingen.

Men det finns en annan egendomlighet i denna debatt i detta ärende. Det är någonting som saknas i talarlistan. Det finns ett stort tomrum i den. En tystnad. Tystnaden hos en del av dem som skrivit under utskottsbetänkandet, som herr Börjesson kommer att försvara, men som tiger i själva debatten.

Herr talman! För nära hundra år sedan landsteg i Malmö hamn en liten skräddare för första gången med socialismens bud till Sveriges arbetare. Hans första föredrag på svensk jord utannonserades under titeln "Hvad vilja socialdemokraterna?"

Nog är det en ironi att man nu, hundra år senare, i Sveriges riksdag måste ställa samma fråga. Vad vill socialdemokraterna? Var finns socialdemokraterna?

Jag vill öppet vända mig till kammarens socialdemokrater. Ni vet mycket väl hur stämningarna är ute bland fackföreningsfolket. Ni vet att man där allt oftare säger att kampen mot kris, arbetslöshet och utslagning, kampen för viktiga samhälleliga reformer inte längre kan föras med mindre än att man griper in i ägandet till produktionsmedlen.

Men varför måste ni då skriva under de borgerligas utskottsbetänkande till skydd för Wallenbergs makt? Och varför gick ni en gång med på en sådan grundlag som skyddar Wallenbergs makt över folket? Partiledaren Olof Palme angrep nyligen i Volvoaffären mycket skarpt och bittert – och med

*Överförande av
Wallenberggruppen
i samhällelig ägo*

rätta – Wallenbergs inflytande. Men hans ande har tydligen inte svävat över herr Ingvar Svanberg, som i näringsutskottet beslutat att rycka ut till Wallenbergs skydd vid herr Börjessons och de borgerligas sida.

Om nu August Palm, Hjalmar Branting och Ernst Wigforss hade kunnat se de socialdemokratiska ledamöternas agerande i dag, vad skulle de ha sagt? De skulle ha känt sig främmande och vilsna, därför att det ställningstagandet dock är oförenligt med den grundläggande omvandling av egendomsförhållandena som var ett genomgående tema i deras politiska tänkande. Och i dagens Sverige är det temat mer aktuellt än det någonsin har varit under arbetarrörelsens hela historia.

Vi skall från vpk:s sida försöka hjälpa er litet på traven. Vi skall omformulera vårt yrkande så att det formellt ansluter sig till gällande grundlag. Vi skall ge möjlighet att rösta för principen om Wallenbergimperiets överförande i samhällelig ägo utan att själva den intrikata frågan om grundlagens ersättningskrav nu väcks i detta sammanhang.

Herr talman! Jag yrkar bifall till följande yrkande, som har utdelats till kammarens ledamöter, nämligen

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:210 beslutar uttala att Wallenbergimperiet bör överföras i samhällelig ägo.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlar vi en motion av Lars Werner m. fl. som yrkar på förslag om överförande i samhällets ägo av vad man i motionen kallar Wallenbergimperiet. Det är givet att ett villebråd som Wallenberg måste vara julafton för kommunisterna. Men om man nu skulle ge det allra minsta finger för ett förstatligande så kan man inte förstatliga direkt på stubben, utan det måste finnas normer att gå efter. Hur stort skall ett företag vara när det skall förstatligas t. ex.? Bara för att Wallenbergimperiet, som man kallar det, har blivit stort, att det har gått bra och att det har klarat sig utan skattepengar kan man inte säga att det skall förstatligas.

Både motionen och Jörn Svensson här talar om demokrati: "Det finns ingen demokrati när man inte kan förstatliga ett företag på det här sättet." Jag hörde i dag att man hade valt parlament i Sovjet i går, och där hade man fått 99,99 % av rösterna för den av samhället uppgjorda listan. Man kan fundera över hur demokratin är upplagd och fungerar på den sidan.

Nu vill Lars Werner och Jörn Svensson sopa ner hela etablissemanget av Wallenbergföretag i statens bottenlösa säck. Men bortsett från eventuella samhällsideologiska synpunkter som jag, Ingvar Svanberg eller andra ledamöter i näringsutskottet skulle ha, anser jag att man inte kan redovisa några förmåner med att förstatliga de bästa företagen, de som går utomordentligt bra. Sedan får man ha vilken uppfattning man vill när det gäller ideologier.

Vi vet att många av de statliga företagen går med förlust – det gäller LKAB, Eiser och det har gällt NJA m. fl. Det är inte bara en samhällsförmån att ett företag blir förstatligat. Jag anser att det är bra om både statliga och enskilda företag går med vinst så att de får en trygg ekonomi. Detta gagnar nämligen

Onsdagen den
7 mars 1979

*Överförande av
Wallenberggruppen
i samhällelig ägo*

sysselsättningen, och företagen ger skatter till alla de sociala utgifter som samhället kommer att ha under överskådlig tid.

Men jag skall göra en liten deklARATION, Jörn Svensson: Jag har den uppfattningen att det inte bara är fördelar med ett stort ekonomiskt imperium. Ett sådant företag som det här aktuella får ett visst övertag över de mindre företagen. Men denna många gånger inte önskvärda egenskap hos det stora imperiet kan man även notera, om också på ett annat sätt, i ett statligt företag. Ett statligt företag med stora skattepengar bakom ryggen kan driva konkurrens mot ett mindre företag, som inte kan mobilisera samhällets stöd och resurser på samma sätt och lika lätt som det statliga företaget kan göra, och det kan därmed duka under i den ojämna konkurrensen.

Var står Fritz Börjesson i Glömminge, frågade Jörn Svensson. Det jag nu anfört kan väl i någon mån utgöra ett svar på den frågan. Jag har alltså uppfattningen att vi kan finna avigsidor inom både privat och statlig företagsamhet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju ett säreget – och ett säreget magert – försvar för ett utskottsbetänkande som rör en så vittgående ödes- och maktfråga för det arbetande folkflertalet här i Sverige. Nog måste väl Fritz Börjesson ändå inse att han vecklar in sig i en ytterst förvirrande och för hans partis trovärdighet närmast katastrofal form av resonemang, när han nu framför detta egenartade försvar.

Låt mig inledningsvis säga att jag kan hålla med Fritz Börjesson så långt, att det finns massor av statsägda företag som inte är bra. Från kommunisternas sida vill vi inte heller ha den typ av statliga företag som Nils Åsling och centern har tillskapat, när de tagit över bara krisföretag som de privata kapitalisterna velat avskudda sig. Det är klart att sådana företag inte är bra. Det är klart att det inte är bra med statliga företag av en typ där de arbetande människorna inte har något som helst verkligt inflytande, där de har lika litet inflytande som i ett kapitalistiskt företag. Men det är inte den typ av statliga företag som vi vill ha. Denna typ av företag har ni under den borgerliga trepartiregeringens tid tillskapat genom era förstatliganden.

Nu ser vi alltså den uppbyggliga synen: Här står en av förespråkarna för decentralismens parti, för det decentraliserade samhället, för att människorna skall ha närdemokrati, för att de små orterna och bygderna skall få leva. Var står detta decentralismens partis förespråkare i den här debatten i dag? Var står han i den här avgörande skiljelinjen, när vi har att ta ställning till hur vi skall förhålla oss till den väldigaste maktkoncentration som någonsin i det här landets historia har förverkligats, dvs. Wallenbergimperiet? Jo, då är det inte tal om decentralism. Då säger herr Börjesson i stället: Det kanske inte bara är fördelar med stora imperier. Och så röstar han för att det stora imperiet, det största maktimperiet av alla i Sverige, skall bibehållas och skyddas mot de

lömska socialisternas och arbetarnas angrepp. Det är att företräda den decentralistiska ideologin, herr Börjesson!

Och hur rörande klingar inte herr Börjessons beskrivning av Wallenberg som det stackars försvarslösa och jagade villebrådet som de elaka kommunisterna är ute efter! Villebrådet har, väl att märka, inte varit alla industrier som Wallenberg har lagt ner, alla orter som han lagt öde, alla arbetare som han slagit ut, all arbetslöshet som han har tillskapat. Nej, villebrådet har varit herr Wallenberg.

Så fungerar den borgerliga ideologin när det kommer till de stora avgörandena i maktfrågorna.

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Som Jörn Svensson själv sade i sitt första anförande tog jag inte upp detta, att ett beslut i den angivna riktningen skulle strida mot grundlagen, nämligen 2 kap. 18 § regeringsformen. Detta säger väl något om vidden av den fråga som kommunisterna tagit upp och för vilken Jörn Svensson så frenetiskt pläderar. Men Jörn Svensson pläderar ju lika frenetiskt vilken fråga det än gäller, stor eller liten, och det är väl någonting som man får räkna med.

Herr talman! Jag glömde att yrka bifall till utskottets förslag, vilket jag härmed ber att få göra.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om jag får vara elak kan jag väl säga att det var tur för herr Börjesson att han kom ihåg att yrka bifall till utskottets hemställan. Annars hade det *bara* varit vårt förslag som hade stått där.

Fritz Börjesson sade att vårt krav strider mot grundlagen, men det gör det nu inte i den reviderade form i vilken det föreligger här i kammaren i dag. Förslaget är förenligt med grundlagen, eftersom det bara krävs ett principuttalande om att Wallenbergimperiet bör överföras i samhällets ägo. För dagen lämnas alltså den fråga åt sidan som grundlagen tar upp, nämligen frågan om ersättningsformerna.

Jag skulle vilja fråga Fritz Börjesson: Tycker ni att det är ett tecken på att vi har en bra grundlag här i landet, när den första gången den testas här i kammaren i relation till ett beslutsärende får effekten att den kan användas för att skydda den väldigaste maktkoncentration som någonsin har byggts upp i Sveriges land? Tycker herr Börjesson att det är bra? Får inte herr Börjesson vissa sunda tvivel på att grundlagen kanske behöver revideras också den, så att den mera tjänar folkets intressen?

Jag vill också ställa en annan fråga, som uttrycker den principiella kärnan i Wallenbergimperiets förhållande till demokrati. Om vi nu har en strävan, som vi ju alla påstår oss ha, att slå vakt om de vanliga medborgarnas fri- och rättigheter, om deras rätt till ett fritt och värdigt liv, och det då uppstår en oerhörd maktkoncentration i landet inom vars ramar några människor i praktiken kan ta ifrån de många innehållet i stora delar av deras fri- och rättigheter, ta ifrån dem deras arbete, deras hembygd, deras miljö, förfoga

*Överförande av
Wallenberggruppen
i samhällelig ägo*

över deras arbetskraft, såsom det passar makten och inte som det passar folkets intressen, är det inte då så, herr Börjesson, att de fri- och rättigheter för folkflertalet som finns nedskrivna i grundlagen har ett bra svagt innehåll och kraftigt skulle behöva förstärkas? Förutsätter då icke detta i det här fallet att man på ett avgörande sätt minskar den makt och de rättigheter som det stora imperiet har tillskansat sig genom att orättmätigt expropiera frukterna av de hundratusentals människornas arbete?

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jörn Svensson frågade mig om jag tycker att grundlagen är bra. Nu är jag ingen expert på grundlagen, varför jag har litet svårt att göra en fullständig bedömning. Det är ju konstitutionsutskottet som sysslar med sådana här frågor. Varje land måste väl ändå ha en lag av den beskaffenheten att den skapar balans när det gäller verkningarna av tillfälliga känslöstämningar och tillfälliga viljeyttringar.

Sedan frågade Jörn Svensson om jag kunde godkänna att Wallenbergarna driver ut människor från deras jordbruk och kastar ut folk på gatan genom att lägga ned produktionsanläggningar. Nu är det emellertid så att vi har någonting som heter facket – vi har LO och tjänstemannaorganisationerna, och vi har MBL. Det vore dåligt med facket om det inte var lika verksamt inom Wallenbergs företag som inom andra företag och kunde se till att vi inte får den korruption som jag nästan fick intrycket att Jörn Svensson påstod skulle förekomma där.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Jag vill ge några synpunkter på den motion vi behandlar från vpk som kräver att Wallenbergimperiet överföres i samhällets ägo.

Det är obestriddligt att just Wallenberggruppen utgör kärnan i det svenska finanskapitalet och det är också obestriddligt att dess makt och inflytande över svenkt näringsliv är enormt. Från arbetarpartiet kommunisternas sida delar vi uppfattningen att makten och inflytandet måste berövas de nuvarande ägarna.

Vi vet att vårt land är rikt på mineraler och råvaror. Här finns en högt utvecklad teknologi, bra maskiner och en yrkeskunnig arbetarklass. Här finns alltså förutsättningar för att människorna skulle kunna föra ett mycket bra liv. Men de goda förutsättningarna utnyttjas endast till liten del för folkets bästa – de enskilda ägarna, däribland Wallenbergimperiet, använder frukterna av arbetet efter sitt huvud och sina intressen. Deras vinstintressen får avgöra var pengarna skall investeras. På senare år har det blivit allt vanligare att investeringarna gjorts utanför detta lands gränser eller på platser i landet som för samhället fått mycket negativa konsekvenser. Kommuner har lämnats trots att långtgående investeringar gjorts från samhällets sida för att serva industrierna.

Till föregående riksmöte lämnade arbetarpartiet kommunisterna in en motion som rubricerades "en demokratisk nationalisering". Vi pekade i motionen på nödvändigheten av att beröva monopolen deras makt och trygga

de arbetande människornas intressen, och vi krävde att monopolens nyckelpositioner skulle övertas av samhället och ställas under demokratisk ledning och kontroll. Det är nödvändigt att det sker en så långtgående nationalisering att den kan bestämma samhällsekonomin utveckling. Denna nationalisering måste i första hand omfatta banker, kreditinstitut, försäkringsbolag, energisektorn, viktiga råvarukällor, de stora produktionsmonopolen och större verksamheter som ingår i multinationella koncerner.

Den nuvarande situationen är ju den att den statligt ägda produktionssektorn i Sverige är mycket liten. De ingrepp i ägandet eller statliga övertagande som skett har i huvudsak berört krisdrabbade branscher och företag som det privata kapitalet kört i botten och varit beredda att lägga ned. Samhället har tvingats att sätta in stora resurser för att klara driften när det privata kapitalet inte har varit berett att ta ansvar för anställda och för de orter som helt har anpassats till och gjorts beroende av berörda företag. Samhällets insatser har i dessa sammanhang skett utan att samhället har skaffat sig bestämmande och ägande.

Branscher som i dag är inbegripna i djupa och svåra strukturproblem är handelsståls- och specialstålsindustrin, gruvnäringen, tekoindustrin, den svenska varvs- och rederinäringen samt glasindustrin. Inom dessa branscher har staten gått in med ett allt större ekonomiskt stöd i förhoppningen att hejda arbetslösheten och avveckling av hela industribranscher. Staten har satsat mycket stora belopp, direkt eller genom aktieköp. Dessa stödåtgärder har icke inneburit någon maktpolitisk inbrytning och inte heller att sysselsättningen har garanterats.

Det är nu hög tid att nationalisera företag och branscher som går bra – att genom nationaliseringar tillföra samhället ökade resurser för utveckling och för att skapa fler arbetstillfällen, resurser som skulle kunna minska de tunga skattebördorna för det arbetande folket. I en demokratisk nationalisering måste också ovillkorligen ingå de anställdas inflytande och medbestämmande över produktionen, investeringar, vinstavkastning och arbetsmiljö.

I en mer långtgående plan för en demokratisk nationalisering av det slag som jag här mycket kort har tecknat kan och måste också självfallet Wallenbergimperiet ingå som en del. Därför kommer vi från arbetarpartiet kommunisterna att ge vårt stöd till de tankar som framförs i motionen och till det särskilda yrkande som delats ut på kammarens bord under behandlingen av detta ärende.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall ännu en gång ta till orda för att tala om det tomrum som vi som företräder vpk upplever i denna debatt. Vi frågar oss: Var är nu Olof Palme? Var är den socialdemokratiske gruppledaren i näringsutskottet Ingvar Svanberg? Var är representanterna för LO-ledningen och LO-förbunden, som ju alla dock måste vara medvetna om den diskussion om de ekonomiska maktförhållandena som allt häftigare pressar på ute på arbetsplatserna, ute bland fackföreningsfolket och ute bland alla dem som på ryggen

Onsdagen den
7 mars 1979

*Överförande av
Wallenberggruppen
i samhällelig ägo*

dag för dag känner de stora finansimperiernas makt?

Är det inte dags för någon av er att kommentera den egendomliga roll som ni i näringsutskottet har spelat genom att ställa upp bakom de borgerligas försvar för Wallenbergimperiet? Och är det inte dags att börja sätta de delar av grundlagen under debatt som till förfång för folkflertalet och dess fri- och rättigheter och dess levnadsförhållanden kan ge detta massiva skydd åt det väldiga finansimperiet och dess maktbyggnad?

Vi vet också att det förts en intressant diskussion ute på arbetsplatserna om löntagarfonder och att fackföreningsrörelsens folk i den demokratiska rörelsens bas är livligt engagerade i den. Om det då skulle framläggas ett förslag, som innebär att vi får försöka genomföra löntagarfonder av ett slag som medför att egendom och kapital skulle överföras från de stora privata finansimperierna och till demokratiskt förvaltade löntagarfonder under de arbetandes avgörande inflytande, skulle vi med näringsutskottets tolkning av grundlagen vara tvungna att avvisa också det eller också betala Wallenberg en fullständigt orimlig ersättning för den makt som han skulle få lämna ifrån sig.

Med denna tolkning av grundlagen hotas ju varje strukturreform i Sveriges ekonomi och produktionsliv, som i någon avgörande mån kan öka de arbetandes makt och minska finansbaronernas stora inflytande. Detta måste väl ändå vara en farhåga som intresserar de ledande inom socialdemokratin – för de har väl inte kastat fram sina löntagarfondsförslag bara som flugfångare, för att göra sig populära i valdebatten?

Det finns väl någon av de socialdemokratiska ledarna som haft en allvarlig tanke och som i dag måste ta till orda för att markera och förklara varför man här gentemot det kommunistiska förslaget har ställt upp på de borgerligas sida i näringsutskottet och stött exakt samma avslagsyrkande som det som borgerlighetens representanter har fört fram.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Jörn Svensson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utskottets hemställan i näringsutskottets betänkande nr 25 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av Jörn Svensson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträk-

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 15
Avstår - 2

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Låntagarkretsen
för underhållslån,
m. m.*

§ 19 Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1978/79:26 med anledning av motion om obligatorisk reseförsäkring

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Låntagarkretsen för underhållslån, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkanden

1978/79:12 med anledning av motioner om låntagarkretsen för underhållslån, m. m. och

1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser lånefonden för bostadsbyggnad, jämte motion.

ANDRE VICE TALMANNEN:

Civilutskottets betänkanden nr 12 och 13 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Civilutskottets betänkande nr 12

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:396 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 15) föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna

- a. att underhållslån endast skulle utgå till allmännyttiga bostadsföretag,
- b. att underhållslånen till nämnda företag skulle vara ränte- och amorteringsfria,

1978/79:789 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att lån för underhåll av hyreshus inte skulle lämnas för enskilt ägda hyreshus, samt

1978/79:1581 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), såvitt nu var i fråga (yrkandet 1).

Utskottet hemställde

1. beträffande låntagarkretsen för underhållslån att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:396, yrkandet 15 a, och 789, yrkandet 2,
2. beträffande eftergift av underhållslån att riksdagen skulle avslå motio-

*Låntagarkretsen
för underhållslån,
m. m.*

nen 1978/79:1581, yrkandet 1,

3. beträffande ränte- och amorteringsfrihet för underhållslån att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:396, yrkandet 15 b.

Reservation hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl och Per Olof Håkansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

beträffande låntagarkretsen för underhållslån att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79:396, yrkandet 15 a, och 789, yrkandet 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Civilutskottets betänkande nr 13

I propositionen 1978/79:101 bil. 10 (bostadsdepartementet) hade regeringen såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att till Lånefonden för bostadsbyggande på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisa ett investeringsanslag av 935 milj. kr.

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propositionen väckta motionen 1978/79:1599 av Olof Palme m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen till Lånefonden för bostadsbyggande på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett investeringsanslag av 825 milj. kr.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:1599 till Lånefonden för bostadsbyggande på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett investeringsanslag av 935 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl och Per Olof Håkansson (samtliga s) som ansett – under förutsättning av bifall till den vid betänkandet CU 1978/79:12 fogade reservationen – att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:1599 till Lånefonden för bostadsbyggande på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett investeringsanslag av 825 000 000 kr.

PER BERGMAN (s):

Herr talman! Betänkandet nr 12 rör frågan om vilka företagskategorier som skall få underhållslån, och betänkandet nr 13 gäller medel för de underhållslån vilkas principer vi fastställde i december förra året. Då framfördes från den här talarstolen kraftiga protester mot de principer som regeringen föreslog och riksdagen antog. De skäl vi då framförde gäller alltjämt – de är ju bara ett par månader gamla.

Mot bakgrund av det beslutet och vad som då sades ber jag, herr talman, att

få yrka bifall till reservationerna i civilutskottets betänkanden nr 12 och nr 13.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag vill först notera att, i likhet med föregående år, då den här för flera hundra tusen hyresgäster så viktiga frågan behandlas för andra gången på ganska kort tid, finns bostadsministern Birgit Friggebos namn inte på talarlistan.

En som också saknades förra gången då beslutet om underhållslån fattades av riksdagen var utskottets ordförande Kjell Mattsson – som då hade strukit sig från talarlistan – men han har i dag tydligen tänkt använda en hel minut åt frågan.

Per Bergman anförde nyss att han inte hade så mycket nytt att säga. Jag har heller inte i och för sig så mycket nytt att anföra utöver vad jag anförde den 15 december förra året, men jag vill ändå ta några minuter i anspråk.

Som bekant har hyresnivån i de kommunala bostadsföretagen stor betydelse för hyresnivån på hela bostadsmarknaden, dvs. även för privata fastigheter. I dagarna har det varit mycket ståhej i massmedia med anledning av en utredning som visat förhållanden som vi från vänsterpartiet kommunisterna under hela 1970-talet har framhållit och påtalat. Det gäller det förhållandet att de kommunala allmännyttiga bostadsföretagen har högre kostnader än vad privata bostadsföretag har i sin förvaltning. Det gäller också det förhållandet att privata fastighetsägare kan tillgodogöra sig vinster genom det bruksvärdessystem som gäller, enligt vilket privatvårdar kan ta ut stora hyreshöjningar enbart med hänvisning till hyrorna för likvärdiga lägenheter hos allmännyttan.

Detta är en av orsakerna till att vpk föreslår att underhållslånen bara skall utgå till de kommunala bostadsföretagen.

En annan orsak är att de nuvarande bestämmelserna förstärker orättvisorna på bostadsmarknaden mellan privata och kommunala fastighetsägare genom att privata fastighetsägare erhåller möjlighet till lån på samma villkor som de kommunala. Privata fastighetsägare kan utnyttja sin avdragsrätt för både reparations- och räntekostnader genom de skatteregler som finns, och därför blir de här underhållslånen mycket fördelaktigare för privata fastighetsägare.

Den tredje orsaken till att vi föreslår att enbart allmännyttan skall få underhållslån, ränte- och amorteringsfria sådana, är dessa bostadsföretags speciella roll och uppgifter. De kommunala bostadsföretagen driver fastighetsförvaltning av sociala skäl och inte av vinstskäl. Vi slår vakt om de allmännyttiga och kooperativa bostadsföretagen som ett viktigt instrument för en social bostadspolitik.

De allmännyttiga bostadsföretagen har generellt sett högre underhållsstandard och lägger ned mycket mer pengar på underhåll än de privata. Allmännyttan har högre kostnader dels genom flera barnfamiljer, högre boendetäthet och tätare omflyttningar, dels genom att allmännyttan svarat för den helt övervägande delen av senare tids byggande av flerbostadshus.

Det har som bekant inte blivit lika intressant längre för privata fastighetsägare att bygga flerbostadshus, utan den privata byggsektorn har satsat mer och mer på att ge sig in på småhusmarknaden.

Den hyresutjämning som görs i allmännyttan mellan äldre och yngre årgångar av hus driver upp hyresnivåerna i det äldre, företrädesvis privata, fastighetsbeståndet. Och bruksvärdessystemet tillåter då privata fastighetsägare att ta ut hyror som t. o. m. överstiger allmännyttans, bara dessa inte påtagligt överskrids.

I sin egenskap av socialt bostadsföretag drabbas allmännyttan av hyresförluster och outhyrda lägenheter, av förstörelse och vandalisering, onormalt hög förslitning, höga kostnader för administration och utgifter av allmän ordnings- och servicekaraktär. Man tvingas att verka under ogynnsammare villkor än privata företag också då det gäller avdrags- och beskattningsregler.

Hyrorna har nu blivit så höga att det med beaktande av pris- och kostnadsutvecklingen och av löneutvecklingen är både socialt omöjligt och politiskt oansvarigt att medge ytterligare höjningar. Allmännyttan måste erhålla tillräckliga medel för att utan nya hyreshöjningar klara ett bra fastighets- och lägenhetsunderhåll och en bra service till hyresgästerna.

Vi menar från vpk att regeringen är ansvarig för kostnadsutvecklingen, och det innebär att regeringen måste ta sitt ansvar också för att hyreshöjningarna begränsas genom att de allmännyttiga bostadsföretagen ges ett direkt statligt ekonomiskt stöd i den situation där de nu befinner sig. Här kommer också frågan om underhållslånen in – utformningen av dem. Här måste det enligt vår uppfattning ske sådana förändringar som vi föreslagit i den motion som nu behandlas, att underhållslånen får utgå bara till kommunala allmännyttiga bostadsföretag och att de skall avskrivas och bli ränte- och amorteringsfria. Det är enda möjligheten i den nuvarande situationen att snabbt utjämna kostnaderna och orättvisorna mellan de här olika ägandeformerna.

Utskottet säger sig inte ha funnit tillräckliga skäl för att tillstyrka motionsförslagen, detta "bl. a. mot bakgrund av de effekter på hyresnivåerna" som en till allmännyttan begränsad långivning skulle få. Det är ett utlåtande som i den här delen skulle ha kunnat skrivas av Fastighetsägarförbundet. Vilka effekter skulle då förslagen få? Det är helt uppenbart att de skulle få klart positiva effekter för både dem som bor hos allmännyttan och övriga hyresgäster i form av lägre hyror. Är det dessa effekter som den borgerliga utskottsmajoriteten är orolig för, eller är det privata fastighetsägares vinster på bekostnad av dem som måste ha någonstans att bo som man ömmar för? Är de borgerliga partiernas tal om bostaden som en social rättighet innehållsmässigt bara ett vaktslående om privata marknadskrafters rätt att göra profiter i boendet? Det finns skäl att ställa dessa frågor, bl. a. mot bakgrund av det betänkande som vi nu behandlar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion nr 396.

KJELL. MATTSSON (c):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 6 till detta riksmöte behandlades propositionen om underhållslån och de motioner som väckts med anledning av propositionen.

I dag har vi att behandla de motioner som har upprepats under allmänna motionstiden. Argumenten från utskottsmajoritetens sida för ställningstagandet att i betänkandet föreslå avslag på motionerna är precis desamma som de vi anförde i betänkande nr 6. Jag finner det därför inte meningsfullt att på nytt ta upp en diskussion. De synpunkter som vi hade vid föregående riksdagsdebatt framfördes ju utförligt av andra ledamöter som representerade utskottsmajoriteten. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan i betänkandena 12 och 13.

Överläggningen var härmed slutad.

Civilutskottets betänkande nr 12

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Bergman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 12 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Bergman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 158
Nej – 137
Avstår – 1

M o m. 2

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 396 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Låntagarkretsen
för underhållslån,
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 12 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 396 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 286

Nej – 11

Civilutskottets betänkande nr 13

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21 Anslag till bostadsstyrelsen

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:100 i vad avser förslag om anslag till bostadsdepartementet m. m., bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna, jämte motioner.

I propositionen 1978/79:100 bil. 16 (bostadsdepartementet) hade föreslagits såvitt nu var i fråga riksdagen att för budgetåret 1979/80 anvisa

1. (A 1) till Bostadsdepartementet ett förslagsanslag av 16 121 000 kr.,
2. (A 2) till Kommittéer m. m. ett reservationsanslag av 5 850 000 kr.,
3. (A 3) till Extra utgifter ett reservationsanslag av 300 000 kr.,
4. (A 4) till Bidrag till vissa internationella organisationer m. m. ett reservationsanslag av 630 000 kr.,
5. (B 1) till Bostadsstyrelsen ett förslagsanslag av 31 657 000 kr.,
6. (B 2) till Länsbostadsnämnderna ett förslagsanslag av 43 070 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:561 av Marianne Karlsson (c) och
1978/79:1589 av Kjell Mattsson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen till Bostadsstyrelsen för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 31 331 000 kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:561,
2. att riksdagen på driftbudgeten under trettonde huvudtiteln för budgetåret 1979/80 anvisade
 - a. till Bostadsdepartementet ett förslagsanslag av 16 121 000 kr.,
 - b. till Kommittéer m. m. ett reservationsanslag av 5 850 000 kr.,
 - c. till Extra utgifter ett reservationsanslag av 300 000 kr.,

d. till Bidrag till vissa internationella organisationer m. m. ett reservationsanslag av 630 000 kr.,

e. till Länsbostadsnämnderna ett förslagsanslag av 43 070 000 kr.,

3. att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:1589 på driftbudgeten under trettonde huvudtiteln för budgetåret 1979/80 till Bostadsstyrelsen anvisade ett förslagsanslag av 31 331 000 kr.

Reservation hade avgivits av Karl-Erik Strömberg (fp) och Karin Ahrlund (fp) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:1589 på driftbudgeten under trettonde huvudtiteln för budgetåret 1979/80 till Bostadsstyrelsen anvisade ett förslagsanslag av 31 657 000 kr.

KARL-ERIK STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Bostadssociala frågor och problem kring boendemiljön har varit mycket diskuterade under de senaste åren. Ett uttryck för det allvar och för de problem som funnits på detta område är att redan den socialdemokratiska regeringen tillsatte ett par delegationer, som skulle arbeta med dessa frågor. Dessa båda delegationer, boendemiljödelegationen och bostadssociala delegationen, har gjort viktiga insatser. När det gäller en del frågor har man brutit ny mark och tillfört diskussionen om boendemiljön nya och värdefulla bidrag. Fr. o. m. nästa budgetår sker en viss överföring av beslutanderätt från bostadsstyrelsen till länsbostadsnämnderna. Men detta får inte tas till intäkt för att bostadsstyrelsens arbetsbörda minskar. Erfarenheterna från det arbete som utförts av delegationerna måste föras vidare. Bostadsstyrelsen måste kunna följa upp och utveckla miljöförbättringsverksamheten. Det är helt nödvändigt att bostadsstyrelsen kan stödja länsbostadsnämnderna i detta arbete. Rådgivning, information, kursverksamhet och utvärdering är viktiga verksamheter som bostadsstyrelsen måste ta ansvaret för. Att lägga detta arbete på länsbostadsnämnderna går inte. De har ej fått några nya resurser.

Alla partier här i kammaren har gång på gång uttalat sitt intresse för boendemiljö. Man har betonat vikten av att vi tar till vara de erfarenheter som finns och att vi söker få fram bättre bostadsmiljöer och ett större engagemang och inflytande för de boende. Bostadssocial verksamhet har man ansett viktig och angelägen.

Ändå har det varit så att folkpartiregeringen och särskilt bostadsministern har fått kritik för att man inte har satsat tillräckligt på bostadssociala åtgärder.

I budgetpropositionen föreslår nu regeringen att bostadsstyrelsen skall få resurser för den bostadssociala verksamheten. Då går plötsligt de partier som tidigare talat om vikten av bostadssociala åtgärder mot förslaget. De partier som tidigare kritiserat regeringen för att den gjort för litet på det här området går nu mot de förslag regeringen lägger fram för att förbättra denna verksamhet.

Nu är man ute och talar om bostadssociala åtgärder och anklagar regeringen för att inte satsa tillräckligt mycket. Men i riksdagen är man inte beredd att medverka till att bostadsstyrelsen får de nödvändiga resurserna. Det är en läpparnas bekännelse till behovet av bostadssociala åtgärder, men i handling motarbetar man sådana.

Det finns tydligen *en* bostadssocial policy på politiska möten och i tidningsreferat, men en helt annan och motsatt policy i praktiskt handlande. I riksdagen medverkar man till att de idéer och erfarenheter som delegationerna har samlat upp inte får fullföljas och vidareutvecklas.

Motiven kan inte vara budgetpolitiska. I andra frågor – det har vi sett tydliga bevis på i dag – hjunder man ogenerat över. Motivet måste vara att man anser bostadssociala frågor ointressanta och oväsentliga. Här får vi nu ett klart besked om den politiska viljeinriktningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen och därmed till regeringens förslag i budgetpropositionen.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Karl-Erik Strömberg vill att vi skall följa propositionsförslaget när det gäller bostadsstyrelsen, och det kan man ju förstå. Nu har emellertid alla andra partigrupper än regeringspartiet i utskottet kommit till en annan uppfattning. Det frågan gäller är uppföljningen av boendemiljöbidragen. För detta finns en tjänst i styrelsen.

Verksamheten är viktig – det kan jag visst hålla med om. Men vad som har hänt är att beslutanderätten förts ut till länsbostadsnämnderna, och det måste innebära en kraftig minskning av arbetet hos styrelsen. Det som också har hänt är att man nu fått riktlinjer för verksamheten och en mer fast grundsyn. Det minskar också arbetsinsatserna. Det kan ju inte bli tal om att ärendena i fortsättningen skall beredas i bostadsstyrelsen för beslut ute hos länsbostadsnämnderna. Vad styrelsen skall göra är att föra ut sina rekommendationer och i den löpande informationen peka på var de typiska bristerna i ansökningarnas beredning ligger. Det är alltså en informationsfråga.

Vi vet allesammans hur svårt det är att dra konsekvenserna centralt av ett utflyttningsbeslut. Man ser trots allt med misstro på nämndernas kompetens och vill hålla greppet kvar. Om det är så att man inte tror att länsbostadsnämnderna och kommunerna kan pröva dessa lämplighetsfrågor, hade det ju varit mest konsekvent att säga det direkt.

Jag tycker att Karl-Erik Strömberg använder sig av en mycket märkvärdig argumentering. Om han hade tänkt det minsta lilla grand, hade han inte använt den. Hans argumentering innebär nämligen att de centrala instanserna fortfarande skall ha kvar lika stor arbetskraft som tidigare trots att arbetsuppgifterna flyttats från central nivå till länsnivå och från länsnivå till kommunal nivå och jobben alltså skall utföras av den lägre nivån. Då kan ju den högre nivån lägga av med den typen av arbete, eftersom det i så fall uteslutande innebär en kostnadsökning.

Någon bostadssocial nedrustning är det inte fråga om. Planeringsbyrån och tekniska byrån får sina tjänster för bostadssociala utredningar m. m. och för

kvalitetsfrågor. Därmed har jag tillbakavisat de anklagelserna från Karl-Erik Strömberg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Med detta anförande, i vilket Per Bergman (s) instämde, var överläggningen slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Karl-Erik Strömberg och Karin Ahrland, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl-Erik Strömberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 14 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Karl-Erik Strömberg och Karin Ahrland.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl-Erik Strömberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 252
Nej – 29

§ 22 Fritidsboende

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:15 med anledning av motioner om fritidsboende.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:776 av Tore Claeson (vpk) och Lars-Ove Hagberg (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde om skyndsamt förslag för att bekämpa kommersialismen inom anläggandet av fritidshus och andra fritidsanläggningar samt för att genom samhällseliga satsningar säkra jämlika förhållanden när det gällde fritidsboende och rekreation,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde att fritidsboendeutredningen gavs tilläggsdirektiv att klarlägga samhällets investerings- och driftkostnader för den privata fritidsbebyggelsen, samt

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

Fritidsboende

Onsdagen den
7 mars 1979

Fritidsboende

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:776,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:780.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! I motion nr 776 har Tore Claeson och jag krävt för det första att de kommersiella intressena stoppas när det gäller anläggandet av fritidshus och att samhället satsar resurser på att säkra jämlika förhållanden inom fritidsboende och rekreation samt för det andra att fritidsboendeutredningen ges tilläggsdirektiv för att klarlägga samhällets investerings- och driftkostnader för den privata fritidsbebyggelsen. Dessa krav avstyrks av civilutskottet med motiveringen att utredningar pågår.

Vi motionärer kan inte ansluta oss till utskottets mening. Visserligen kan våra krav inrymmas – formellt – i det utredningsarbete som pågår och också i den allmänna målsättningen för den fysiska riksplaneringen, men en sådan inriktning av utredningsarbetet som vi föreslår i motionen har det hittills inte funnits något intresse för från vare sig regeringens eller myndigheternas sida. Därför kan vi inte känna oss tillfreds med att riksdagen inte gör någonting nu och att utredningsarbetet bara fortsätter.

Det är hög tid att fatta beslut om att den nuvarande utvecklingen skall brytas så att det blir stopp för spekulation och exploatering. Inte minst måste det sättas stopp för exploateringen med tanke på allemansrätten. Varje fall av bebyggelse som nu sker i spekulationssyfte begränsar allemansrätten. Eftersom det är särskilt viktigt att hävda denna rätt i de attraktiva områdena är ett stopp för exploatering nödvändigt.

I motionen har vi pekat på hur turist- och rekreationspolitiken behärskas av privatkapitalistiska vinst- och spekulationsintressen. Man utnyttjar hänsynslöst det sociala behovet. Det gäller alla attraktiva områden: Västkusten, Stockholms skärgård, fjällområden osv.

Spekulationen driver på kostnads- och prisutvecklingen. Därmed begränsas många människors möjligheter till rekreation i de attraktiva områdena. Dessa områden blir alltmera svårtillgängliga för människor med måttliga och låga inkomster.

Pris- och kostnadsutvecklingen inom turist- och rekreationsområdet måste enligt vår mening snabbt åtgärdas. Man kan ju fråga sig hur många av landets industriarbetare som exempelvis den här årstiden kan vistas i fjällregionerna och uppleva naturen där, när det råder sådan brist på prisbilliga övernattningsmöjligheter. Det är en mycket liten andel i jämförelse med andra, penningstarka grupper som har möjlighet till privatboende.

Det behövs kollektiva boendemöjligheter som kan utnyttjas på rimliga ekonomiska villkor, men tyvärr finns det i dag inga tecken på en sådan utveckling. Några viktiga åtgärder är vi i behov av med det allra snaraste:

1. En kraftig utbyggnad av kollektivt ägda och sköta fritidshusbyar i alla typer av naturmiljöer. Byarna kan ägas av kommuner, fackföreningar,

kooperativa bostadsrättsföreningar o. d. Dessa kollektivt ägda byar bör placeras så att de ständigt kan nås av kollektiva trafikmedel.

2. Kommunerna bör köpa upp mark för ny fritidshusbebyggelse och planera den med samma ambitioner som den vanliga åretruntbebyggelsen.

Staten och kommunerna måste bygga upp ett rekreationsliv som är öppet för alla och där ingen hindras av vare sig ekonomiska, sociala eller fysiska skäl att få den nödvändiga rekreationen i samband med semester eller ledighet. De svagaste grupperna i samhället skall gynnas genom subventioner. Rekreationspolitiken måste göras till en medveten, meningsfull social verksamhet. Den måste ses som ett led i hälso- och friskvården och slå vakt om naturresurserna och miljön i hela folkets intresse.

Tyvärr måste vi konstatera att inga allvarliga åtgärder vidtas för att få till stånd en sådan inriktning. Riksdag och regering verkar vara passiviserade när det gäller att bekämpa de ekonomiska spekulationsintressena. Dessa intressen får fortsätta sin exploatering. Ta t. ex. Dalafjällen! Bostadsdepartementet har i januari bekantgjort beslutet om hur det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen skall gå till. För Dalarnas del anför bostadsdepartementet att bebyggelsen i fjällen inte överensstämmer med riktlinjerna för hushållning med mark och vatten. Det behövs en samordnad markanvändningsplan, heter det, och vidare säger departementet att planeringen bl. a. skall ge förutsättningar för fritidsboende också för sådana grupper av befolkningen som inte äger fritidshus samt att ytterligare enskild fritidsbebyggelse bör bedömas restriktivt. Man säger också att länsstyrelsen skall rekommendera fjällkommunerna att endast i undantagsfall föra fram detaljplaner för fritidsbebyggelse. Länsstyrelsen skall till slut för sin del hösten 1980 för regeringen redovisa sina överväganden om hur marken i fjällen skall användas.

Allt detta har satt eld i baken på exploatörerna. Nu läggs högsta växeln in för att utnyttja tiden fram till nästa höst. Det fattas nu beslut i kommunerna om privat fritidsbebyggelse. De ekonomiska intressena pressar på kommunerna. Utvecklingen visar nu i stället för en nedåtgående trend en starkt uppåtgående trend. Regeringens åtgärd har i det här fallet inte haft någon verkan, och man frågar sig: Varför har inte regeringen och i det här fallet inte heller utskottet tagit initiativ för att på ett kraftfullare sätt hävda den fysiska riksplanens riktlinjer? Varför har inte länsstyrelsen, naturvårdsverket och planverket fått i uppgift att stoppa exploateringen?

Nej, vad det nu gäller på det här området, där man bara hänvisar till utredningen, är att stoppa spekulationen, så att exploatörerna av vår fritid och natur inte får göra sig breda. Vi måste inrikta vår turism och vår fritid på kollektiva former för det stora folkflertalet, så att man får tillfälle till en vettig rekreation under sin ledighet, under sin semester.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 776.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Vi konstaterar i utskottsbetänkandet att de frågor som tagits upp i motionerna är under utredning. Utredningsdirektiven täcker också de frågor som Lars-Ove Hagberg talade om här. Bl. a. har ju fritidsboendekommittén ett arbete i gång för att se på de samhällsekonomiska konsekvenserna.

Detta gör att vi inte finner det motiverat att nu biträda motionerna utan anser att åtgärder bör vidtas först efter det att vi fått fram resultatet av det pågående utredningsarbetet. Det skulle i och för sig vara intressant att gå in i en fritidspolitisk diskussion, men utredningsarbetet pågår som sagt. I den ena av utredningarna medarbetar jag själv, och jag kan därför säga att vad utskottet inhämtat och anfört som motiv för att inte biträda vpk:s motion är korrekt återgivet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag sade redan i det förra anförandet att formellt täcker naturligtvis utredningarna de krav som vi ställer. Men vilken är nu inriktningen? Denna exploatering och denna spekulation fortsätter ju, och utskottet ser bara på – det utreds vidare.

Dessutom väckte vi föregående år en likadan motion, och vi förutsatte att det skulle komma förslag snabbt. Men det har ännu inte kommit några förslag. Utskottet hänvisar åter till utredningsarbetet, och exploatörerna fortsätter sin verksamhet. Bostadsdepartementet talar om vilka beslut som har fattats och säger att man 1980 skall ta in markanvändningen i fjällområdena, t. ex. i Dalafjällen. Då får dessa exploatörer fart, utnyttjar och pressar på kommunerna.

Det fattas beslut i kommunerna nu om bebyggelse som kommer att få avsevärda konsekvenser framöver. Civilutskottet sitter bara och tittar på hur detta sker. Kjell Mattsson sitter själv förenöjd i en utredning och väntar på resultat. Är det inte dags att åtminstone riksdagen säger till så att detta stoppas i avvaktan på en bestämd planering? Det är väl det minsta man kan begära.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Den linje som Lars-Ove Hagberg driver här skulle inte medföra något påskyndande av åtgärder. Det finns i dag möjligheter att i den kommunala planeringen gå in och planera för just den typ av exploatering som man i resp. kommun vill ha. Det ingår alltså i planeringsuppdraget och med ledning av de riktlinjer man har tagit i Fysisk riksplanering. Dessutom finns det riksdagsbeslut om på vilket sätt man skall främja tillkomsten av, som det nämndes, kollektivt ägda fritidsbyar, så att man har möjlighet att hyra. Det är dock bara att konstatera att inget parti ännu har velat ställa upp med de erforderliga pengarna.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det är ett dåligt försvar av Kjell Mattsson att gömma sig bakom utredningarna. Att kommunerna har dessa möjligheter formellt är väl ingenting att bestrida, men har de verkliga möjligheter att bygga detta kollektiva boende? Det måste väl ändå Kjell Mattsson medge att de inte har.

De har alltså inte de ekonomiska förutsättningarna. Då pressar de ekonomiska intressena på kommunerna att vidta åtgärder ändå. Och framför allt är det, som jag känner till från en kommun i mitt hemlän, borgerliga politiker som tillåter denna privata bebyggelse och beslutar om den. Det är alltså fråga om kommunerna kan få ekonomiska möjligheter att bygga ut detta kollektivt ägda boende för rekreation, och då måste de ha pengar av statsmakterna. Men man kan väl inte i avvaktan på det sitta och låta dessa spekulationsintressen härja fritt. Är det inte dags för ett stopp? Och det vill jag fråga Kjell Mattsson: Är det inte dags att stoppa de intressen som utnyttjar kommunerna? Borde inte riksdagen gå in, som vi föreslår i första punkten i vår motion, och stoppa den fortsatta exploateringen så att det blir en annan planering?

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att när det gäller anslagsfrågor av den karaktär som Lars-Ove Hagberg nu talar om, så finns det olika förslag från skilda partier, och de behandlas av jordbruks-, närings- och kulturutskotten och återkommer alltså till kammaren i andra sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 776 av Tore Claeson och Lars-Ove Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 776 av Tore Claeson och Lars-Ove Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275
Nej - 14
Avstår - 2

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

Fritidsboende

§ 23 Föredrogs

Civilutskottets betänkanden

1978/79:16 med anledning av motion om kommunal planering för utnyttjande av grustäkter

1978/79:17 med anledning av motion om förvaltningen av samfälligheter

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 24 Räddningstjänst m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:18 med anledning av motioner om räddningstjänst m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:336 av Hans Alsén (s) och Kerstin Andersson i Kumla (s),

1978/79:393 av Olle Aulin (m),

1978/79:394 av Olle Aulin (m) och Joakim Ollén (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde översyn av gällande lagstiftning rörande räddningstjänst och miljöskydd, syftande till dels ökad samordning av befintliga resurser, dels ökad insats för regionala åtgärder i fråga om räddningstjänst och miljöskydd,

1978/79:558 av Hans Alsén (s) och Per Bergman (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en utredning om huvudmannaskapet för samhällets räddningstjänst,

1978/79:1063 av Sten-Ove Sundström m. fl. (s),

1978/79:1577 av Märta Fredrikson m. fl. (c, m, fp),

1978/79:1582 av Per Olof Håkansson m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en utredning för räddningstjänstens organisation m. m. i enlighet med vad som anförts i motionen,

1978/79:1586 av Gustav Lorentzon m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhänga om att en allsidigt sammansatt kommission omedelbart tillsattes, som gavs uppgiften att granska alla fakta om den senaste oljekatastrofen vid den bohuslänska kusten,

1978/79:1671 av Magnus Persson m. fl. (s) och

1978/79:2139 av Karl-Erik Svartberg m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande utredning om huvudmannaskapet för räddningstjänst m. m. att riksdagen med anledning av motionerna 1978/79:394, 558 och 1582 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde,

2. beträffande utredningsarbete angående oljeskyddsberedskap att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1577,

3. beträffande åtgärder för bekämpning av olja till havs m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2139,
4. beträffande undersökningskommission rörande visst oljeutsläpp att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1586,
5. beträffande miljöberedskapen på Väneren att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1671,
6. beträffande undersökningskommission för bränder i offentliga lokaler att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:336,
7. beträffande försöksverksamhet med räddningshelikopter i Skåne att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:393,
8. beträffande beredskapen för vissa helikoptrar att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1063.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande utredning om huvudmannaskapet för räddningstjänst m. m. av Lars Henrikson (s).

LARS HENRIKSON (s):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 18 behandlas ett antal motioner som har med katastrofberedskap och räddningstjänst att göra. I tre av motionerna föreslås att huvudmannaskapet för räddningstjänsten skall bli föremål för utredning. Som framgår av betänkandet har utskottet enat sig om ett tillkännagivande till regeringen härom.

För egen del har jag kunnat ansluta mig till utskottets ställningstagande, men jag har ändå i ett särskilt yttrande markerat att en eventuell utredning i första hand bör ta upp frågor som har med oljebekämpning till sjöss att göra. Ansvarsfördelningen och behovet av samordning i denna del har ofta diskuterats, och en förutsättningslös översyn kan måhända leda fram till en effektivare och mer ändamålsenlig organisation.

Som framgår av betänkandet bygger nuvarande organisation av räddningstjänsten på riksdagsbeslut från 1962 och 1973. Särskilt beslutet 1973 innebar ett utökat ansvar för kommunerna i fråga om räddningstjänsten utöver de uppgifter som tidigare gällde inom brandförsvaret. Beslutet byggde i allt väsentligt på räddningstjänstutredningens förslag 1971:50. Utredningen hade prövat olika alternativ – kommunalt, landstingskommunalt eller statligt – i fråga om huvudmannaskap och stannat för att kommunerna genom brandförsvaret hade de bästa förutsättningarna att klara uppgifterna.

Den nya lagen trädde i kraft den 1 juli 1974, alltså för mindre än fem år sedan. Trots den relativt korta tid som förflutit kan konstateras att betydande insatser gjorts för att åstadkomma en effektiv räddningstjänst. Kommunerna har alltså byggt upp en organisation som väl svarar mot gällande brandlagstiftning. Vidare kan man befara att en förnyad utredning kan bidra till en uppbyggning i fråga om materielanskaffning m. m., eftersom man i en sådan situation av naturliga skäl kommer att avvakta kommande beslut.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! I vpk-motionen 1978/79:1586 föreslås att riksdagen hemställer att regeringen utan dröjsmål tillsätter en allsidigt sammansatt kommission som ges möjlighet att granska alla fakta om den senaste stora oljekatastrofen vid den bohuslänska kusten. Vi menar att en dylik utredningskommission bör vara folkligt förankrad, varvid även miljöintressena bör vara företrädda.

Nu har denna motion hamnat under rubriken räddningstjänst i civilutskottets betänkande nr 18, vilket är minst sagt underligt, då vår motion inte har ett dyft med s. k. räddningstjänst att göra. Det förefaller nästan som om utskottsordföranden Kjell A. Mattsson vill ge sina mittenbröder ett tjvynyp. Förhållandet bröderna emellan lär inte vara det bästa i de sista av dessa dagar, har det sagts. Att placera vår motion under rubriken räddningstjänst förefaller minst sagt ironiskt – och på gränsen till drift med den handlingsförlamade regeringen från det lilla partiet. Men som plåster på sårerna innebär civilutskottets tafatta och intetsägande uttalande en räddningstjänst åt den sittande regeringen och dess kommunminister Bertil Hansson.

I utskottsbetänkandet framhålls att inga ytterligare fakta torde framkomma om en kommission tillsätts. Denna skrivning ger intryck av decentraliserad kraftlöshet. Här borde i stället största möjliga energi uppbyggas. Frågan har nämligen den digniteten. I stället nöjer man sig med kommunministerns tidigare torfligheter, men mer om den saken senare. Så, herr talman, till sakfrågan.

Ute vid den bohuslänska kusten frågar man sig, om den senaste oljekatastrofen kunde ha undvikits om ansvariga myndigheter, framför allt regeringen, tagit mera allvarligt på frågan än vad som varit fallet. Man frågar sig också om det var oförmåga att förstå katastrofens omfattning som orsakade regeringens många märkliga turer, vilket bibringade den drabbade befolkningen uppfattningen att det egentligen smusslades och att starka ekonomiska intressen skyddades. Bland befolkningen talades det om att vissa myndigheter ville få hela diskussionen om katastrofen nedtystad, och man finner det mycket märkligt att såväl Stockholmsdirigerad TV som press inte ägnade oljekatastrofen vid Bohuskusten något nämnvärt intresse.

Man gjorde ju sina upptäckter. Vid sanerings- och röjningsarbetet hittades hundratalet skyddshjälmarna av den typ som används av folk som arbetar vid oljeplattformarna i Nordsjön, flaskpost som används av borrhornsjobbare, och man hittade plaströr av en typ som används vid oljeplattformarna i Nordsjön för att nu nämna något av det märkliga vrakgods som kom med oljan till Bohuskusten. Då det inte är så länge sedan en oljekatastrof – som den gången inte kunde tystas ned – inträffade i Nordsjöområdet, låg det nära till hands att fatta misstankar om att det även nu rörde sig om en ny oljekatastrof ute i Nordsjöfältet.

Den ilandflutna oljan låg i vissa fall metertjock. Då inträffar det märkliga att vid svar på en fråga i riksdagen i november i fjol förklarar kommunikationsministern glättigt att oljeskadorna i första hand ju hade drabbat sjöfågel och efter en viss grovsanering av klippor och stränder – här citerar jag direkt ur

protokollet – "beräknas under vintern självsanering ske genom naturens egna krafter".

Svaret är givetvis beklämmande inte endast för de många fågelvännerna, vilka kanske mer än andra anser att sjöfåglarna ger kusten dess verkliga innehåll av liv och tjustning.

Med detta kommunikationsministerns svar visas även hur lätt regeringen tog på hela frågan och hur främmande man stod inför en händelse som blev en katastrof. Att i en dylik situation hänvisa till naturens självläkande krafter inger inget förtroende för regeringen – i varje fall i denna fråga. Självkärligt är att befolkningen vid Bohuskusten undrade vad det egentligen var fråga om och från vilket håll regeringen och kommunministern hämtade sina uppgifter. Befolkningen hade man tydligen inte varit i kontakt med.

I dag uppskattas saneringskostnaderna enligt tillgängliga uppgifter till omkring 50 milj. kr. Här ingår tydligen inte de omfattande skador som oljenedsmutsningen orsakat på fiske och sjöbottnar, som är rom- och yngelplatser, och på den marina miljön över huvud taget. Kostnaderna för dessa omfattande skador kanske aldrig kommer att kunna fastställas.

Men det förekom uppenbara brister även då det gällde rapporteringen, då oljebältet första gången upptäcktes drivande. Det finns flera oklara frågor som i detta sammanhang borde få svar. En större utredning borde givetvis ha satts igång omedelbart för att ge klarhet om varifrån den drivande oljan härstammade. Någon sådan gjordes dock inte. Regeringen var fast i sina egna och sina uppgiftslämnarens teorier. Vad man en gång fått för sig höll man fast vid. På oss vanliga dödliga gjorde det närmast intrycket att här skulle prestigen räddas till vilket pris det än må vara.

Vid debatten den 22 januari i år kom detta mycket väl till uttryck. Då spekulerade kommunministern i att det kunde vara ett fartyg på in- eller utgående genom Skagerak-Nordsjön, som kunde vara ansvarigt. Detta trots att den olja det här var fråga om och som skulle ha orsakat oljekatastrofen vid Bohuskusten enligt tillgängliga uppgifter legat i vattnet fyra–sex veckor. Med de starka havsströmmar som råder i detta område är ju en dylik teori omöjlig att förfäktas. Men kommunministern gjorde detta i ett svar i debatten den 22 januari i år. Då är frågan: Varför framförde kommunministern dessa uppgifter? I stället för att avge ett svar, som befolkningen vid Bohuskusten trots eländet snarast skrattar åt, borde kommunministern ha tillsatt en utredning för att få klarhet i varifrån oljan härstammade. Man nöjde sig med att kontrollera att det inte var fråga om Nordsjöolja, och då det multinationella oljebolaget British Petroleum sagt sitt var man nöjd.

Hur dessa multijättar inom oljeindustrin anser sig kunna uppträda även i Europa och i Nordsjön och vilka metoder de använder framgår av en bok, som utkommer nästa månad och som refererades i Göteborgs-Posten för en tid sedan.

Författaren Augustin Asenjo är spanjor och havsforskare i Bergen. Han avslöjar att det pågår en omfattande människohandel med utländsk arbetskraft för att få folk till utbyggnaden av oljefälten i Nordsjön. Det handlar om spanjorer som smugglas ut med småbåtar från England. När övertiden blir för

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

Räddningstjänst
m. m.

stor avskedas arbetarna och ersätts med annan arbetskraft. Sjuka får söka ersättning enligt arbetslagen i sina hemländer, som exempelvis Panama. Olyckorna är många och svåra, och ibland får enligt författaren "de anhöriga bära hem en död kropp från bolaget".

Bolagen skickar ut sina värvare för att skaffa billig arbetskraft. De som således lockas till Nordsjöfältet får underskriva slavkontrakt, som till sitt innehåll sätter de flesta nationella lagar och regler ur spel. Det har t. o. m. hänt att arbetare betalat för att få ett arbete på Nordsjön. De bjuds då de grävsta arbetena och de sämsta arbetstiderna.

Fortfarande är det enligt denna författare ingen som vet hur många olagliga kontrakt som existerar ute på Nordsjöfältet. Det kan, säger han, röra sig om tusentals. Det finns inte heller någon övergripande statistik om följderna av den hårda arbetsmiljön och det höga arbetstempot.

Bolag som enligt denne författare uppträder på detta sätt mot sina anställda och som tydligen anser att dessa inte har något som helst människovärde och att de endast är utsagningsobjekt, som det går att handskas med hur som helst, känner naturligtvis inte något som helst ansvar för miljön. För dem är inriktningen den högsta möjliga vinsten. Om några tusen ton olja sprutar ut i havet, så att för mänskligheten oskattbara värden riskerar att förstöras, fäster dessa bolagsjättar inget avseende vid – profiten är ju det avgörande.

Innan oljekatastrofen var ett faktum i Nordsjön år 1977 hade dessa oljebolag förklarat, att "riskerna för en katastrof var näst intill obefintliga". Så kom ändå katastrofen.

Vem garanterar att de många oljehål som borrats ute i Nordsjön men inte givit tillräckligt med olja för att av oljebolagen betraktas som lönsamma inte står och läcker där ute i Nordsjön och stadigt släpper ut oljemängder, som senare genom strömmarna kan forslas till svenska vatten och kuster?

Och vart tog det stora oljebälte vägen som upptäcktes drivande utanför den norska sydvästkusten sistlidna höst efter oljekatastrofen vid Bohuskusten? Det försvann på något mystiskt sätt. Sjönk det under vattenytan på grund av kylan? Ännu har ingen gett svar på den frågan. Kanske det redan under ytan finns utanför Bohuskusten.

Enligt uppgifter från experter kan oljan driva omkring under havsytan i årtal, och plötsligt dyker den upp där man minst anar det. Bl. a. temperatur och salthalt lär avgöra i vilka djupskikt oljan förs fram under havsytan.

Vart tog den olja vägen som släpptes ut från den sprängda oljetankern vid Englands sydostkust i fjol? Det rörde sig ändå om tiotusentals ton olja. Den svenska regeringen har inte visat sig särskilt intresserad för den saken. Att få fatt på boven i dramat är ju särskilt angeläget som det gäller miljonbelopp för oljesaneringen vid Bohuskusten, vilka skattebetalarna i annat fall kan komma att få svara för. Att vara vaksam och aktiv i detta fall är en preventiv åtgärd. Därför kan det närmast betraktas som ett passivt handlande av utskottet då det framhåller: "Enligt utskottets mening torde inga ytterligare fakta stå att vinna om en kommission tillsätts med den uppgift som anges i motionen ---."

Varför ger regeringen inga anvisningar om prov för analys av den olja som

möjligen ligger under isen, på litet större djup än den som hamnat på stränderna och är uppblandad med olika ingredienser?

En annan sak i detta sammanhang är att civilutskottet har haft mycket bråttom med att få fram de motioner som behandlar oljekatastrofen vid Bohuskusten och att få dem avgjorda så snart som möjligt, innan värmen kommer. Nu har det sedan en tid varit tyst om oljekatastrofen vid Bohuskusten. Kyla, frost och ett tjockt isbälte skymmer skadorna. Bäst att behandla de aktuella motionerna nu, innan värmen kommer och de omfattande oljeskadorna kommer i dagen och åter sätter fart på debatterna kring oljenedsmutsningen – det tycks vara civilutskottets melodi.

Att regeringen tar lätt på de här uppgifterna visar också det faktum att det i år, då det skulle vara särskilt befogat att genomföra den fortbildningskurs för oljeutredare – eller polisens sjöutredare som de också heter – som varit i gång under tidigare år, saknas det medel härför. Här skall sparas.

Men det snålades sannerligen inte med medel för en vecka sedan, då 400 polismän i olika befattningar från vissa län i Västsverige kallades till en sammankomst i Vänersborg för att få del av 1975 års polisutredning. Sammankomsten bestod alltigenom av innanläsning, och enligt uppgift en mycket stapplande och dålig innanläsning. Högre dignitärer från Stockholm hade rest ner med en byrådirektör i spetsen. Man idkade innanläsning ur tidningen Svensk Polis. Det var artiklar som alla de närvarande redan hade tagit del av. Detta påpekades också vid mötets avslutning. Mot bakgrund av att sammankomsten beräknades kosta omkring 150 000 kr. var utbytet, endast stapplande innanläsning, klent. Denna mening, som framfördes av en av deltagarna, underströks av kraftiga applåder från de ditkallade 400 polismännen.

Om man sätter dessa stora kostnader i samband med att några oljeutredare skulle delta i en fortbildningskurs – det gällde bara 10–15 stycken till en mycket lägre kostnad – ter det sig underligt att regeringen inte hade några pengar till förfogande. Man säger att man tar allvarligt på oljekatastrofen i Bohuslän. Jag tror att fakta talar ett annat språk.

Jag skulle vilja tillägga att vid det möte jag refererat kom inget bemötande från byrådirektören eller hans innanläsande hjälpredor.

Man får den bestämda uppfattningen att det från såväl utskottets som regeringens sida tas rätt lätt på frågan om oljenedsmutsningen. Debatt om oljenedsmutsning, oljeskador, oljeutsläpp och hur allt detta skall förhindras och bekämpas har förts i denna riksdag ända sedan början av 1970-talet. Men först i juni 1977 tillsattes en kommitté för utredning, då orsakad av oljekatastrofen vid oljeplattformen Bravo på Ekofiskfältet och den omfattande debatten i denna riksdag i anslutning härtill. Månaden därefter, i juli 1977, tillsattes ännu en kommitté för ytterligare utredning. I juni året därpå, alltså 1978, tillsattes ytterligare en utredning. Utredningar finns det alltså gott om. Ännu har de dock inte avgivit någon mening i den fråga de blivit tillsatta att utreda.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen 1586.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 18 har bl. a. motionen nr 1063 behandlats, och att döma av den skrivning utskottet presterat över den motionen kommer det att dröja länge innan de norra delarna av vårt land kommer att få en tillfredsställande dygnsberedskap med räddningshelikoptrar. I övrigt kan konstateras att utskottet gärna ser en förbättrad räddningstjänst i de södra delarna av landet och Stockholmsområdet. Det är naturligtvis bra. Min förhoppning är att man framöver också skall börja intressera sig för de norra delarna av landet när det gäller denna form av räddningstjänst och samhällsservice.

I utskottets betänkande konstateras att polisen har ambulans- och räddningsflygtjänst – antingen genom egna helikoptrar eller med kontrakterade – i nästan hela landet samt att det finns helikoptrar för räddningstjänst i Norrbotten, i Gällivare och Boden, utan dygnsberedskap. Vidare konstaterar utskottet att försvaret har s. k. Vertolhelikoptrar i Söderhamn och Luleå.

Och visst finns det helikoptrar – det har ingen ifrågasatt – men vad vi i vår motion 1063 har föreslagit är att en tillfredsställande dygnsberedskap skall erhållas, eftersom räddningshelikoptrarnas insatser i de norra delarna av Sverige i stort sett bygger på att besättningarna ställer upp på sin fritid för ambulansflygningar och andra räddningsuppdrag.

Herr talman! Jag skall uppta kammarens tid i några minuter för att mycket kortfattat försöka redovisa hur räddningstjänsten i norr fungerar på det här området.

Efter flygvapnets ordinarie tjänste- och flygövningstid saknas det flygräddningsenheter norr om Stockholm. Då det uppkommer ett behov inom detta område, t. ex. vid en flygolycka eller en olycka till sjöss, är de civila resurserna högst otillräckliga, delvis beroende på att dessa har begränsad aktionstid och ej kan utnyttjas till havs. Detta är en av orsakerna till att sjöfartsverket vid ett flertal tillfällen eftersökt möjligheterna att utöka Söderhamns och Luleås helikopterberedskapstid till dygnet-runt-beredskap. Vidare är det viktigt att slå fast att för att en tillfredsställande helikopterräddning skall kunna åstadkommas bör den byggas på tunga helikoptrar, t. ex. den typ av helikoptrar som försvaret har stationerade i Söderhamn och Luleå, eftersom dessa är allvädersutrustade, försedda med sökarutrustning för pejling och egenradar samt har en hög marschfart.

I dagsläget används självfallet civila resurser, t. ex. i Norrbotten för ambulansflygning och andra räddningsuppdrag, och de fyller en viktig uppgift på detta område. Men faktum är att allt fler ambulansflygningar sker via försvarets helikoptergrupp på F 21 i Luleå. Antalet ambulansflygningar ökar kontinuerligt för varje år, och som regel utförs dessa flygningar till 85–90 % efter flygvapnets ordinarie tjänstetid. En av orsakerna till att försvarets helikoptrar används alltmer är att dessa är rymliga och därför medger att sjukvårdare och sjukvårdsutrustning kan medfölja transporterna.

Men eftersom dygnsberedskap saknas vid F 21 på helikoptergruppen gäller det, när ett behov av ambulansflygning uppstår, att snabbt ringa runt och via

telefon försöka ragga upp en besättning. För något år sedan beskrev en av Norrbottenstidningarna i en artikel hur man fått efterlysa en besättningsmedlem på ett av stadens varuhus för att kunna skramla ihop en komplett besättning. Den gången gick det bra, och F 21:s helikopter kunde genomföra en ambulansflygning och rädda en sjuk person som behövde omedelbar vård men som befann sig i fjällen. Den gången kunde inte den civila ambulanshelikoptern i Gällivare gå upp på grund av dåligt väder, snöbyar och mörker. Trots detta gick det alltså bra den gången tack vare de militära insatserna på övertid.

Självfallet kan man inte i längden bygga upp en räddningstjänst på att det i alla lägen finns personal som alltid ställer upp och som det går att få tag på under fritiden. Försvaret och den helikoptergrupp – vid t. ex. F 21 i Luleå – som ställer upp vid nämnda ambulansflygningar har alltid ställt sig positiva till att hjälpa till vid sådana flyguppdrag. Men samtidigt uttrycker man en oro över vad som kan hända vid ett katastroftillfälle, såsom vid en olycka över Bottenviken efter flygvapnets tjänstetid.

Helikoptern är utan tvivel ett ovärderligt hjälpmedel i situationer då människor snabbt behöver hjälp med att t. ex. komma under sjukhusvård och i situationer då olyckor skett, bl. a. till sjöss. Ofta är det inte fråga om att stora resurser måste tillföras, utan det är kanske mer en fråga om samordning av de befintliga resurserna. När en helikopter måste rekvireras från försvaret, exempelvis från F 21, kan det behövas ända upp till ett 40-tal telefonsamtal innan klart besked kan lämnas, innan man verkligen får kontakt och får upp en helikopter.

Herr talman! När motionen 1063 skrevs var det bl. a. med den förhoppningen att civilutskottet skulle kunna ta något initiativ i frågan eller att åtminstone delar av utskottet skulle markera en inriktning i frågan. Jag kan bara konstatera att så inte skett. Det är därför i dagsläget föga meningsfullt att yrka bifall till motionen. Min förhoppning är att det, när motionskravet återkommer till kommande riksdagsår, skall finnas ett bättre stöd i denna kammare för kravet på att även de norra delarna av landet skall kunna få en tillfredsställande dygnet-runt-service vad beträffar räddningstjänsten med helikoptrar.

KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Vid Tsesis-olyckan i Stockholms skärgård kostade saneringen ca 10 milj. kr. Beräkningarna för november månads oljekatastrof i Bohuslän pekar nu på 20 milj. kr., alltså den dubbla summan. Det är stora arbetsuppgifter som fortfarande återstår innan Bohuskusten är något så när ren från oljesölet från november.

Framför allt visade den katastrofen på stora brister i vår oljeskyddsberedskap. Vi socialdemokrater i Bohuslän har därför i motionen 2139 redovisat förslag och synpunkter på hur man kan förbättra oljeskyddet.

Civilutskottet gör det enligt min mening för lätt för sig när utskottet bara hänvisar till pågående utredningar och till kommunministerns svar i riksdagen. Jag skall ta några exempel.

Övervakning av oljeutvinning i Nordsjön vilar i dag på den stat på vars kontinentalsockel utvinningen pågår. Enligt vår mening borde det vara ett svenskt intresse att få till stånd en gemensam internationell övervakning för att få bättre kontroll bl. a. av de multinationella oljebolagen.

Rapporteringskyldighet föreligger beträffande iakttagelser av oljebälten på havet enligt Nordsjööverenskommelsen. Men denna överenskommelse har ännu inte följts upp med lagstiftning i Sverige och andra länder. Oljekatastrofen i Bohuslän ger en belysning av det. Det oljebälte som drabbade Bohuslän i november upptäcktes flera dygn tidigare – men upptäckten rapporterades aldrig, och någon bekämpning kunde därför inte sättas in.

Positionsrapportering tillämpas i Stora Bält enligt utskottet och enligt debatten här i kammaren tidigare. Men det hjälper ju inte för oljetrafiken i Nordsjön.

”Beträffande partikelmärkning av olja i fartyg har en metod för sådan märkning utarbetats och praktiskt prövats i Sverige år 1975”, skriver utskottet. Ja, men det räcker ju inte att ha en metod – den skall tillämpas också om den skall vara till någon nytta.

Hur är det, Kjell Mattsson, när det gäller internationell samverkan för att bygga ut beredskapen för att bekämpa stora oljeutsläpp? Finns det någon sådan organisation eller förbereds det någon?

Löskommen olja på havet skall bekämpas så långt det går innan den når land, hävdar vi i vår motion. Civilutskottet skriver att ”kustbevakningen förfogar över olika oljeupptagningsystem”. Jag vill säga: Det är ju försiktigare uttryckt än när kommunministern tar till orda: ”Vi har den bästa teknik som finns i dag.” Vi hävdar i vår motion, tvärt emot detta: Kustbevakningen behöver förbättrade resurser.

Det finns svensk teknik som har bestått proven vid Bretagnekatastrofen och vid den svåra olyckan i Bantry Bay. Då användes svensk teknik, men inte den teknik som den svenska kustbevakningen använder. Den typ av oljelänsor som används av den svenska kustbevakningen sattes aldrig i sjön vid Bantry Bay, eftersom den irländska expertisen enligt uppgift bedömde det som meningslöst. Man hade tidigare erfarenheter av dem.

När det gäller grundgående oljesaneringsbåtar för bekämpning av olja i vikar och hamnar, är följande exempel en god illustration.

Vid Tsesiskatastrofen användes med gott resultat en oljesaneringsbåt tillverkad på Smögen i Bohuslän. Den fanns inte i kustbevakningens organisation utan lånades ut av Norrköpings hamn. Den finns, vad jag vet, ännu inte i kustbevakningens organisation.

En regional landbaserad organisation, som vi i vår motion har pekat på som ett önskemål, avstyrks av utskottet. Kompetensfördelningen stat-kommun lades fast 1973, och utskottet vill inte nu förordna en annan fördelning. Den avgörande frågan i detta sammanhang måste vara: Fungerar det bra som det är? Det är naturligtvis enkelt för statsmakten att krypa undan frågan genom att säga: Vi betalar.

Det måste enligt min mening finnas en effektiv organisation om och när katastrofen kommer. Finns det en sådan? Från många håll, bl. a. från

kommunerna. pekats på stora brister i vad gäller lämplig bekämpningsutrustning.

Till sist vill jag ställa några frågor om forskning och teknisk utveckling. Räcker det med att kustbevakningen har intresserat sig för frågan? Sker det en systematisk utprovning av utrustningen?

Herr talman! Man är i utskottet rädd för att det skulle försena utredningsarbetet om motionerna lämnades över till de tre kommittéer som arbetar med dessa frågor. Jag hoppas, herr talman, att kommittéerna läser riksdagstryck, så syftet med motionerna kanske ändå är vunnet.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Oljeföreningar som drabbar svenska farvatten – senast drabbades den bohuslänska kusten – är naturligtvis ett oerhört svårt problem, ett problem som vi genom insatser av olika slag skall försöka komma till rätta med. Det är därför inte möjligt för motionärerna att göra gällande att man från civilutskottets sida, från riksdagen i allmänhet och från regeringen skulle vara ointresserad av att få till stånd en lösning eller förbättring. Detta gäller oavsett vilket parti som sitter i regeringsställning. Vi vill alla arbeta för att få till stånd en bättre oljeskyddsberedskap. Frågan är på vilket sätt en sådan skall åstadkommas. Det kanske är betecknande att inget av alla de goda förslag som motionärerna har framställt är direkt genomförbart och att man i detta läge inte kräver att riksdagen skall fatta beslut i enlighet med motionsyrkandena.

Vi i utskottet ställde oss följande frågor när vi behandlade dessa motioner. Är det något fel på den tekniska utrustning som står till förfogande för denna verksamhet? Kan vi förbättra organisationen när det gäller samarbetet mellan de statliga organ som har uppgifter på detta område eller när det gäller samarbetet mellan kommunala och statliga räddningsorganisationer? Ställer vi från riksdagens sida för litet pengar till förfogande för oljebekämpningen?

Utskottet noterar att vi har tre kommittéer som tillsatts under trepartiregeringens tid för att se över våra möjligheter att bekämpa olja till havs. Det är utredningen om övervakningen till havs, den utredning som sker av oljetransporter i skärgården och 1977 års oljeskyddskommitté. Vi utgår ifrån att dessa kommittéer skall framlägga förslag till åtgärder av olika slag och att vi får möjligheter att i vanlig ordning pröva dem och ta ställning till vilken förändring av vår nuvarande organisation som kan vara riktig att göra.

När vi har tillstyrkt motioner om att man skulle se över huvudmannaskapet för viss räddningstjänst i fortsättningen har vi utgått ifrån att en sådan diskussion om vem som skall ha ansvaret inte får innebära att det nu pågående utredningsarbetet på något sätt försenas. Tvärtom understryker utskottet det angelägna i att de tre kommittéer som jag nämnde verkligen forcerar sitt arbete. De uppgifter vi har fått tyder på att så är fallet. Det är anledningen till att utskottet har funnit att det inte skulle vara något vunnet med att de i och för sig goda uppslag som finns i motionerna vidarebefordrades till kommittéerna; vi får ta upp en diskussion om dem när deras förslag

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

Räddningstjänst
m. m.

Onsdagen den
7 mars 1979

Räddningstjänst
m. m.

föreligger.

Innan jag går in på de motionsyrkanden som ställts har jag velat göra denna beskrivning av utskottets hantering av frågan, därför att det har avgivits ett särskilt yttrande när det gäller huvudmannaskapsutredningen.

Gustav Lorentzon trodde att det bakom civilutskottets hantering av hans motion fanns något slags djävulsk taktik, som skulle vara riktad mot regeringen. Vi bygger i civilutskottet inte upp några sådana hotbilder av vad som kan tänkas bli gjort som Gustav Lorentzon målade upp i sitt inlägg. Varken jag eller någon annan i civilutskottet råder över riksdagens beslut om att remittera motioner. Gustav Lorentzon. Den här vpk-motionen har remitterats till civilutskottet, och det ämnesområde som den närmast hörde hemma under var åtgärder för att få till stånd en bra bekämpning av oljeutsläpp till havs.

Vi har inte funnit anledning att tillstyrka motionen. Om Gustav Lorentzon kände sig kränkt över att vi buntat ihop den med ett antal andra motioner, så beklagar jag att vi har varit så knusliga att vi inte kostat på Gustav Lorentzons motion ett eget betänkande. Det är någonting som vi får tänka på till en annan gång, i så fall.

Av uppläggningsen av Gustav Lorentzons anförande i övrigt framgick närmast att han anser att det här är fråga om ett konstitutionsutskottsärende, en granskning av hur regeringen har skött sig.

Sten-Ove Sundström talade om nödvändigheten av att få till stånd förbättrade helikoptertransportmöjligheter för landet i dess helhet men speciellt för vissa delar av landet. Vi har i vårt betänkande redogjort för det arbete på detta område som pågått och hänvisat till den utredning som gjorts och som nu är ute på remiss. Remisstiden har ännu inte gått ut. Utredningen föreslår en utökad försöksverksamhet för att se på vilket sätt det här skall organiseras, vem som skall ha ansvaret för det osv. Därför har vi vid behandlingen av motionerna nu inte funnit möjligheter att tillstyrka några preciserade förslag. Vi menar att detta får anstå tills det utarbetats ett förslag som tar hänsyn till de remissynpunkter som nu kommer in och tills man fått erfarenheter av försöksverksamheten.

Karl-Erik Svartberg menar att vi gör det lätt för oss i civilutskottet när vi inte tillstyrker de yrkanden som ställts i hans motion. Utöver de åtgärder som jag inledningsvis talade om, att man i de kommittéer som arbetar med oljebekämpningsfrågan också skall undersöka möjligheterna till förbättrad teknik och organisation, mer pengar osv., ingår i uppdraget naturligtvis även att undersöka möjligheterna att åstadkomma internationella överenskommelser. Jag utgår från att Sverige arbetar för det i de instanser som finns. Men det är tydligen så att vi inte själva har möjligheter att bestämma hur det skall gå till.

De andra saker som nämns i den motion som Karl-Erik Svartberg talade för är frågor som jag utgår ifrån kommer upp till behandling i de kommittéer som nu arbetar. Jag utgår också ifrån att det blir en sakkunnig genomgång för att se om förslagen är möjliga att genomföra. Vi får sedan gå igenom kommittéernas förslag och ta ställning till vilka förändringar som skall göras i fråga om

teknisk utrustning och organisation. Därefter återstår naturligtvis alltid frågan om hur mycket pengar som vi från riksdagens sida är beredda att ställa till den här verksamhetens förfogande. Innan vi kan ta ställning till det är det angeläget att vi verkligen får klart för oss att vi har fått fram den bästa organisationen.

Karl-Erik Svartberg säger att vi i utskottet har avstyrkt frågan om en regional, landbaserad organisation. Inom havsövervakningsutredningen pågår en genomgång av möjligheterna att samordna de statliga organens insatser. Från civilutskottets sida uttalade vi i fjol med anledning av några motioner att det var angeläget att studera möjligheterna att få till stånd en samordning av insatserna. Dessutom kan jag peka på det motionsyrkande som utskottet nu har tillstyrkt, nämligen att man skall se över huvudmannaskapet. Jag utgår ifrån att regeringen tillsätter den föreslagna utredningen. Utskottet har alltså ansett att man bör undersöka om det ur effektivitetssynpunkt finns vinster att göra på en förändring av huvudmannaskapet.

Mot denna bakgrund, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen skulle Kjell Mattssons inlägg inte kräva något bemötande från min sida, därför att han ju inte i sak gick in på vad motionen tar upp. Däremot garanterade han att varken han eller civilutskottet hade någon djävulsk tanke på att komma åt den sittande regeringen.

I mitt förra anförande nämnde jag inledningsvis att vår motion, som inte alls har något med räddningstjänst att skaffa, hade plockats in i det här sammanhanget därför att man tydligen var litet orolig för de krav som ställdes i den. Motionen är kraftigt underbyggd med skäl till att vi vill ha en kontrollkommission, där miljövärdsvännerna och miljövärdssintressena blir företrädna.

När Kjell Mattsson säger att motionerna inte är genomförbara förstår jag inte riktigt vad han menar. Han hänvisar till kommittéer. Men vår motion kan inte hänvisas till någon av de nu arbetande kommittéerna – det är absolut omöjligt. Den skiljer sig nämligen väsentligt från de andra motionerna. Så enkelt är det.

För att belysa hur lätt man tydligen tar på den här frågan vill jag nämna att kriminalinspektör Arne Rundberg vid Uddevallapolicen, som är Bohusläns egen oljepolis och undersökningsledare, fortfarande måste sköta sin vanliga polistjänst med de många rutinärendena och därför inte på heltid kan ägna sig åt att spåra de internationella oljebovarna. Om regeringen och även civilutskottet hade menat allvar med talet om att man ägnar denna fråga sitt intresse, skulle man givetvis på ett tidigt stadium ha sett till att Arne Rundberg helt fått ägna sin tid åt utredningen om oljesvineriet på Bohuskusten och inte som nu fortfarande fått syssla även med de många rutinärendena.

Kjell Mattsson tog inte heller upp den fråga som jag ställde, nämligen varför de undersökare som finns på Bohuskusten inte kan få sin fortsätt-

ningskurs även i år. Att det inte finns pengar lär vara motiveringen. Men å andra sidan har man pengar i andra avseenden. Jag anser att detta visar att man inte tar allvarligt på oljenedsmutsningen av Bohuskusten. I riksdagsdebatten förra gången fann jag att alla var överens om att oljenedsmutsningen kommer att fortsätta och att det kan bli nya oljeöverfall på Bohuslän.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Kjell Mattsson underströk det som står i betänkandet om räddningstjänst med helikopter. Jag försökte i mitt anförande peka just på den brist som råder norr om Stockholm, alltså i hela Norrland, där man saknar all form av dygnsberedskap. Hela räddningstjänsten där bygger på frivilliga insatser. Militär personal ställer upp på sin fritid, om man lyckas få tag på den personalen. Man får i detta sammanhang inte glömma bort att en väldigt stor bit av landet totalt saknar dygnsberedskap på detta område.

KJELL MATTSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Gustav Lorentzon vill försöka få det till någon sorts beräknad taktik från civilutskottets sida att vi gömmer hans motion bland de andra. Jag kan försäkra att vi över huvud taget inte tillämpar den typ av tänkande som Gustav Lorentzon här ger uttryck för.

Jag vill också nämna något som jag glömde i mitt första inlägg, nämligen att 1977 års oljeskyddskommitté, som tillsattes efter olyckan med oljeutsläpp från Bravofältet på Nordsjön, gör provtagning för att se vilka typer av olja som flutit in på den bohuslänska kusten. Gustav Lorentzon gör gällande att det inte utförs något som helst arbete i den riktningen, men det är alltså inte så som han påstår.

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte hävdad den uppfattningen att de kommittéer som är tillsatta inte utför något arbete. Jag har sagt att de hittills inte har redovisat något resultat av sitt arbete. Så enkelt ligger det till.

Civilutskottets behandling av motionerna finner jag fortfarande mycket underlig. Det kommer jag inte ifrån. Ni vill gömma en mycket allvarlig fråga för att slippa få den debatterad här. Jag kan upprepa vad jag sade tidigare. Ni hade bråttom med att behandla dessa motioner under den kalla årstiden. När värmen kommer och opinionen i Bohuslän åter blommar upp, blir det inte så lätt att föra denna debatt som det är i dag.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag vill säga några ord om motionen 1063 av Sten-Ove Sundström m. fl., vari begärs att skyndsamma åtgärder vidtas för en tillfredsställande dygnsberedskap med räddningshelikopter i Söderhamn och Luleå. Jag är själv medmotionär.

Studerar man detta utskottsbetänkande, kan man konstatera att utskottet mycket ingående redovisar de utredningar som har sysslat med räddningstjänst med helikopter samt hänvisar till den försöksverksamhet som

pågår.

Det är naturligtvis i och för sig bra, men man kommer inte ifrån det faktum att mer än halva Sverige utgör en vit fläck på kartan när det gäller dygnetruntberedskap med helikopter – det framgår av utskottsbetänkandet – medan den övriga delen av landet har tillgång till sådan beredskap genom rikspolisstyrelsens försorg. Hur vackra skrivningar utskottet än gör i sitt betänkande kommer man inte ifrån det förhållande som råder, och det är naturligtvis ett förhållande som är i högsta grad otillfredsställande.

Det finns två mycket förnämliga Vertolhelikoptrar, en i Söderhamn och en i Luleå, stationerade i anslutning till flygflottiljer men med besättning endast på dagtid och flygövningstid. Detta är misshushållning med resurser, allra helst som man på de platser där helikoptrarna finns också har mycket välutrustade sjukhus. Det finns möjligheter att utbilda speciella läkarteam som snabbt kan sättas in tillsammans med helikoptrarna dels vid sjuktransporter, dels för att genomföra brådska räddningsinsatser både till lands och till sjöss.

Det är naturligtvis väldigt angeläget att det så fort som möjligt kommer fram förslag till åtgärder som möjliggör utnyttjande av helikoptrarna i Luleå och Söderhamn för dygnetruntberedskap. Visserligen kommer det att kosta några kronor, men jag tror att det är väl använda pengar med tanke på att beredskapen kommer att kunna höjas rätt avsevärt.

Utskottet förutsätter att regeringen i lämpligt sammanhang redovisar grunden för det totala utnyttjandet av helikoptrar för räddningstjänst, och det är bra. Det är naturligtvis viktigt att regeringen snabbt vidtar åtgärder, så att vi verkligen kan få en sådan tingens ordning att det blir dygnetruntberedskap på helikoptrarna i Söderhamn och Luleå och därmed ett likartat förhållande i hela landet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1586 av Gustav Lorentzon m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Gustav Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1586 av Gustav Lorentzon m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Gustav Lorentzon begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 12
Avstår - 2

Mom. 5-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 25 Realisationsvinstbeskattningen

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1978/79:30 med anledning av motioner om realisationsvinstbeskattningen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:349 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 1) hemställt att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att förslag snarast borde föreläggas riksdagen om en skärpning av realisationsvinstbeskattningen genom att

- a. hela vinsten gjordes skattepliktig,
- b. även realisationsvinst vid avyttring av lös egendom avsedd för personligt bruk gjordes skattepliktig,
- c. beskattningen av realisationsvinsten fick minst samma skärpa som beskattningen av arbetsinkomster,

1978/79:1164 av Margaretha af Ugglas (m), såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),

1978/79:1629 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 3) hemställt att riksdagen skulle hos regeringen begära förslag om en skärpning av skatten på realisationsvinster i överensstämmelse med vad som i motionen anförts vilket framlades i sådan tid att de nya bestämmelserna kunde träda i kraft senast den 1 januari 1980,

1978/79:1712 av Georg Danell (m) och

1978/79:2162 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga hemställt att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1978/79:85 med förslag till jordförvärvslag m. m. skulle

5. hos regeringen begära utvärdering och översyn av realisationsvinstbeskattningens inverkan på marknadspriserna på jordbruksfastigheter,

6. hos regeringen begära ändring av nuvarande skatteregler vid expropriation så att tiden för realisationsskattefritt ersättningsköp utsträcktes.

Motionen 1978/79:2162 hade hänvisats till jordbruksutskottet men sedermera såvitt avsåg yrkandena 5 och 6 överlämnats till skatteutskottet.

Utskottet hemställde

1. beträffande skärpning av realisationsvinstbeskattningen att riksdagen skulle avslå
 - a. motionen 1978/79:349 yrkandet 1,
 - b. motionen 1978/79:1629 yrkandet 3,
2. beträffande realisationsvinstbeskattningens inverkan på marknadspriser på jordbruksfastigheter att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2162 yrkandet 5,
3. beträffande tidsfristen för anskaffning av ersättningsfastighet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2162 yrkandet 6,
4. beträffande begreppet ersättningsfastighet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1712,
5. beträffande aktievinstbeskattningen att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1164 yrkandet 1.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande skärpning av realisationsvinstbeskattningen av Erik Wärnberg, Valter Kristenson, Tage Johansson, Rune Carlstein, Hagar Normark, Curt Boström och Bo Forslund (samliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:1629 yrkandet 3 och med anledning av motionen 1978/79:349 yrkandet 1 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

2. beträffande realisationsvinstbeskattningens inverkan på marknadspriser på jordbruksfastigheter av Kurt Söderström (m) och Bo Lundgren (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2162 yrkandet 5 hos regeringen begärde utvärdering och översyn av realisationsvinstbeskattningens inverkan på marknadspriserna på jordbruksfastigheter.

RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Realisationsvinstbeskattningen, som skatteutskottet behandlar i sitt betänkande nr 30, fick sin nuvarande grundläggande utformning 1967. I det förslag som riksdagen då hade att ta ställning till anförde den dåvarande finansministern att förslaget utformats så, att det kommer att lämna ordinära vinster vid försäljning av eignahem, villor, hyreshus, industrifastigheter och jordbruk utanför beskattningen. Man kan väl säga att det var en riktig målsättning att en skälig värdestegring accepterades och undantogs från beskattningen.

Realisationsvinstbeskattningen har sedan varit föremål för flera revideringar; den senaste stora genomgången skedde så sent som 1976. De nuvarande bestämmelserna är alltså av ett ganska sent datum. Men även om

reglerna för beskattningen varit föremål för åtskilliga genomgångar och också successivt har skärpts, är det ändå ofrånkomligt att den nuvarande beskattningen av realisationsvinster många gånger leder till stora skattefälvörer. Problemet har också som utskottet framhållit uppmärksamats av 1972 års skatteutredning, som förordade en speciell utredning angående realisationsvinst- och förmögenhetsbeskattning. Enligt vad utskottet nu anför kommer en sådan utredning att tillsättas inom kort.

Problemen att nå fram till en rättvisare beskattning har också delvis hamnat hos utredningen om real beskattning av ränte- och kapitalinkomster m. m., som budgetministern tillsatte i november 1978. Denna utredning verkställer en teknisk översyn av problem som tangerar realisationsvinstbeskattningen.

Det här är nog i och för sig bra, men enligt den uppfattning som vi har som företrädare den socialdemokratiska reservationen är det inte tillräckligt. Vi anser att orättvisorna med nuvarande beskattningsform är så uppenbara att riksdagen bör ge sin mening till kända och hemställa om ett regeringsförslag, som kan resultera i en rättvisare beskattning fr. o. m. den 1 januari 1980.

I samband med att ett sådant förslag utarbetas bör regeringen också pröva möjligheterna att ta ut en effektiv skatt också på sådana realisationsvinster som uppkommer vid försäljning av diamanter, juveler, antikviteter och liknande tillgångar.

Anledningen till att kraven på en skärpning av realisationsvinstbeskattningen nu fått ökad aktualitet hänger bl. a. samman med att inflationen medverkar till att möjligheterna till snabba reavinster har ökat. Men det här är inte enbart en fråga om inflationseffekter, utan problemen hör också samman med utformningen av avdragssystemet i skattelagstiftningen. Det nuvarande avdragssystemet ger stora möjligheter för personer med goda inkomster och därmed också en god kreditvärdighet att låna upp betydande belopp. Genom att utnyttja avdragsrätten för räntekostnaderna hålls inkomstbeskattningen nere. Det gäller sedan att placera de upplånade pengarna där det ges snabba värdestegringar, exempelvis i en villafastighet. När sedan realisationsvinstbeskattningen inte är effektiv, skaffar man sig ganska snart ett avsevärt kapital den här vägen. Har man så tagit sig in på villamarknaden, öppnas möjligheterna att köpa upp sig och därmed uppskjuta beskattningen till dess att indexuppräknningen och andra tillägg tar bort effekterna av beskattningen. Man omvandlar med andra ord arbetsinkomster till klart lägre beskattade eller rent av obeskattade realisationsvinster. Det här skapar skatteorättvisor, men det utgör också en press på marknadspriserna på villorna och gör det därmed allt svårare för vanliga inkomstagare att klara av insatserna för ett småhus, dvs. kontantinsatsen och de första årens räntor och amorteringar. En effektiv realisationsvinstbeskattning skulle sannolikt medverka till lägre prisnivå, jämfört med vad som är fallet vid en ineffektiv beskattning.

Budgetministern har i direktiven till utredningen om real beskattning av räntor och kapitalinkomster varit inne på tanken att man i fråga om fastighetslån skulle kunna uppnå ett riktigare beskattningsresultat, om man medgav indexuppräknning enbart för den del av anskaffningsvärdet som

motsvaras av ägarens eget kapital i fastigheten. Man skulle med andra ord inte få rätt att indexuppräknas den upplånade delen. Måhända är detta en väg som är värd att pröva, men det finns flera tänkbara förändringar som kan diskuteras för att nå fram till en rättvisare beskattning.

Jag skall, herr talman, stanna vid det anförda och ber att få yrka bifall till reservationen I av Erik Wärnberg m. fl.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

KURT SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Den m-reservation som är fogad till skatteutskottets betänkande nr 30 är betingad av att vi strävar efter att försöka göra förhållandena så gynnsamma som möjligt för lantbruksnäringens utövarer. Därigenom kan vi också tillförsäkra vårt land ett stabilt och rationellt jordbruk.

Att driva jordbruk, bruka jord och skog och förvalta därtill hörande byggnader, är en långsiktig verksamhet, där man måste ha siktet inställt generationer framåt. Därför tycker vi att lantbrukarna bör få goda möjligheter att planera för framtiden. Sådana möjligheter uppnås säkrast om man eftersträvar ett samband mellan ägande och brukande av den svenska jordbruksmarken.

Självägande bönder har under århundraden förvaltats den svenska jorden på ett effektivt sätt. Som vi ser saken är det då helt klart att de inom jord- och skogsbruket verksamma måste ges möjligheter att förvärva fastigheter. Vi är medvetna om att man för att nå en sådan målsättning kan tvingas att lagstiftningsvägen vidta åtgärder mot andra grupper, vilka av spekulationsintresse placerar pengar i jordbruksfastigheter.

En naturlig fråga blir då: Varför har priserna på jordbruksfastigheter drivits upp till en för många helt orealistisk nivå? Självfallet är att det finns flera orsaker. Den främsta är kanske att utbudet har varit alldeles för lågt i förhållande till befintligt köpintresse. Här kan ju inte det allmänna svära sig helt fritt. Det allmänna tillgodogör sig en stor del av jord- och skogsbrukets avkastning och mycket av det till jorden knutna kapitalet genom beskattning. Kraven på avkastning på den direkt samhällsägda marken är däremot mycket blygsamma vad gäller inkomster såväl genom beskattning som genom ränta på nedlagt kapital. Trots detta – eller kanske just på grund av de blygsamma kraven på skatteintäkter och ränta på insatt kapital – har stat och kommuner och även kyrkan ökat sin efterfrågan på jordbruksfastigheter. Det har medverkat till att fastighetspriserna drivits upp. Privat spekulationsintresse har även sin stora del av ansvaret, och antalet s. k. "trottoarbönder" är numera ganska stort. Ett speciellt problem utgör även det alltmer utbredda dödsbodeläggandet. Detta har för vissa regioner fått en helt onormal omfattning till förfång för fastigheternas skötsel.

Vi anser nu att vi måste komma till rätta med rådande förhållanden och att det är ytterst angeläget att orsakerna till nu befintliga missförhållanden

omgående kartläggas, och det är detta som vi har framhållit i vår reservation. Utskottsmajoriteten anser att det saknas anledning till omedelbara ändringar men påpekar även att riksdagen i samband med beslutet om de nya uppskovsreglerna uttalade att uppskovssystemet skulle bli föremål för en utvärdering, och denna skulle då avse uppskovsreglerna som helhet – alltså även de senast antagna.

Vi anser att man måste få en rimligare prisutveckling på jordbruksfastigheter omgående innan ännu större skador hinner åsamkas. Därför vill vi bryta ut frågan om realisationsvinstbeskattningens inverkan på jordbruksfastigheterna och behandla denna med förtur.

I övrigt delar vi utskottsmajoritetens uppfattning att övriga frågor kan anstå till den översyn som en kommande utredning skall göra.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Allmänt beträffande skattepolitiken i det här landet – både när det gäller politiska beslut och verklighetens utveckling – kan konstateras att en omfördelning pågår, som negativt drabbar dem som inte tillhör den delen av folket som har högre inkomster, stora förmögenheter och betydande kapitalinkomster. De vanliga lönearbetarna – den del av befolkningen som inte har möjlighet att utnyttja skattesystemets alla kryphål – tvingas att erlägga skatt på hela sin inkomst. De som inte har möjlighet att utnyttja kryphålen får betala de undandraganden från skatt som de andra, en numerärt mycket mindre grupp men desto mer privilegierade, använder sig av i lagens namn.

Det är denna lag som vi kommunister på många punkter vill ändra. Det som behandlas i dag – realisationsvinstbeskattningen – utgör bara en del av de förändringar som vi anser måste komma till stånd. Hela skattepolitiken måste radikalt ändras på så sätt att de som verkligen har inkomster också betalar skatt efter sin förmåga, reellt sett.

Kapitalskatternas andel av de totala skatteinkomsterna för samhället har starkt minskat under en rad av år. Om vi jämför med utvecklingen sedan 1950 finner vi följande:

Förmögenhetsskatten har minskat från 1,9 procentandelar 1950 till 0,4 procentandelar 1977. Samma utveckling kan konstateras när det gäller arvs- och gåvoskatten. Där har andelen sjunkit från 0,8 % 1950 till 0,2 % 1977. Beträffande reavinstbeskattningen föreligger inte några siffror, men det troliga är att motsvarande utveckling går att finna även på det området.

Denna utveckling går tvärt emot vad den egentligen borde göra. I stället för skärpningar av den totala skatten för det stora flertalet av löntagarna måste åtgärder till som underlättar för dessa och överflyttar tyngdpunkten på företagen, på spekulationerna, på de stora förmögenheterna och kapitalen.

Realisationsvinsterna går inte heller att se isolerat utan måste vägas in i den totala skattebildningen. Regeringens aviserade förslag till förändringar följer också den tidigare utvecklingen, nämligen att underlätta för de stora

inkomsttagarna. Förslaget om begränsningar av det totala inkomstskatteuttaget till 80 resp. 85 % är till för att gynna dem som också har ekonomiska möjligheter att skaffa sig reavinst.

Avdragsmöjligheterna i skattesystemet är en annan del som lägger grunden till de stora orättvisor som finns. Avdrag för låneräntor medges i vilken utsträckning som helst. Dessa avdragsmöjligheter är indirekt skapare av vissa reavinst och förmögenhetsbildningar, förmögenheter som de skattebetalare som inte har råd att ha de relativt höga räntekostnaderna får vara med och betala till.

Förmögenhetsökningarna skapas i boendet, genom villor och småhus, och det kan väl accepteras. Men det vi däremot inte kan acceptera är att denna förmögenhet vid försäljning inte åsätts en reell beskattning.

I samband med ombyggnad av äldre fastigheter har det blivit allt vanligare att hyresgästerna erbjuds att köpa lägenheterna i form av bostadsrätter eller andelar. Ofta går det till så att fastighetslånen, helt eller delvis, delas mellan bostadsrätts- resp. andelsinnehavare. Syftet är att dessa skall kunna dra av räntekostnaderna på sina privata inkomster – på samma sätt som småhusägarna. Systemet har fått namnet strimlade lån. Maximala skattevinster blir det i hus som ägs av ett handelsbolag under de första åren efter en ombyggnad. Då blir nämligen också en stor del av ombyggnadskostnaderna avdragsgilla vid deklaration.

Systemet med strimlade lån riktar sig, precis som de attraktiva bostadsrätterna, till välbärgade grupper, som dels kan betala de höga kontantinsatserna, dels har så höga inkomster att ränteavdragen blir betydelsefulla. Nackdelarna med denna utveckling är uppenbara. Attraktiva hyreslägenheter omvandlas till ägandeformen – utom räckhåll för vanliga hushåll.

I LO-tidningen nr 34, 1977, säger Karl D. Ivre, f. d. redaktör för HSB:s tidskrift Att bo, följande:

”Vidare bör en reell realisationsvinstbeskattning införas. Den nuvarande är nämligen i stort sett verkningslös, då den drar in till statskassan endast 1–2 % av den årliga realisationsvinsten på småhusbeståndet.”

Detta visar att den beskattningsform som realisationsvinsten i dag utgör är en beskattningsform som inte är acceptabel för den breda massan. För aktiespararna är beskattningen mycket liberal. Ja, man skulle kunna säga att den i verkligheten är nära nog obefintlig. Likadant är förhållandet med beskattningen av lös egendom.

Utskottet hänvisar våra krav till en kommande utredning. Socialdemokraterna ställer däremot till viss del upp på våra krav i sin reservation, men jag frågar efter logiken. När vi förra året ställde samma krav om skärpningar i reavinstbeskattningen hänvisade ett enhälligt skatteutskott – inkl. socialdemokraterna – till att 1972 års skatteutredning inte ansåg en vidare utredning angelägen. Nu när utskottet säger att det finns planer på utredning ställer socialdemokraterna upp. Vi anser det naturligtvis bra att tillfnyktrandet kommit men undrar varför ni nekade förra året.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 349.

HOLGER BERGQVIST (fp):

Herr talman! Jag tror inte att oenigheten är särskilt stor i själva sakfrågan när det gäller att få en realisationsvinstbeskattning som fungerar på ett fördelningspolitiskt riktigt sätt. Det som skiljer oss åt just nu är tidsaspekten plus det förhållandet att vi har velat avvakta resultatet av det utredande som satts i gång på det här området.

Jag vill påminna om att de nuvarande bestämmelserna, som Rune Carlstein påminde om, är av ganska färskt datum. Det var 1976 som bestämmelserna ändrades med syfte att tillgodose de rättvisekrav och fördelningspolitiska krav som talade för en skärpning av beskattningen, en skärpning som då kom till stånd.

Bland de nu föreliggande motionerna finns krav på ytterligare skärpning av beskattningen av realisationsvinster. Sådana motioner fanns, vilket nyss nämndes från talarstolen, också så sent som under förra riksmötet. Då avvisades de, t. o. m. enhälligt, med hänvisning till att 1972 års skatteutredning hade förordat en särskild utredning av de här frågorna. Det utredandet har nu kommit i gång. Det har börjat med att en utredning tillsatts för att belysa konsekvenserna av en real beskattning av räntor och kapitalvinster. Det finns anledning tycker jag, herr talman, att något observera ett par bitar av de direktiv som föregått utredningen.

”När penningvärdet inte är fast sammanfaller de nominella värdeförändringarna inte längre med de reala”, står det i utredningsdirektiven där man bl. a. fortsätter så här:

”En huvuduppgift för utredaren bör alltså vara att undersöka om det är möjligt att utforma ett system där inkomstberäkningen ger ett reallt riktigt resultat oberoende av den faktiska inflationstakten och dess variationer.”

Utredaren ges i direktiven rätt att pröva olika tänkbara konstruktioner. Rune Carlstein var inne på en som jag också hade velat peka på, nämligen möjligheten att ändra reglerna på det sättet att indexuppräkningsvärdet endast skulle medges för den del av anskaffningsvärdet som motsvaras av det egna kapital som ägaren lagt ned i fastigheten. Jag har, liksom måhända Rune Carlstein, velat peka på just den här möjligheten för att visa den vilja till radikala grepp som finns här för att försöka bemästra de problem som hör till reavinstbeskattningen när det gäller just inflationseffekterna.

Jag vill tillägga, på samma sätt som socialdemokraterna gör i sin reservation, att man inte kan se frågan om realisationsvinstbeskattningen enbart som en fråga om inflationseffekter. Det är också därför som utredandet nu kommer att vidgas och fortsätta. Det är med hänsyn till detta som utskottet menat att ytterligare förändringar rimligen inte kan komma i fråga, förrän detta utredande gett oss ett bättre underlag. Vi kan väl vara överens om att det inte minst på det här området är viktigt att reda ut begreppen. Det är en utomordentligt svår materia att tränga in i, och vi har all anledning att se fram emot en skyndsam presentation av det utredningsmaterial som kan vara på gång.

Jag menar att samtliga de frågor som aktualiserats i motionerna avser

ämnesområden som inom en nära framtid väntas bli föremål för översyn. Dessa frågor är av sådan vikt att behovet av denna översyn inte får nonchaleras. Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av Erik Wärnberg m. fl. samt 3:o) motionen nr 349 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Hugo Bengtsson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Tommy Franzén begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 1 antar reservationen nr 1 av Erik Wärnberg m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 349 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 130
Nej - 14
Avstår - 143

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Erik Wärnberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 149
Nej - 137

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Realisationsvinst-
beskattningen*

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Kurt Söderström och Bo Lundgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kurt Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Kurt Söderström och Bo Lundgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kurt Söderström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 244
Nej – 43

Mom. 3–5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 26 Rättsavdelningar vid vissa länsstyrelser

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:19 med anledning av propositionen 1978/79:100 i vad däri behandlas frågan om inrättande av rättsavdelningar vid länsstyrelserna jämte motioner.

I propositionen 1978/79:100 bil. 18 (s. 24–31) (kommundepartementet) hade förordats att särskilda rättsavdelningar skulle inrättas vid samtliga länsstyrelser utom vid länsstyrelsen i Stockholms län.

I detta betänkande hade behandlats motionerna

1978/79:1568 av Kerstin Andersson i Hjärtum (c) och Sven Eric Åkerfeldt (c), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om att länsstyrelserna inte borde vara organiserade med samlade rättsavdelningar, m. m.,

1978/79:1569 av Per Bergman m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att särskilda rättsavdelningar inte borde organiseras vid länsstyrelserna,

1978/79:1593 av Anna-Lisa Nilsson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen skulle avslå regeringens förslag i budgetpropositionen 1979 bil. 18 om inrättande av rättsavdelningar vid länsstyrelserna, och

1978/79:1600 av Lars Schött m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle avslå regeringens förslag i budgetpropositionen 1979 bil. 18 om inrättande av rättsavdelningar vid länsstyrelserna.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

a. beträffande rättsavdelningar vid vissa länsstyrelser med bifall till motionerna 1978/79:1568, 1569, 1593 och 1600 som sin mening ge regeringen till känna att rättsavdelningar inte inrättades,

b. beträffande organisationen av vissa länsstyrelser som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anför.

Reservation hade avgivits av Per-Olof Strindberg (m), Karl-Erik Strömberg (fp), Karin Ahrland (fp) och Georg Danell (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen beträffande rättsavdelningar vid vissa länsstyrelser med avslag på motionerna 1978/79:1568, 1569, 1593 och 1600 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag yrkar avslag på civilutskottets betänkande nr 19 och bifall till reservanternas förslag.

Majoritet och reservanter tycks vara ense om att jurister behövs på länsstyrelserna även sedan länsdomstolarna har brutits ut. Oenigheten gäller rent organisatoriska frågor. Kommunministern ville förvandla det som blir kvar av allmänna enheten på förvaltningsavdelningen till en rättsavdelning och föra över ärenden och personal från den juridiska enheten på planeringsavdelningen dit.

Utskottsmajoriteten och ett antal motionärer vill det inte och har åberopat ett antal skäl, som jag skall be att få bemöta.

För det första säger man att det blir svårt för allmänheten att överblicka ärendefördelningen inom länsstyrelsen. Herr talman! Omsorg om allmänheten är alltid värd respekt. Men folk i gemen – allmänheten – har inte en aning om vilka ärenden som hör hemma på olika avdelningar på en länsstyrelse. Allmänheten vänder sig till länsstyrelsen rätt och slätt, och så bör det vara. Inte ens utskottsmajoriteten kan väl mena att någon enskild skall behöva sätta sig in i hur en myndighet är organiserad för att få ett ärende behandlat.

För det andra säger utskottet att om viktiga ärendegrupper skall avgöras inom rättsavdelningen kan förtroendemannastyrelsens inflytande minska. Påståendet är minst sagt märkligt. Jag vill rekommendera utskottsmajoriteten att läsa länsstyrelseinstruktionen. Där framgår det vem som har inflytande i vilka frågor. I 26 § är det uppräknat när lekmannastyrelsen absolut skall besluta, och det gäller sådant som hör hemma på alla tre avdelningarna i dag. Ingenting av det som föreslås i propositionen skulle kunna medföra någon ändring på den punkten. F. ö. är det så att landshövdingen kan hänskjuta vilket ärende hon eller han vill till styrelsen, och dessutom är förtroendemannastyrelsen en samling politiker. Sådana är som bekant så starka att de får antas kunna säga ifrån om de vill ta över ett beslut.

För det tredje påstår man att kostnadsskäl talar mot förslaget. Det är ett påstående utan grund. Propositionen innebär inte att det skulle bli fyra länsråd på varje länsstyrelse. Den innebär att man precis som i dag skulle ha tre avdelningar. Då blir det inte någon fördyring. Någon kan tro att om man tar bort en länsrådstjänst så innebär det besparingar. Men då gör man ett räknefel. På varje länsstyrelse finns det ett mycket stort antal ärenden, och det oberoende av hur länsstyrelsen är organiserad. Oavsett om tjänstemännen är landshövdingar, länsråd eller länsnotarier så strömmar ärenden in som skall avgöras av länsstyrelsens personal. Antalet ärenden minskar inte därför att man inte har en rättsavdelning. Det behövs precis lika mycket folk i fortsättningen som i dag för att avgöra de mål och ärenden som kommer in till länsstyrelsen. Ett länsråd arbetar nämligen också och avgör mål och ärenden. Det behövs med andra ord lika många jurister även i fortsättningen. Det är antalet tjänster, och inte tjänsternas eventuella högre eller lägre lönegrad, som innebär de större kostnaderna.

För det fjärde menar motionärerna att det lagarbete som i dag finns mellan fackplanerare och jurister slås sönder och att planeringsavdelningens arbete skulle bli lidande om den juridiska kompetensen placerades på en annan avdelning. Det låter som om utskottet tror att det är tjocka murar mellan avdelningarna på en länsstyrelse. Det är det inte.

Det handlar om människor på länsstyrelserna. Deras samarbetsförmåga beror inte på i vilket rum ett skrivbord står utan på individens personliga förutsättningar och vilja till samarbete. Dessutom får jag väl återigen påminna om att länsstyrelseinstruktionen också talar om en arbetsordning, som finns på varje länsstyrelse och som säger vad olika befattningshavare skall syssla med. Juristerna på länsstyrelsen har alltid lojalt följt arbetsordningen och kommer säkert att göra det även i fortsättningen. Det är världens enklaste sak att skriva in i den att en, två eller tre notarier eller assessorer skall särskilt bistå naturvårdsenheten etc. I praktiken skulle kanske planeringsavdelningen få många fler jurister att vända sig till i brådskande ärenden än vad den har i dag, när det finns två eller tre på planeringsavdelningen.

Hela utskottsbetänkandet andas en i och för sig lovvärd omsorg om planeringsavdelningen. Vad som händer med allmänna enheten på den nuvarande förvaltningsavdelningen tycks vara fullständigt ointressant. Jag tycker det hade varit bättre om utskottet visat omsorg om hela länsstyrelsen, och då sett på länsstyrelsens totala behov av juridisk sakkunskap. Alla tycks ju vara ense om att länsstyrelserna i fortsättningen liksom tidigare måste ha tillgång till jurister. Det är nödvändigt med tanke på att det är en myndighetsutövning som ligger på länsstyrelserna och eftersom vi alla inser att den enskildes rättssäkerhetsintressen kräver juristmedverkan i många typer av ärenden.

Just därför är det minst lika viktigt att länsstyrelsekarriären även i fortsättningen kan vara attraktiv för unga jurister. Det blir den främst om vi skapar en organisation som kan ligga fast under överblickbar tid, och om denna organisation kan erbjuda personalen möjligheter till variation i arbetsuppgifterna. Det skulle man kunna, om man fick en rättsavdelning.

Det är beklagligt att utskottsmajoriteten inte har förstått den saken.

Jag yrkar bifall till reservationen.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Innan jag går in på motiven för utskottsmajoritetens förslag vill jag göra en kommentar till det som Karin Ahrland inledde sitt anförande med.

Vi borde egentligen ha gått med på kommunministerns förslag. Ett av argumenten för detta var nämligen att man skulle åstadkomma bättre juridisk kompetens, om alla jurister på länsstyrelserna fick vara i en rättsavdelning. Karin Ahrland är ju jurist på länsstyrelsen, och hon klarade inte ens att läsa civilutskottets betänkande på rätt sätt, så hon har tydligen behov av en viss förbättring av sin juridik.

Karin Ahrland sade att ett av våra argument var att förtroendemannastyrrelsens inflytande skulle komma att minska. Men det är motionärer som skrivit detta. Om fru Ahrland läser i betänkandet vad utskottet har sagt och startar på s. 5, andra stycket, kommer hon att finna att vi inte återupprepar det argumentet.

För att försöka förkorta mitt inlägg skall jag inte gå in på de argument för en särskild rättsavdelning som kommunministern radat upp i propositionen, utan jag inskränker mig till att beröra de motiveringar som utskottsmajoriteten har anfört. Det som kommunministern anförde har mött invändningar från ett flertal motionärer, representerande centerpartiet, socialdemokraterna och moderata samlingspartiet. I samtliga motioner har föreslagits att riksdagen skall ge regeringen till känna att rättsavdelningar vid länsstyrelserna inte bör inrättas. I motionerna hävdas att om rättsavdelningar inrättas, skulle planeringsavdelningarnas lagarbete äventyras, eftersom de ärenden som föreslås bli överflyttade till rättsavdelningarna skulle komma att isoleras från sitt planeringssammanhang. Vidare anføres i motionerna att fackplanerarna skulle förlora det stöd som samarbetet med juristerna utgör, liksom att möjligheterna att decentralisera skulle försämrats och att kostnadsskäl talar för att rättsavdelningar inte behöver inrättas.

Utskottsmajoriteten, bestående av socialdemokrater och centerpartister – inte av representanter för moderata samlingspartiet, som hoppat av från sina motionsyrkanden – har tagit intryck av vad motionärerna anfört. Vi har funnit det olyckligt att samarbetet mellan jurister och fackplanerare skulle försvåras. Utskottet anser också att resultatet av de pågående utredningarna om den statliga och regionala förvaltningens uppgifter och organisation bör föreligga, innan beslut fattas om ytterligare genomgripande förändringar i länsstyrelsernas organisation. Vi konstaterar sammanfattningsvis att man först bör klargöra vilka arbetsuppgifter som kommer att åvila länsstyrelserna och därefter skapa den organisation som behövs, medan budgetpropositionens förslag innebär den motsatta ordningen, nämligen att man börjar med att skapa en organisation och att man sedan förhoppningsvis får denna organisation att passa även för den framtida länsstyrelsens arbetsuppgifter. Vi tycker att det i budgetpropositionen förda resonemanget inte är logiskt.

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Rättsavdelningar
vid vissa länsstyrelser*

Karin Ahrland som talade för reservanterna, som är folkpartisterna och moderaterna, vill alltså genomföra budgetpropositionens förslag. Detta är i och för sig självklart när det gäller folkpartisterna, som ju har till uppgift att se till att regeringens förslag om möjligt kan bli genomförda här i riksdagen. Däremot är jag litet förvånad över att även utskottets moderata ledamöter står bakom reservationen. Vi konstaterar att moderaternas motion bärs upp av flera ledamöter som har anknytning till länsstyrelserna, antingen genom medverkan i länsstyrelsernas styrelser eller som tjänstemän i länsstyrelserna. Därför hade vi räknat med att även moderaterna skulle stå fast vid den uppfattning som framförts i motionerna.

Med stöd av de nu nämnda motiven menar utskottsmajoriteten att man nu inte bör genomföra det av kommunministern framlagda förslaget. I motioner har det också framhållits att det kan få ekonomiska konsekvenser, om man följer utskottsmajoritetens förslag. Man kan nämligen spara in en del pengar när det gäller kostnaderna för länsstyrelserna, och även det är ju beaktansvärt i nuvarande budgetsituation.

Herr talman! Jag vill med det anförda be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

KARIN AHRLAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka att jag började med att tala om utskottsmajoriteten och ett antal motionärer och beklagar om herr Mattsson inte vill bli behandlad i samma debatt som motionärerna. Men det är bråttom också.

Sedan vill jag bara påpeka att utskottet på s. 6 skrivit: "Med beaktande av vad som anförts i motionerna ---."

Slutligen är jag, herr talman, mera förvånad över att inte centerpartiet har följt den här propositionen, eftersom den, såvitt jag förstår, förbereddes under den tid då en centerpartist var kommunminister.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! Utöver det som Karin Ahrland har sagt finner jag anledning att slå fast att regeringen trots sin klara uppfattning i sakfrågan inte skulle ha lagt fram det nu aktuella förslaget, om de politiska kontakterna före jul hade gett någon antydning om att man kunde vänta sig motstånd i riksdagen. Jag vill också slå fast att regeringens ståndpunkt, precis som Karin Ahrland nyss antydde, innebär ett fullföljande av den linje i frågan som utarbetades och följdes av min företrädare Johannes Antonsson.

Jag beklagar den motsättning som nu, helt överraskande för regeringen, har uppstått i riksdagen, och jag gör det främst av tre skäl.

Det första skälet är att utskottets ställningstagande, enligt regeringens bestämda uppfattning, är negativt för länsstyrelserna. Det får till konsekvens att man i framtiden minskar länsstyrelsernas juridiska kompetens och förmåga att konkurrera om goda juristkrafter. Jag anser att det perspektivet bättre borde ha fått komma med i bilden. Planeringsavdelningarnas intressen kan fullt ut beaktas inom ramen för regeringens och OPAL-utredningens förslag. Även om alla tjänster organisatoriskt tillhör en rättsavdelning, kan

mycket väl vissa jurister, både personellt och t. o. m. lokalt, tillföras planeringsavdelningen. Detta är, som Karin Ahrland uttryckte det, en fråga om huruvida människor kan och vill samarbeta.

Det andra skälet till att jag beklagar utskottets ställningstagande är att det leder till en organisatorisk lösning som bara kan anses vara provisorisk. Ingen kan väl på allvar tänka sig att länsstyrelserna på längre sikt skall ha en allmän enhet hängande i luften organisatoriskt sett.

Jag vill nämna att jag har mött mycket starka önskemål från landshövdingar, länsråd och andra som arbetar vid länsstyrelserna om att statsmakterna skall ge besked om länsstyrelsernas framtid. Just mot denna bakgrund anser jag det otillfredsställande att föreslå endast en provisorisk organisation. Jag ber riksdagen fästa särskilt avseende vid den mening i budgetpropositionen där det talas om en organisatorisk grundstruktur som kan ligga fast oavsett pågående utredningars arbete.

Det tredje skälet till att jag beklagar om regeringens förslag avslås är att en sådan utgång väsentligt måste minska de praktiska möjligheterna att i framtiden föra ut nya uppgifter från central nivå till länsstyrelserna. Man måste ju ha en organisation att lägga uppgifterna på. Planeringsavdelningen kan inte rimligen ges ytterligare uppgifter och få ett ännu större och mera splittrat arbetsfält, och en fristående liten allmän enhet utan en ordentlig chefstjänst – denna tjänst försvinner om regeringens förslag faller – lär inte bli ett attraktivt alternativ till ett välutrustat centralt ämbetsverk. Eftersom jag är en stor vän av decentralisering, beklamar det mig att utskottet inte alls övervägt denna synpunkt.

Herr talman! Jag finner inte anledning att gå in på ytterligare detaljer men vill avslutningsvis understryka att det inte minst med hänsyn till den administrativa rättssäkerheten är att livligt beklaga om regeringens förslag avslås.

KJELL MATTSSON (c) kort gennäle:

Herr talman! Kommunministern sade att han har litat på politiska kontakter. I annat fall skulle han inte ha lagt fram det här förslaget, och han menar att den förre kommunministern skulle ha utformat och sanktionerat den här modellen. Men då är det litet förvånande att läsa redovisningen för MBL-förhandlingarna av vilken det framgår att regeringen på ett mycket sent stadium i december bestämde sig för just den här formen.

Kommunministern sade vidare att de personellt och lokalt skulle kunna tillhöra planeringsavdelningen på länsstyrelsen. Det framgår emellertid inte av förslaget om den renodlade rättsavdelningen, utan det gäller då en senare diskussion som alltså inte har accepterats av civilutskottets majoritet. När det gäller att lita på politiska kontakter är det angeläget att framhålla att vad man skall lita på är riksdagens beslut. Man får handla efter det att den verkligt beslutande instansen har sagt sitt ord.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! De politiska kontakter jag nämnde har tagits mycket sent, och det sammanhänger delvis med att regeringsbyten inte alltid i tiden kan samordnas med budgetpropositionens framläggande.

LARS SCHÖTT (m):

Herr talman! Vi finner att det här står olika bedömningar mot varandra. Vad gäller exempelvis påståendet att rättssäkerheten skulle bli bättre tillgodosedd, om man följer propositionen och reservationen, har jag en motsatt uppfattning. Jag anser att rättssäkerheten gagnas bäst av att de mycket värdefulla juristerna är med från början på olika avdelningar och där har gott samarbete med andra fackmän.

Vidare vill jag erinra om att 20 länsstyrelser ställt sig på utskottets sida. Det finns all anledning att lyssna till dem och ta hänsyn till deras praktiska erfarenhet.

Utskottets ordförande nämnde att det väckts en motion från moderat håll och att det bakom den fanns folk med erfarenheter från länsstyrelsearbete. Det är riktigt. För min del har jag i 45 år varit knuten till landsstaten. Jag har tjänstgjort på länsstyrelsen och inom fögderiförvaltningen och tillhör t. n. länsstyrelsens styrelse. Jag är övertygad om att utskottets linje är den riktiga och den som gagnar länsstyrelsearbetet och samhället bäst.

Därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Ahrland begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Ahrland begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 225
Nej – 52
Avstår – 2

§ 27 Anmäldes och bordlades

Proposition

1978/79:119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning

§ 28 Meddelande om frågor

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

Meddelades att följande frågor framställdes

den 7 mars

*Meddelande om
frågor*

1978/79:404 av *Gördis Hörnlund* (s) till industriministern om införlivning med Eiserkoncernen av Kasthalls Mattfabrik AB i Kinna:

Kasthalls Mattfabrik AB i Kinna hotas av nedläggning, sedan en presumtiv köpare dragit sig tillbaka. 150 anställda kommer att bli arbetslösa i en redan hårt drabbad kommun och region, om nedläggningen kommer till stånd. Dessutom försvinner ett unikt yrkeskunnande, uppbyggt under generationer vid landets äldsta mattfabrik, som helt inriktat verksamheten på kvalitetsproduktion och som haft en betydande export.

Alltsedan konkursen av moderbolaget Tabergs ylle i september 1978 har konkursförvaltaren försökt att avyttra Kasthalls utan att lyckas. Tiden är nu knapp, om företaget skall kunna räddas. Samtliga anställda är varslade. Genom bidrag från AMS har uppsägningarna kunnat uppskjutas till den 30 april. Efter detta datum är företagets framtid ytterst osäker, om inte omedelbara åtgärder sätts in från statens sida för att rädda företaget.

Jag vill därför fråga industriministern:

Är industriministern beredd att låta Kasthalls Mattfabrik AB ingå i den statliga Eiserkoncernen för att rädda företaget från nedläggning?

1978/79:405 av *Karl-Erik Svartberg* (s) till jordbruksministern om vidgad lånegarantiram för skärgårdsstödet:

Till skärgårdsföretag utgår sedan 1976 statligt stöd i form av bidrag och lånegaranti. Göteborgs och Bohus län, som har två tredjedelar av skärgårdsbefolkningen, har för innevarande budgetår tilldelats en lånegarantiram på 2 milj. kr. Denna ram är fullt utnyttjad, och lantbruksnämnden har ca 25 ansökningar liggande avseende investeringar på 4 milj. kr.

Sysselsättningssituationen i Göteborgs och Bohus län är mycket svår. Varje arbetstillfälle som kan räddas eller skapas är därför värdefullt.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga jordbruksministern:

Avser regeringen att i tilläggsbudget vidga lånegarantiramen för skärgårdsstödet?

1978/79:406 av *Olle Aulin* (m) till försvarsministern om den svenska officersskåren:

I en tidningsintervju den 19 februari har försvarsministern på en fråga, om det inte vore bättre med ett försvar som vore mera representativt, som bestod av "vanligt folk" i stället för "reaktionära majorer", svarat enligt följande citat:

"Jag tror faktiskt inte det. Militären behöver typer som passar för kriget.

Onsdagen den
7 mars 1979

*Meddelande om
frågor*

Kriget är hårt, och det militära ger en viss människotyp. De människorna är lika världen över. De är utbildade för och anpassade till kriget.”

Med anledning av detta vill jag rikta följande fråga till försvarsministern:

Anser statsrådet att den svenska officerskåren inte är representativ för det svenska folket och att den till typ och värderingar avviker från svenskt mönster i allmänhet?

1978/79:407 av *Ivar Nordberg* (s) till statsrådet *Marianne Wahlberg* om normerna för tillsättning av statliga tjänster:

Under senare tid har ett ökat antal besvär i fråga om tillsättande av tjänster vid olika myndigheter och verk bifallits av regeringen. I många av dessa ärenden har regeringens beslut inneburit att en kvinna erhållit tjänsten. Av detta skulle man kunna dra den slutsatsen att myndigheterna inte i tillräcklig grad tar hänsyn till jämlikhetssträvandena vid tillsättningen av tjänster.

Jag vill därför fråga statsrådet *Wahlberg*:

Vilka kriterier ligger till grund för regeringens bedömning vid tillsättning av tjänster?

Skiljer sig dessa ifrån dem som myndigheterna tillämpar?

Avser statsrådet att utfärda nya normer som myndigheterna har att rätta sig efter?

1978/79:408 av *Ingemar Hallenius* (c) till bostadsministern om statliga bostadslån för finansiering av gymnasieskolans lokaler:

Enligt gällande regler för statliga bostadslån kan sådana utgå till skollokaler, om dessa under vissa förutsättningar integreras i boendeservicen. Denna möjlighet står emellertid inte till buds annat än för grundskolans lokaler. I *Tibro* har fråga uppstått om finansiering av en gymnasieskola. Enligt alla uppgifter skulle gymnasieskolans lokaler fylla de krav som ställs för statligt bostadslån utom just att det avser gymnasieskola och inte grundskola. En sådan stelhet i reglerna synes inte motiverad.

Är bostadsministern beredd medverka till sådan ändring av bostadslånekungörelsen att även gymnasieskolans lokaler kan finansieras genom statliga bostadslån, om de fyller rimliga krav från boendeservicesynpunkt?

1978/79:409 av *Hilding Johansson* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder med anledning av varslet vid *AB Lödöse Varf*:

Vilka åtgärder har regeringen vidtagit med anledning av varslet vid *AB Lödöse Varf*, och vilka åtgärder avser regeringen att vidta?

1978/79:410 av *Per-Olof Strindberg* (m) till kommunikationsministern om tvisten mellan *SMHI* och lokalradion:

Sedan en månad tillbaka har i ett flertal distrikt all väderleksrapportering upphört från *SMHI* till lokalradion. Bakgrunden till detta är den tvist som

uppstått om vem som skall stå för kostnaderna. Väderleksrapporteringen är en viktig samhällsfunktion, och den bör inte riskeras av en tvist om över vilket organ allmänna medel skall tillskjutas.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att lösa den uppkomna tvisten mellan SMHI och Sveriges Lokalradio AB?

Nr 97

Onsdagen den
7 mars 1979

*Meddelande om
frågor*

1978/79:411 av *Bo Turesson* (m) till kommunikationsministern om tvisten mellan SMHI och lokalradion:

Även om formuleringen är utmönstrad ur nu gällande grundlag bör dock alltså gälla den gamla grundlagsregeln att "myndigheterna skola räcka varandra handen".

Tyvärr upplever vi i dessa dagar ett tragikomiskt exempel på motsatsen. Jag syftar på konflikten mellan SMHI och Sveriges Radio, vilken självfallet snarast bör bringas ur världen.

Jag anhåller därför om att få fråga statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet om något regeringsbeslut som löser konflikten övervägs?

§ 29 Kammarkens åtskildes kl. 18.40.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert